

Caiete Silvane

Revistă de cultură

Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

153

Sălajul viu

Ovi D. Pop

Mircea Boran

Ovi D. Pop

Caiete Silvane

Revistă de cultură

ISSN 1454-3028

on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918,
nr. 11, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro;
www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă
al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din
România, a Consiliului Județean Sălaj,
a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul XIII, Nr. 10 (153), octombrie 2017.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 4 lei

Redacția:

Daniel Săuca - redactor șef

Viorel Mureșan - redactor șef adjunct

Daniel Hoblea - secretar de redacție

Marin Pop, Carmen Ardelean - redactori;

Viorel Tăutan, Marcel Lucaciu, Imelda Chința - redactori asociați;

Györfi-Deák György, Alice Valeria Micu, Carmen Ciumărnean,

Gheorghe Moga, Simona Ardelean - colaboratori.

Responsabili de număr: **Daniel Săuca, Daniel Hoblea**

Corectură: **Oana-Maria Barariu-Săvuș**

Tehnoredactare: **Marius Soare**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj; Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Filiala Zalău; Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar „Silvania” și Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista „Caiete Silvane”
este membră a
Asociației Revistelor,
Publicațiilor și Editorilor (ARPE)

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile
poștale, factorii poștali, prin Damco și prin redacție
(telefon 0260-612870).

Prețul unui abonament pe o lună este de 4 lei.
Pentru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm
să ne contactați telefonic la redacție.

Sumar

- Lucian Blaga**, Veniți după mine, tovarăși!, Suivez-moi, camarades!, traducere de **Jean Poncet** pp. 1-2
- Parodie de **Lucian Perța** p. 2
- Alice Notley**, Doi de spade, traducere de **Alex Văsieș** p. 3
- Premianții FICT 2017 p. 3
- Alice Valeria Micu**, Literatura pe viu cu **Adonis** și **Dinu Flămând** pp. 4-7
- Viorel Mureșan**, Nevoia de comunicare și seducția ficțiunii pp. 8-9
- Imelda Chința**, Smerenia rostirii lirice p. 10
- Alice Valeria Micu**, Literatura pe viu și pe dragoste de poezia română. Cu **Paul Farkaș** pp. 11-12
- Viorel Tăutan**, Un oraș într-o pădure sau o pădure într-un oraș p. 13
- Marcel Lucaciu**, Zădărnicii postdecembriste pp. 14-15
- Imelda Chința**, Proză în albie poetică p. 15
- Carmen Ardelean**, Dresura de specimene pp. 16-17
- Daniel Mureșan**, Cronica discului. **Mike Stern** – *Trip* p. 18
- Gheorghe Moga**, Sensurile unui neologism: *scrupul* p. 19
- Versuri de **Ghiță Georgian, Liliana Popa, Vasile Mic, Andrei Gazsi, Daniel Mureșan** și **Irina Lucia Mihalca** pp. 20-21
- Regis Roman**, Îmi place să mă joc. Artistul pp. 22-24
- Marian Ilea**, Invazia (variantă) pp. 25-27
- Alexandru Jurcan**, „Zile pătate cu sânge” p. 27
- Alexandru Bogdan Kürti**, Germania hitleristă reflectată în presa interbelică din Transilvania pp. 28-30
- Simona Ardelean**, Filmografiile Simonei. *Farul orcilor* p. 31
- Ioan-Pavel Azap**, Reeditări filmice (V) p. 32
- Ioan F. Pop**, Solilocvii inutile p. 33
- Marin Pop**, Protopopul **Grațian Flonta** (1859-1946) – personalitate sălăjeană marcantă din generația Marii Uniri pp. 34-38
- Roxana Cristian**, Lanțul de aer p. 39
- Howard Philips Lovecraft**, Cheia din argint, traducere de **Victor Cioban** pp. 40-42
- Ovidiu Costinaș**, O mână de ani fără **Gheorghe Șișeștean** pp. 43-46
- Cristina Beatrice Preda**, Bazarul cu Decizii p. 46
- Daniel Hoblea, Franciscus Georgius**, Malaxorul de octombrie pp. 47-48
- Copertele I, III și IV sunt ilustrate cu fotografii realizate în cadrul taberei „Sălaj – Frumusețe, Tradiție, Poveste” organizată de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj (CCAJS) și Asociația Artiștilor Fotografi din România. Vernisajul expoziției cu fotografii din tabăra menționată a avut loc în 27 septembrie 2017, la CCAJS, în cadrul Festivalului Artelor Muza Fest.

Lucian BLAGA

Poem pentru
„Caiete Silvane”

Veniți după mine, tovarăși!

Prietenilor mei

Veniți lângă mine, tovarăși! E toamnă,
se coace
pelinul în boabe de struguri
și-n gușe de viperi veninul.

C-un chiot vreau astăzi să-nchin
în cinstea sălbaticii mele minuni, care pleacă
lăsându-mă singur,
cu plânsul,
cu voi,
și cu toamna.

Veniți mai aproape! – Și cel care are
urechi de-auzit să audă:
durerile nu sunt adânci decât atuncea când râd.
Să râdă deci astăzi în mine
amarul
și-n hohote mari să-și arunce pocalul în nori!

Veniți lângă mine, tovarăși, să bem!
Ha, ha! Ce licărește-așa straniu pe cer?
E cornul de lună?
Nu, nu! E un ciob dintr-o cupă de aur,
ce-am spart-o de boltă
cu brațul de fier.

Suivez-moi, camarades!

À mes amis

Approchez, camarades! C'est l'automne,
l'absinthe
mûrit dans les grains de raisin,
et dans les crocs des vipères le venin.

Aujourd'hui je veux boire et je veux chanter
en l'honneur de ma sauvageonne merveilleuse
qui s'en va
et me laisse seul,
avec mes larmes,
avec vous,
avec l'automne.

Approchez, approchez, camarades! – et que ceux qui
ont
des oreilles pour entendre entendent:
douleur qui rit point n'est mortelle.
Alors que rie en moi
l'amertume
et qu'aux nues elle lance son verre dans un grand éclat
d'allégresse!

Approchez, camarades, buvons!
Ha, ha! Quelle est cette étrange lueur dans le ciel?
Un croissant de lune?
Non, non! C'est un éclat de la coup d'or
que mon bras d'airain
a brisé sur la voûte des cieux.

(Din volumul *Pașii profetului/ Les pas du prophète*, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2017; ediție bilingvă româno-franceză, traducere din limba română și Cuvânt înainte de Jean Poncet; coordonator al proiectului „Integrala operei poetice a lui Lucian Blaga în limba franceză” – Horia Bădescu).

Parodie de Lucian Perța

Veniți către casă, români!

(după poezia *Veniți după mine, tovarăși!* – de Lucian Blaga)

(din *Caiete Silvane*, octombrie 2017)

Veniți către casă, români! E toamnă,
la noi
acum numărați sunt bobocii,
veniți cât inima vă mai îndeamnă.

Nu chicotiți că-na poi
nu veniți, că la noi e sălbăticie,
în marea trecere spre-apoi,
să se știe,
doar prin voi
viitor o să fie.

Veniți la curțile dorului prim! – Încercat
l-ați avut doar aici,
nebănuitele trepte-ați urcat
chiar de mici
înspre el
și dorul când mari ați ajuns, v-a fost țel!

Veniți către casă, români, avem must
și curând, ha, ha, ha, ce mai vin!
Patriotic și just
da, da, da, va fi gestul, puțin
doar jenant e motivul:
veniți că doar voi creșteți PIB-ul!

Alice NOTLEY

Poem pentru
„Caiete Silvane”

Alice Notley s-a născut în Bisbee, Arizona, la data de 8 noiembrie 1945 și a crescut în Needles, California. Este unul dintre cele mai cunoscute nume ale poeziei americane contemporane și câștigătoare a numeroase premii de poezie. S-a stabilit, începând cu anul 1992,

la Paris, unde trăiește și astăzi. Poemul de mai jos face parte din volumul *Certain Magical Acts (Câteva numere de magie)*, apărut la Editura Școala Ardeleană și lansat în România la Festivalul Internațional de Carte Transilvania, unde autoarea a fost invitată de onoare.

Doi de spade

Sunt oarbă, cu brațele încrucișate peste sâni, câte o spadă în fiecare mână.
Caut dreptatea în ascuțișurile care se neutralizează: tu ai putere și tu ai putere. Nu pot să fiu decât voi doi deodată. Voiam

să pot alege o parte și niciodată nu voi mai putea. Aceste lame mi-ar putea spinteca pielea, luând astfel locul înverșunării noastre sau, mai bine, să îi spun stupiditate? Dacă dau drumul celor două spade și îmi smulg legătura de pe ochi, tot nu pot pleca, pentru că nu pot pleca din lumea asta decât spre interior. Oricum, cine vrea să ne vadă? Două persoane sau două sexe, două țări armate sau două religii, două tabere într-o dezbatere, doi gladiatori, doi concurenți pentru un singur spațiu. Există ceva precum un singur spațiu? Nu vrei să fii de partea câștigătorilor? Întrebi. Vreau ca zgomotul din mine să se stingă.

Democrația nu e eficientă, iar singura politică pe care o recunosc se află între noi, nedefinită, neavând nevoie de nicio distribuție a voturilor. Ne cere să admitem că suntem amândoi prezenți, toți prezenți, în același spațiu multiform – înăuntrul meu sau al tău. Nu ți-aș cere niciodată să mă urmezi; nu voi accepta niciodată un conducător. Eu sunt președintele meu. Dar, de asemenea, eu sunt toată lumea, încercând să fiu cu tine, pentru că exist, și pentru că am existat întotdeauna.

Traducere și text introductiv de Alex Văsieș

Premianții FICT 2017

Adonis (Franța) – Marele Premiu al FICT 2017 pentru opera sa de rang mondial.

Dinu Flămând (România) – Premiul de Excelență pentru susținerea constantă a Festivalului.

Alice Notley (SUA) – Premiul „Viața ca un poem” pentru întreaga sa operă poetică.

Sandrone Dazieri (Italia) – Premiul „Literatura fără frontiere” pentru romanele sale mystery & thriller.

Petr Borkovec (Republica Cehă) – Premiul „Literatura fără frontiere” pentru opera sa poetică și pentru traduceri.

Mihai Șora (România) – Premiul „Un veac de dăruire” pentru întreaga sa operă.

Grigore Arbore (Italia) – Premiul „Cultura română fără frontiere” pentru polivalența operei sale.

Maria Berényi (Ungaria) – Premiul „Cetățean de onoare al culturii române” pentru cercetările și cărțile sale despre istoria românilor.

Irina Petraș (România) – Premiul „Lectura fără frontiere” pentru cărțile sale de eseuri, istorie și critică literară.

Radu Țuculescu (România) – Premiul „Romanul românesc în mileniul trei” pentru volumul *Măcelăria Kennedy*.

Ruxandra Hurezean (România) – Premiul „Cartea jurnalistului” pentru volumele sale despre sașii din Transilvania.

Oana Pellea (România) – Premiul „Scena literaturii” pentru calitatea prestației sale scriitoricești.

Dan Crecan (România) – Premiul „Arta în slujba cărții” pentru pictura sa inspirată din universul lecturii.

Ioan Vlas (România) – Premiul „Alexandru Căprariu – oameni în slujba cărții” pentru activitatea sa de librar al Clujului.

Teodor Ardelean (România) – Premiul „Bibliotecă deschisă” pentru activitatea sa în slujba cărții.

Daniel Săuca (România) – Premiul „Cultura – mod de viață” pentru proiectele sale de manageriat cultural.

Sorin Dan Săndulescu (România) – Trofeul Voluntarului pentru prezența sa activă la toate edițiile Festivalului.

Literatura pe viu cu Adonis și Dinu Flămând

Profețiile unui areligios adoptat de poezie

La cei 87 de ani, Adonis, pe numele său Ali Ahmed Said este considerat cel mai mare poet arab contemporan, iar Festivalul Internațional de Carte Transilvania l-a avut ca invitat de onoare, decernându-i la finalul dialogului cu Dinu Flămând, Marele Trofeu al festivalului. Îmi fac din nou o datorie de onoare din a vă face părtași unui eveniment profund pe care ni l-au dăruit de această dată Vasile G. Dâncu, Gabriel Bota și întreaga echipă FICT. **(A.V.M.)**

Eu am două mame: mama mea naturală și mama mea poezia.

Dinu Flămând: Dragă Adonis, aș dori să îți urez încă o dată bun venit la Cluj, în inima Transilvaniei! Clujul este un oraș unde sosirea dumneavoastră are o valență simbolică foarte importantă. Atunci când ne-a vizitat Lobo Antunes îi spuneam că dumneavoastră, scriitorii veniți aici, ne răzbunați pe noi, cei din generația noastră, pentru că veniți într-un oraș care s-a luptat pentru libertatea cuvântului, pentru libertate în general, pentru literatura vie. Sunt emoționat și totodată fericit că pot să vă primesc și pe dumneavoastră aici. Ați fost de curând în China, vă veți întoarce în China, ați fost în Italia, în Spania, în Mexic, toată lumea vă invită, vrea să vă vadă și vă oferă premii foarte importante pentru opera dumneavoastră, pentru felul în care puneți lucrurile în discuție, iar noi apreciem la rândul nostru foarte mult ceea ce faceți.

Aș dori să evoc momentul în care Pablo Neruda s-a întâlnit cu poezia, când poezia i-a vorbit, într-un poem excepțional în care el povestește cum s-a întâlnit, cum poezia era peste tot în râu, în lumea concretă și la un moment dat i-a vorbit și lui pentru prima dată. Având în vedere că ați fost invitat aici ca poet, aș dori să vă întreb cum v-ați întâlnit prima dată cu poezia?

Adonis: Vă mulțumesc foarte mult, dragi prieteni pentru invitația pe care mi-ați adresat-o de a veni la Cluj și care mi-a permis să fiu astăzi alături de dumneavoastră. M-ați invitat într-un oraș unde voiam de foarte multă vreme să vin. Sunt puține orașe care devin simboluri, iar Clujul este un astfel de oraș. Doresc, așadar să salut Clujul, femeile, bărbații și pe toți acei care ajung în acest oraș.

În ceea ce privește întrebarea referitoare la poezie, trebuie să vă spun povestea mea. Eu m-am născut la țară și asta înseamnă că am copilărit într-un sat mic, din toate punctele de vedere. De exemplu, până la vârsta de 14 ani nu știam ce e electricitatea, nu văzusem niciodată o mașină sau un telefon

– practic, tot ce era modern mi-a fost străin până la vârsta de 14 ani. La școală nu am fost până la vârsta de 13 ani. Prin urmare, m-am născut într-un spațiu rural, așa cum se nasc toți țărani și cum, de altfel, cred că ne naștem noi toți.

Omul se naște poet indiferent cine e. Chiar și cel care își ară pământul este poet pentru că schimbă ceva. Toți suntem poeți în măsura în care reușim să schimbăm ceva și prin faptul că schimbăm ceva, suntem cu toții poeți. Diferența dintre mine și alți poeți e faptul că eu am două mame: mama mea naturală și mama mea poezia. Din punct de vedere cultural, poetic, eu m-am născut printr-un poem care m-a creat, care m-a inventat. E o poveste lungă. Oare să o spun acum?

Micuțule, ce pot face pentru tine?

După cum v-am spus, până la 13 ani nu am mers la școală. Siria și-a câștigat independența în 1943 și atunci am avut un vis care s-a realizat la modul literal. Am visat că va veni președintele țării în satul nostru și m-am gândit că aș putea să scriu un poem pe care să i-l citesc președintelui. Eram sigur că președintele va aprecia poemul meu și mă va întreba: „Ce pot să fac pentru tine, copile?” Și eu îi voi răspunde: „Aș vrea să merg la școală”. Acesta era visul. Am scris poemul, i l-am citit tatălui meu, pentru că toți ne naștem poeți și tata m-a întrebat: „Cum ai

putea să citești așa ceva președintelui nostru? Nu-ți pot interzice să i-l citești, faci cum dorești și Dumnezeu să te aibă în pază”.

Eu am luat poemul și am mers destul de departe ca să-l văd pe președinte, prin ploaie, prin noroi și la capătul unui drum complicat am putut să-l citesc președintelui real, care, precum în vis, m-a întrebat: „Micuțule, ce pot face pentru tine?” Și am repetat ce îi spusese și în vis, că vreau să merg la școală! Așa s-au petrecut lucrurile și la scurt timp după aceea am devenit elev la liceul francez din Siria, timp de un an și jumătate. Acest liceu era ultimul liceu francez încă deschis în orașul Tartus, care în curând a fost închis în numele independenței. Am continuat să studiez franceza ca autodidact.

Viața mea, de altfel, a fost presărată cu astfel de vise, precum cel pe care vi l-am povestit, dar asta e o altă chestiune. Acum aș dori să continui să trăiesc în poezie, și asta pentru a trăi mai bine, pentru a mă înțelege mai bine pe mine însumi, pentru a înțelege viața mai bine și pentru a-l înțelege mai bine pe celălalt, pe cel care e diferit. Trăiesc întotdeauna în poezie și sper să continui să trăiesc așa, pentru că a trăi în poezie înseamnă a trăi în viață, în prietenie, în dragoste și a trăi cu ceilalți și cu celălalt. După cum spunea un mare scriitor arab, un prieten este un altul care ești tu însuși. Dumneavoastră sunteți prietenii mei, așa că într-un fel, sunteți eu însumi.

Dinu Flămând: La momentul pe care ni l-ați precizat, dumneavoastră vă numeați Ali Ahmad Said Esber, dar în curând v-ați ales pseudonimul Adonis, semizeul grec care își avea originea în Orient și a cărui nume era purtat, de altfel, și de un râu din apropierea satului dumneavoastră. Dar eu, ca traducător al lui Fernando Pessoa aș spune că dumneavoastră, în acest fel, v-ați inventat și o personalitate, adoptând numele unui semizeu grec, fără să implic de la început întreaga încărcătură complexă a legendei din jurul acestui personaj. Aș dori acum să vă arăt o carte editată la Galimard, care arată o altă întrupare a personajului care sunteți, este vorba despre Mihiar, un personaj mitologic din secolul al VII-lea, un alt avatar al lui Adonis. Aceste lucruri arată că sunteți însetat după personalitate, că nu doar inventați noi nume, ci mergeți mai departe, încercând să găsiți în vechi mitologii sursa pentru ceea ce scrieți și aceste vechi mitologii alimentează poezia dumneavoastră. Aș putea spune că sunteți un heteronim al lui Fernando Pessoa sau poate că lucrurile stau exact invers.

Am mers acolo așa cum eram, îmbrăcat ca un țăran, un puști care voia să fie scriitor.

Adonis: Tatăl meu este cel care m-a inițiat în poezia arabă, dar niciodată nu mi-a impus părerile sau ideile lui. Mi-a spus mereu că trebuie să gândesc

liber și practic, el mi-a fost mai mult prieten decât tată. Nu știu cum să explic exact raportul meu cu poezia arabă sau cultura arabă în general. Deși m-am născut într-un mediu arabo-musulman, cu un tată foarte credincios, lucrurile s-au schimbat.

Într-o zi am trimis un text unui ziar, dar nu mi-a fost publicat. Am mai trimis și alte texte, altor publicații, dar niciunul nu a fost acceptat. Eram furios și trist că se întâmplă așa. Din întâmplare am citit apoi într-o revistă legenda lui Adonis, despre cum a iubit-o pe Venus, cum a pornit la vânatoare de mistreți și cum mistrețul a fost cel care l-a ucis pe el. Din sângele lui Adonis s-a născut o floare roșie, numită Anemonă. În fiecare an, râul Adonis de lângă satul meu devine roșu și se spune că devine roșu pentru că pe acolo curge sângele lui Adonis.

Întâmplarea a făcut să mă nasc nu departe de locul unde s-a născut și alfabetul. În acest context, mi-am spus atunci că de acum înainte îmi voi semna poeziile cu numele de Adonis. Priveam atunci ziarele și revistele, care nu mi-au publicat textele, ca fiind mistrețul pe care îl vânez și care încerca să fugă de mine. Am scris apoi un poem și l-am trimis spre publicare, semnat Adonis. Am trimis și alte texte după aceea și, la un moment dat, un ziar care a publicat textul, a scris pe prima pagină că Adonis este rugat să se prezinte la redacție pentru ceva foarte important. Am mers acolo așa cum eram, îmbrăcat ca un țăran, un puști care voia să fie scriitor. Cel care m-a primit în primul birou nu prea credea că sunt cel care scrisese poemele. L-am asigurat că eu sunt Adonis și m-a trimis la redactorul șef, care m-a primit cu aceeași reticență. Nu-i venea să creadă că sunt eu Adonis. Nu știam atunci ce importanță are acest nume și nici ce spațiu de civilizație deschidea. În timp, însă, am început să înțeleg mai mult despre Mediterana, despre Grecia. Am descoperit că, de fapt, Adonis era zeitate de origine feniciană și grecii îl adoptaseră mai târziu. Din întâmplare așadar, mi-a schimbat identitatea.

Ce aș dori să spun despre identitate este că ea nu este o moștenire, ci o creație continuă, o deschidere perpetuă. Omul își creează propria identitate prin opera pe care o scrie. Întotdeauna mi s-a părut interesantă gândirea și viziunea pustnicilor islamici, pentru că ele au schimbat conceptul de Dumnezeu și felul în care e văzut raportul cu celălalt. De la acești mistici islamici preiau conceptul de identitate. Ei au revoluționat o civilizație întregă atunci când au spus că Eu-l nu poate să existe fără celălalt. Dacă visez că eu călătoresc spre mine, atunci trebuie să trec prin celălalt. Celălalt nu este un interlocutor, ci este o parte din mine, așa că eu sunt în același timp și celălalt.

Dinu Flămând: Cu toate că începeți să fiți publi-

cat, lucrurile nu stăteau foarte bine pentru dumneavoastră. Erați la începutul carierei, însă amestecul de culturi, spiritul dumneavoastră deschis era contrar principiilor și practicii islamului și, prin urmare, a creat o perioadă dificilă. Prima oară v-ați refugiat în Liban, apoi în Franța, dar nu știați, mi-ați spus de ce erați hăituit. Nu erați o persoană sectară, erați pur și simplu curios să aflați cum sunt alte culturi și nu voiați să vă supuneți unei legi care venea împotriva acestui spirit. Aș spune acum că sunteți oarecum, captiv în Occident, deoarece nu v-ați mai întors niciodată acolo.

Adonis: Aveam foarte mulți prieteni în copilăria mea, am început să simt greutatea dorului și să mă gândesc că nu este suficient ca un poet să încerce să schimbe o societate prin schimbarea poeziei, a formelor poetice sau a formelor artei. Pentru a crea ceva cu adevărat profund trebuia creată o nouă poezie, o nouă gândire, o nouă cultură. Dar aceste lucruri nu se pot face fără a schimba societatea și problemele mele au început în momentul în care mi-am dat seama de acest lucru.

Cum poți să schimbi societatea? Am fost influențat de-a lungul vieții mele de toate ideologiile, de marxism și alte ideologii de stânga, în general, dar ele nu mi-au oferit tot ce îmi trebuia, pentru că eu visam să schimb societatea. Mi-am dat seama că acest lucru nu se poate face atunci când ființa individuală devine una instituționalizată și impusă de un individ întregii societăți. Pentru a schimba o societate, trebuie să inversezi acest raport și e foarte dificil, dacă nu chiar imposibil.

Atunci când vorbesc despre Islam, religia mea, vorbesc în general despre monoteism. Vorbesc despre Islam și las alte religii monoteiste deoparte, pentru că m-am născut în religia islamică. Religiiile monoteiste și Islamul în particular sunt bazate pe mai mulți stâlpi, despre care vă voi vorbi imediat, dar foarte important este că monoteismul nu poate fi împotriva credinței. Ființa umană are dreptul la credință, la religie, pentru că are nevoie să se raporteze la lumea cealaltă. Este un drept pe care trebuie să îl apărăm, dar acest drept dispare în momentul când un individ vrea să impună o credință întregii societăți. De aceea, am început să mă gândesc că societatea arabă are nevoie de o separare a credinței de tot ceea ce este politic, social, cultural. Cred că trebuie

să se formeze o nouă societate bazată pe drepturile omului, pe libertățile lui și pe tot ceea ce ține de cetățenie.

Suntem cu toții membrii unei comunități și tot ceea ce ne leagă nu este religia, nu este rasa, nu este nimic altceva decât drepturile pe care le avem cu toții și cetățenia comună. Iată de unde au pornit problemele mele! Vă dați seama că lumea nu era de acord cu mine, majoritatea erau împotriva ideilor mele, credința nu era, în societatea în care trăiam, una individuală, ci era la baza societății, a culturii și a imaginarului. Se poate ajunge la o separare a religiosului de politic, de social și de cultural și dovada o avem în fața ochilor. Este vorba de Europa. De ce nu s-ar putea realiza acest lucru și în lumea musulmană? Este dificil, pentru că foarte multă lume este împotriva ideii și la vremea când învățam asta, toată lumea era împotriva, cu excepția câtorva tineri visători ca mine. Atunci au început problemele.

Când vorbesc despre islam, fac o distincție dintre religie și credincioșii acestei religii. Foarte mulți oameni se nasc într-o societate musulmană, dar nu sunt într-adevăr musulmani. Chiar și în Arabia Saudită sunt persoane care nu sunt musulmane, chiar multe care sunt împotriva religiei așa-zis oficiale. A fi musulman e un lucru, Islamul este alt lucru. Nici nu există un singur Islam, ci mai multe, wahhabit, șiit, sunnit, chiar există musulmani largi, care se declară astfel. Cum să separi religia de stat? Nu e ușor. Islamul este destul de diferit de monoteismul creștin sau iudaic, deși se aseamănă mult cu iudaismul, Coranul fiind o versiune a Bibliei, înclinată, însă într-o mai mare măsură, înspre putere. Pentru a face această distincție trebuie în primul rând să înțelegi Islamul. Eu sunt areligios, deci mai mult decât ateu, dar respect toate religiile care există.

Dumnezeu acum nu mai poate spune nimic.

În general, o viziune monoteistă este bazată pe trei-patru stâlpi. Primul este că profetul acelei religii este ultimul și niciun alt profet nu va mai veni după el și este la fel în Creștinism, Iudaism și Islam. Al doilea stâlp este acela conform căruia adevărurile transmise de profeți sunt adevăruri ultime și nu vor mai fi alte adevăruri exprimate după ele. Al treilea spune că lumea este divizată în două: există musulmani și nemusulmani, creștini și necreștini, există evrei și neevrei. Dar există și persoane de mâna a doua. Dacă

mergem mai departe cu logica, aceasta înseamnă că Dumnezeu acum nu mai poate spune nimic, pentru că deja și-a spus ultimele cuvinte prin gura ultimului său profet și astfel vedem că o lume monoteistă este una închisă. Se poate accepta acest lucru dacă e vorba de o credință individuală, dacă este o credință impusă cu forța, atunci această credință devine agresiune împotriva libertăților și drepturilor omului. Din fericire, europenii și-au făcut propria revoluție și au creat o societate laică, dar nici aici lucrurile nu sunt întru totul limpezi și au probleme cu vecinii, cu foștii lor prieteni arabi sau musulmani. Absurditatea istoriei este faptul că astăzi, în loc ca politica europeană și americană să ajute statele arabe să se elibereze, să își creeze propria societate civilă, au inventat, practic, toate ideologiile religioase de care auzim astăzi. Ei nu au ajutat, ci, dimpotrivă, au făcut mai mult rău. Nu poți să înțelegi situația din lumea arabă, musulmană, făcând abstracție de ceea ce au făcut europenii și americanii. Intelectualii europeni, asemenea lui Camus, Sartre s-au aplecat asupra lumii musulmane și au vorbit despre libertăți în Statele Unite și Europa, dar acum au devenit aproape niște funcționari ai politicii americane și europene care susțin religia. Eu cred că monoteismul stă în picioare în cazul creștinismului și al iudaismului.

Aș dori să închei cu o constatare tragică. Dacă luați lumea arabo-musulmană, veți vedea că sunt o mulțime de doctori, arhitecți, specialiști în toate domeniile, care își depășesc colegii din alte regiuni. Problema nu este, așadar, la nivelul individului din lumea arabo-musulmană, ci la nivelul instituției. Dacă luăm lumea arabo-musulmană ca pe o instituție, vom vedea că nu există nici măcar un centru care să conteze cu adevărat, căci această societate aparține încă Evului Mediu și nu are nimic în comun cu modernitatea, dacă lăsăm deoparte elementele exterioare, tehnica, mașinile, luxul.

O civilizație este o ființă care trăiește și moare.

Dinu Flămând: Ați intuit multe din întrebările mele. Așa că vă invit, dragă Adonis, să vorbiți despre cartea dumneavoastră „Violence et Islam”, tradusă la noi „Islamul și violența”, cu un titlu mai blând în română și în care faceți o analiză radicală și spuneți esențialul despre cincisprezece secole de cenzură, vorbiți cu forță, calm și clar, fără blasfemie, evident cunoașteți această lume medievală, care surprinzător, rezistă, cu toate că este depășită de lumea modernă. Spuneți despre Daesh, care este acum pe moarte, că va reprezenta sfârșitul Islamului. V-aș ruga să comentați această afirmație.

Adonis: Vorbesc despre sfârșitul Islamului în acest sens foarte precis, dar ca orice sfârșit, e un început. O civilizație este o creație perpetuă, o depășire perpetuă, este o viziune asupra unui anumit

sens dat de cum faci o lume mai bună, mai dreaptă, mai umană. Dacă ne uităm la starea lumii islamice de astăzi, putem spune că ea nu mai are nimic de dat lumii ceva care să poată schimba lumea. Nu există creativitate în lumea islamică. O civilizație care nu mai are ce să dea, care nu mai poate crea este una care va muri, așa cum s-a întâmplat cu civilizația sumeriană, greacă sau a faraonilor. O civilizație este o ființă care trăiește și moare. Cred, din acest punct de vedere, că civilizația musulmană este pe cale să moară, așa cum s-a întâmplat cu celelalte lumi. Va avea o legătură esențială cu trecutul și acei indivizi dispersați acum în întreaga lume vor avea șansa și curajul de a crea o nouă societate arabă, una modernă, care respectă ființa umană și drepturile omului.

„Oare în numele tău să mă fi locuit limba,
cea care face sângele meu să curgă în mine
în numele tău, lumea trupurilor noastre
și a tot ceea ce a fost între tine și mine.
Altfel ce sunt aceste litere risipite,
pădure de iubire înlăuntrul nostru?
Și care să fie numele tău în această clipă?
Vântul, uneori boală, alteori certitudine.
Am ajuns noi, oare, să fim de același sânge?
Se va schimba, oare, limba?”

Din volumul „La forêt de l’amour en nous”
Poem de Adonis, tradus și rostit de Dinu Flămând

A consemnat Alice Valeria MICU

Nevoia de comunicare și seducția ficțiunii

Viorel MUREȘAN

Ultimele zece pagini din cea mai nouă carte a lui Cornel Cotuțiu, *Ce nu se pierde*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2017, sunt acoperite de un interviu cu autorul, întrebările aparținând unui interlocutor ce-a dorit să rămână anonim. Credem că e mai degrabă un ultim truc al volumului, dintr-o lungă serie, menit să mascheze în realitate un autointerviu. Tehnica aceasta, generatoare de iluzii, aparținând teatrului vieții, e în măsură a spune multe despre natura scrisului la acest prozator. O întrebare din prezumtivul interviu are drept țintă relația de apropiere, cunoscută în mediile literare, dintre Cornel Cotuțiu și sagacele, ingeniosul său profesor de la Literale clujene, V. Fanache. Răspunde fostul student de odinioară: „A fost o afinitate de spirit, de temperament, ca între maestru și discipol. Până și aplecarea mea spre ironie, pamflet de tip caragialian, a fost cultivată, contaminată de/ prin personalitatea lui” (p. 130). Prin cuvintele replicii de mai sus, autorul își motivează, într-un fel, genetica literară: cartea sa se subintitulează *Schițe, povestiri, nuvele*.

Mergând pe firul timpului mai către începuturile sale literare, îl găsim pe Cornel Cotuțiu în atmosfera febrilă și densă în care s-a plămădit Cenaclul *Saeculum*, grupare de tineri scriitori și artiști plastici rebeli, dar ferți cu largă înțelegere, să nu sară peste cal, de doi foști deținuți politic, Teohar Mihaș și N. Steinhardt. Sapiența acestora și duhul lor umanist s-au imprimat în scrisul, atât gazetăresc, cât și beletristic al celui care va realiza, la o dată aniversară, o remarcabilă antologie *Saeculum, dincolo de nostalgii*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2006. A condus reviste și instituții de cultură, a călătorit, a publicat romane și cărți de proză scurtă, a continuat să cultive prietenii, a rămas profesor și după ce a pășit peste pragul pensionării, scanând circumstanțe și medii, încât vorbim astăzi de un foarte ingenios prozator de stirpe realistă. În construcțiile sale narrative, Cornel Cotuțiu armonizează un fason moralizator, atât de specific unei largi arii de proză ardeleană, cu cel pur estetic, aflat în căutarea, de multe ori inspirată, a formulelor de expresie. În prima nuvelă, *Capetele punții arcuite*, ni se dezvăluie, în tehnica puzzle, des folosită de autor, profilul unei familii, din perspectiva naratorului omniscient. Cadrul acțiunii, veridic sau inventat, în majoritatea textelor e Becleanul ori împrejurimile. Avem mai întâi scena unui dialog între mamă, fostă casieră de bancă și fiul Casian, „avocat vrednic”, venit într-o vizită la casa natală, unde constată comportamentul nișel ciudat al tatălui, Simion Popescu, tot fost și el,

cizmar în armată. Mama se cam plânge fiului că, atins de ramoliment, ieșind odată să cosească iarba de pe șanț, acesta se așezase la umbră cu un necunoscut, care împarte cu el o sticlă de rom și o găină friptă. Asta, în pofida bolii grave de nervi și a hipertensiunii arteriale. Următoarea treaptă diegetică este o incursiune în tot trecutul lui Simion, făcută de fiu din amintiri, pe drumul spre Melișor, satul de baștină al bătrânului. Poposind la un verișor, Casian află că aici se izolase mai nou, renunțând și la jumătate din pensie, tatăl său, în casa bătrânească de pe Dealul Strâmb. Întrevederea dintre tată și fiu, dialogul lor sec și pe alocuri absurd, scot la suprafață sentimentul zădărniceii, care însoțește bătrânețea.

De o cu totul altă factură tehnică este *Când am folosit ultima dată securea*. Constrâns, într-o anumită circumstanță, să ia parte activă la sacrificarea unui vițel, personajul narator nu găsește altă soluție decât părăsirea precipitată a locului și a celor care-l aveau ca oaspete. Perspectiva subiectivă a relatării conferă paginilor o notă de lirism dureros, în care eul se dramatizează pe sine. Bucata e o descărcare de tensiune nervoasă de blitz sau de fulger, având și câteva accente naturaliste, în genul unora dintre prozele scurte, extrem de bine scrise, ale lui Leonid Andreev. O scriitură vijelioasă, abruptă, stufoasă și debordantă, de tip Faulknerian, unde vocabulele fac eforturi pentru a se clarifica în fraze, care, la rândul-le, se încălesc să redea un context ceșos, confuz, nelămurit al unei nunți la țară, întâlnim în *Ce nu se pierde decât o singură dată*: „În curând, ajung la biserică, nașul de botez al mirelui se apropie de mamă «uite la el, cumătro, cu coronița aia pe cap parcă-i Decebal» biserică e plină, s-a adunat lume și în jurul bisericii și pe trotuar, la porți, la geamuri, copiii s-au cocoțat în teii aleii, ies mirii din biserică «s-au iubit de mici, nu-i de mirare că s-au luat așa de repede, n-au mai avut răbdare» spune cineva, alaiul pornește, mama aude din toate gurile «s-au iubit de mici», mama duce mâna la inimă «cum de-am uitat asta?» lumea nu o aude, rostesc mulți «s-au iubit de mici...»” (p. 22). Tehnica monologului interior, amestecul de vorbire directă și indirectă, o fac pe această narațiune unică în volum. În *Curaj odată și încă o dată* se strecoară și câteva date recognoscibile ușor din CV-ul autorului. Lucian, protagonistul autoreferențial, aflat în proximitatea unei intervenții chirurgicale decisive, reface la o șuetă cu prietenul său Octav, story-ul unei iubiri trecute, scaldată în multă poezie. Plin de armonii ascunse este numele fetei cu siluetă de salcie plângătoare, pe care o poate

reconstitui după vocea din telefon: „- Îți amintești de... momentul acela?.../ - Momentul acela?/ - Da... Acum, descoperindu-ți vocea, îți recompun ființa și simt cum crește în mine, mă inundă, momentul acela. Când am fost nebuni” (p. 28). Ca de fiecare dată, în personajele de autoproiecție a autorului putem identifica prototipul omului spiritualizat.

Cea mai complexă povestire din volum e cea cu titlu interogativ: *De ce?* Tema ei: moartea percepută din mai multe unghiuri, nu întotdeauna convergente. Barbu Aldea, inginer, constructor de baraje, după ce își petrecuse mare parte din viață ridicând diguri pe râurile din Transilvania, trăiește acum alături de un motan capricios, preocupat să-și afle textul potrivit pentru a-i fi gravat pe mormânt. Numai că, în final, murind într-un azil, ceruse să fie incinerat, iar cenușa sa, aruncată pe râurile unde își risipise tinerețea. Martori la căutarea încordată a celei mai potrivite inscripții, dar mai ales ai deturnării momentului de exit, prin incinerare, sunt un pietrar cioplitor de monumente funerare pe nume Titi Rusan, zugravul Cosma, dar și preotul Toma și doamna Zica, personaje cu deschidere și posibilități diferite pentru a înțelege sfârșitul. Naratorul urmărește precumpănitor să ne încarce de tot misterul morții. Îl interesează prea puțin latura ei morbidă. În căutarea unei organizări interne mai libere a textului narativ se află autorul într-o bucată cu titlul *Într-o după amiază*. Povestirea e desprinsă dintr-un carnet vechi de notițe și ilustrează un citat despre raportul viață-literatură, consemnat cândva de el în paginile aceluiași blocnotes. Tehnica e ingenioasă și arată ispitirea ineditului. Subiectul, tipic unei schițe: anodinel cotidian. Mai aproape de nuvelă e tema moștenirii, a familiei cu mulți frați, rezolvată la modul cehovian, prin revelarea tragicului, distribuit în măruntele întâmplări ale vieții, din *Într-un microbuz*. Râsul melancolic al lui Cehov se strecoară printre paginile prozatorului nostru asociat și cu un important element de poetică narativă: lipsa deznodământului, cel puțin în câteva texte. Autorul ia în cătare, printr-un astfel de artificiu, perplexitatea, descumpănirea cititorului. Schița intitulată *Joi* are următoarea exergă: „(un cuvânt prevenitor: E posibil ca proza aceasta să nu aibă final.)” În textul propriu-zis se insinuează absurdul natural, cel al existenței de zi cu zi, care își trage resursele din onomastică, din cronologie, din calendar, aproape din orice. Protagonistul, Ilie Polog, e din nou un personaj autoreferențial.

Luntrea poate fi un exemplu de regizare a limbajului alegoric, cu două fațete, una întoarsă spre realitate, cealaltă spre ritul de trecere. E o schiță despre moarte, relatând toate tribulațiile unei femei de la țară, lelea Ravecă, care se tot pregătea să treacă o apă, îmbrăcată în straie negre, ținând în mână un coș acoperit cu un ștergar, de sub care scotea clonțul o găină cu pene negre. Avea și un ban pregătit pentru luntraș, dar, aproape de neînduplecat, acesta o refuză mereu. După o

duminică ploioasă, a doua zi străbate cu greu prin noroaie, încă o dată, drumul până la râu, unde află un alt luntraș, cu altfel de veșminte, poate mai caraghioase și având alături un mare câine negru. Trecerea apei continuă să rămână doar un vis, căci, de spaima câinelui, bătrâna își ia moneda înapoi din mâna noului luntraș și renunță. Găina cu capul gătit, bănuțul galben, dar și o ulcică cu două lumânări albe neaprinse îi erau alături, când o află feciorul și nora „întinsă pe patul înalt, acoperită cu un țol vârgat, până peste cap” (p. 82). O nuvelă precum *Reverberații* se face ecoul unor aspecte picant amare ale târgului de provincie. Dintre vocile narative ale textului, destul de multe și amestecate, ca să creeze confuzie în mintea cititorului, se clarifică un cuplu care „funcționează” extrem de capricios: Voicu Magdea și Bianca. El, un inginer silvic, holtei tomnatic, își duce traiul alături de o pisică pe care o apucase de pe stradă, botezată *Molecula*. Bianca, o damă de vreo cincizeci de ani, dar cu ținută de domnișoară, luată în cabina mașinii la ocazie de pe marginea unei șosele, aduce în viața bărbatului hazardul existențial. De altfel, aleatoriu venit printr-un personaj care așteaptă o mașină, e aproape o stereotipie în scrisul autorului. Prin câteva circumstanțe simetrice, Bianca și *Molecula* ajung două ipostaze feminine ale aceleiași entități. Ele prezintă multe note comune, luând cu ușurință una locul celeilalte într-o alegorie a vieții de cuplu.

Să fie el! stă mărturie că autorul înțelege înclinația spre social a artei realiste. Tematica e culeasă din viața unui gazetar de provincie, iar mare parte din dialog se învâрте, nu fără haz, în jurul numelui acestuia, Manole Palaneț. Ca fost profesor, în prezent gazetar și prezumtiv prozator, Manole Palaneț anunță cu emfază scrierea unui eseu despre condiția artei narative: *Nevoia de comunicare și seducția ficțiunii*. Titlul articolului amănat sine die s-ar potrivi lui Cornel Cotuțiu însuși. *Spre dimineață* e ceea ce s-ar putea numi o *fiziologie literară*. Schița surprinde tot ce poate „fabrica” mintea unei văduve când, într-o seară, tânăra studentă Fulvia, care ocupa cu chirie o cameră a casei, i-l prezintă pe Fulviu, logodnicul său. Roasă de curiozitatea ce n-o lăsase să închidă un ochi toată noaptea, la ivirea zorilor, proprietara Aurica, după ce trebăluiește în treacăt, mai mult de formă, pe la orătării, bate sfios la ușa fetei. Cum tânăra se cam grăbea la o întâlnire, ea se oferă să-i facă patul. Gesturile iscoditoare ale văduvei sunt psihanalizabile. Tripticul intitulat *Fulgurații* e mai mult un exercițiu de poetică, propunând trei subiecte de proză scurtă, pe care le rețază în punctul în care încep să se dezvolte. Aici, mai mult ca oriunde, scriitorul se dovedește adeptul unor caligrafii austere. Când Cornel Cotuțiu își scrie „schițele, povestirile, nuvelele” din noua sa carte, se înțelege că aceste specii existau de când lumea. Menirea lui este să caute și să dea noi semnificații unor anecdote și întâmplări, repetabile cu fiecare existență, ceea ce și face cu un viguros talent narativ.

Smerenia rostirii lirice

Imelda CHINȚA

Neodihna gândului este titlul volumului ce poartă semnătura lui Gheorghe Pop, poet maramureșean, care a debutat în 1994 cu cartea *Învins de iubire*, iar în 2012 vede tiparul la Editura Eurotip din Baia Mare, volumul *Peregrin spre... Dincolo*. Volume cu o tematică preponderent religioasă, Gheorghe Pop ambiționează să comprime în lirica sa atât problematica acută a timpului, cât și frământările sale în raport cu logosul și existența. În linie textualistă, volumul reprezintă un arc peste timp, identificându-se cu poezia religioasă clasică în descendența vechilor cărturari. Logosul este rostit cu smerenie creștină, iar în spatele lui poetul caută și se caută cu febrilitate: „durerii din Gând,/ nicum nu-i dau de rând,/ în timp ce,/ Lumina din cuvinte,/ multe îmi promite...” (*Lumina din cuvinte*). Poetul este un nostalgic după cuvântul originar, primordial, nealterat de timp și este sensibil la legătura intrinsecă dintre Dumnezeu și acesta. Potrivit Sfântului Ioan, Cuvântul era însuși Dumnezeu, dăinuitor în eternitate, iar poemele lui Gheorghe Pop sunt reflexii religioase ce camuflează cotidianul decăzut: „Din ogorul Logosului nostalgic adun/ spice de grâu – rodul Iubirii,/ amintiri cu boabe coapte.../ de ieri – prin azi – către mâine,/ mirabila – celestă Sămânță/ fără moarte rămâne...” (*Seceriușul este aproape*); „Trăim parcă în noaptea Rațiunii,/ dezbrăcați de sfintele valori morale,/ canibali fiind alții cu unii/ suntem mai răi, precum în junglă,/ sălbaticile – înspăimântătoare fiare...” (*În miezul gândului lucid*).

Neodihna gândului este un volum de morală creștină cu aspect poematice, pe alocuri putându-se recruta discrete elemente de expresivitate lirică: „mă dor cuvintele,/ care, sufletul mi-l rănesc,/ ca niște săgeți otrăvite,/ mai cu seamă atunci,/ când sunt azvârlite,/ de cei pe care îi iubesc” (*Mă dor cuvintele...*). Poetul se

caută prin poem, căutând de asemenea Divinitatea și îmbinând fervoarea credinței cu meditația asupra condiției umane: „El este în Noi, în fiecare,/ – suferința și chinul –/ întru Care-L trăim,/ Căutându-L... când Îl găsim/ simțim fericita descătușare...” (*Adevărul*).

Există o inocență nealterată în versul lui Gheorghe Pop, ce se întoarce cu pioșenie spre versul clasic, pe alocuri poemele fiind adevărate exerciții de versificație: „Întru al Rațiunii/ Insondabil miez,/ întâlnindu-Mă/ Cu Mine însumi/ Mă cutremur/ și mă minunez...!”, altelei avem în față adevărați psalmi de închinare: „Lumină Sfântă Neapropiată,/ infinită Iubire divină,/ desăvârșit revelată,/ în Dumnezeu – Omul Iisus,/ de-a-pururi rămâi întru Noi,/ Răsăritul fără apus” (*Răsăritul fără apus*).

Obsesia descoperirii logosului priomordial, a cuvintelor potrivite pe linie argheziană, logos care să exprime întrutotul esența, revine și în poemul lui Gheorghe Pop: „pe poteca ce o urc în pas domol,/ cuvintele-mi s-au metamorfozat/ într-un imens covor/ din Floare de Colț,/ ecoul pașilor mei/ au rezonanța/ unei simfonii astrale/ în primă audiție/.../ Eu privesc, tac și ascult...” (*Ecol pașilor*); „Poezia lăcrimează/ înlăuntrul Cuvântului/ nerostit” (*Constatare*).

Suferința, frământarea interioară, sentimentul religiozității rămân totuși o constantă a volumelor poetului, care nu se poate detașa de real, ci dimpotrivă, neliniștea se răsfrânge și asupra universalului, cosmosului: „când în noi/ durerea plânge/ și stelele plâng” (*Lacrimi celeste*).

Versul lui Gheorghe Pop este încă trudnic, cu dificultăți de expresie, cu variațiuni pe aceeași tonalitate, cu ezitări semantice. Nota totuși distinctivă, așa cum subliniam și în ceea ce privește volumul *Peregrin spre... Dincolo*, o constituie sinceritatea rostirii, smerenia în fața logosului coagulate într-un poem cuminte.

Literatura pe viu și pe dragoste de poezia română

cu Paul Farkaș

Alice Valeria MICU

Profesorul Paul Farkaș, fost student la Cluj și om de radio, ajuns cadru didactic universitar, a plecat în Israel cu familia, soția, cei doi băieți și soacra în aprilie 1986, așadar a fost unul din miile de evrei, sași, șvabi „eliberați” prin vânzare de statul român, iar amănuntele acestei încâlcite afaceri se regăsesc în „Răscumpărarea evreilor”, cartea lui Radu Ioanid, director de cercetare arhivistică al Holocaust Museum Washington. Viața și-a urmat cursul și odată ajuns acolo, Paul Farkaș a fost imediat admis la cursuri de ebraică și până în septembrie a trebuit să parcurgă toate cunoștințele de limbă corespunzătoare ciclului inferior și a celui superior pentru a putea intra în circuitul didactic din postura de profesor de limba engleză în învățământul liceal, după o carieră universitară în România, la Pitești. Ar fi avut nevoie de doi ani de pregătire, ceea ce era imposibil, pentru că ar fi presupus să stea fără un loc de muncă, adică fără salariu. Avea atunci 39 de ani.

Paul Farkaș: „39 de ani e deja un stejărel pe care, dacă-l dezrădăcinezi, nu se știe dacă se mai prinde”, mi-a mărturisit profesorul Paul Farkaș la întoarcerea sa de la Festivalul Internațional de Poezie de la Sighet și Serile de Poezie de la Desești, eveniment aflat la cea de XXXVIII-a ediție.

Rep.: Și s-a prins până la urmă?

Paul Farkaș: A trebuit să se prindă, ca să continuăm în această metaforă a plecării. Am intrat ca profesor în cel mai mare liceu din Israel, cu vreo 5000 de elevi și cam 16 profesori de engleză, un liceu care are cursuri de zi, serale și posticeale. Că mi-a fost ușor acolo, aș minți. Mi-a fost foarte greu, pentru că sistemul de învățământ israelian, față de cel cunoscut de noi înainte de 1989 este foarte diferit. Diferit și în bine și în rău. În mult rău.

Rep.: În plus limba nu e una ușoară.

Paul Farkaș: Limba este una care te chinuie, te distruge până o înveți. Apoi începe să-ți placă și înțelegi cât de logică este, cât de interesantă, de biblică și de literară este.

Rep.: Spuneți că ajungi să o apreciezi, până la urmă. Ce v-a ajutat să vă placă limba?

Paul Farkaș: În primii ani aveam niște nervi în mine cum nu avusesem de mult. Când ești un om care te ocupi de limbi străine și ești un specialist în limba română și în alte limbi, dar devii neputincios, ca un bebeluș, te apucă nervii la 39 de ani. După ce

predai Fonetică și Literatură britanică și americană să ajungi într-un liceu unde să știi mai puțină ebraică decât elevii, nu e chiar ușor. Încă din vremea aceea, nu ți se arăta un respect apriori, ei discută cu tine ca și cum ai fi un nimeni, dar dacă le arăți că știi, dacă te remarci și știi să ții o clasă în mână, îți acordă tot respectul din lume. Respectul acolo e pe bază de muncă și de câștig.

Dacă aici înainte de 1989 se făcea pârție când treceam, acolo stăteau pe trepte special ca să nu pot trece, dar asta era atitudinea lor față de toți profesorii. Dacă le dădeam voie, mă ironizau pentru faptul că eram nou venit în Israel. Eram o arătare ciudată, abia căzut din lună. Când m-am prezentat la școală cu o jachetă și cravată, imediat a venit unul din clasa a XI-a și m-a întrebat: „Ce-i profesore, te-nsori acum?” Eram prea elegant și am învățat că la școală trebuia să porți o cămășuță, niște pantaloni și poate niște umblători. În linii mari, trebuie să faci cum fac cei din Roma, să te adaptezi. Mi-a fost greu, dar după vreo doi ani, ironiile copiilor s-au transformat în ajutor și le-am împrumutat stilul. „Văd că sunteți foarte deștepți, le spuneam când am început să știu suficient limba, voi râdeți de ebraica mea, în loc să plângeți de engleza voastră. Nu uitați niciodată că aici e vorba de engleza voastră, nu de ebraica mea!”

Nu a fost ușor, dar am obținut titlul de doctor și apoi toate gradele, șef de catedră, pentru că munca era apreciată, deși în anii '80 era o foarte mare doză de nas pe sus din partea multora, nu era chiar o aroganță, dar o superioritate era. Soția mea lucra într-o firmă de navlosire și transporturi maritime, postul de limba franceză pe care l-a găsit fiindu-i imediat luat, așa că după 16 ani de carieră didactică în România, dacă nu a putut rămâne la limba franceză, a schimbat direcția, pentru că avea și altă meserie.

Mă bucur că am reușit să păstrez o limbă română corectă și nuanțată, dar asta a fost posibil doar pentru că nu am părăsit-o niciodată, nici măcar o clipă.

Prejudecățile cu care a luptat în Israel au fost multe, întâmplările au fost uneori ca în bancuri, dar esențială era cunoașterea foarte bună a limbii și un strop de umor. În anii '90 erau mulți noi-veniți din România, mulți liceeni dezrădăcinați care au fost nevoiți să-și continue studiile acolo. Legea învățământului din Israel le permite elevilor să dea bacalaurea-

tul și din limba maternă, așa că avea o mică grupă cu care făcea limba și literatura română.

M-au găsit pe mine bun de predat limba română și am făcut-o, aveam o programă de la minister, mai mult marii clasici, Creangă, Eminescu, Slavici etc. Pentru că nu se putea da oriunde bacalaureatul a trebuit să-i duc la Ierusalim la o altă profesoară de română, numită de minister să îi examineze și cu toții au luat examenul foarte bine, a fost o mare bucurie pentru mine și primul meu contact după mulți ani cu literatura română. Dar nu singurul, pentru că am scos cam 2000 de cărți din țară, practic, puținii bani care îmi rămâneau îi cheltuiam, împreună cu soția mea pe cărți și dicționare, spre disperarea celor de la vama teritorială Pitești, care mi-au cerut ferm la un moment dat să mă car de acolo cu coletele mele cu cărți cu tot. Mie nu mi-a păsat și am mers mai departe cu alte cărți.

Mereu am vrut să traduc literatură, dar nici în visele mele cele mai frumoase nu m-am gândit că voi traduce poezie, deși îmi plăcea, nu-mi era străină deloc, dar îmi era o teamă groaznică. Uite că se poate, deși nu am ajuns să traduc rimat, căci prozodia dintr-o limbă în alta e ceva special. Eu am avut parte de câteva întâmplări interesante și una a făcut ca o doctorandă sociolog de la școala pomenită să lucreze la o facultate unde era prietenul de acum, Moshe Itzhaki. M-a sunat prin 2013 să-mi spună că acolo este un conferențiar de origine română care traduce din poeziile Anei Blandiana și să mă uit peste cele aproximativ 50 de poezii traduse deja. M-am întâlnit cu el, a început să-mi citească traducerile lui, dar am constatat unele inversiuni, chestiuni de detaliu care erau nepotrivite, pentru că el era născut din părinți care trăiseră în România, dar el nu cunoștea atunci subtilitățile limbii. Am lucrat alături de el, l-am ajutat și volumul tradus în limba ebraică a apărut la Editura Keshet, adică Bolta, Arcul.

În 2007, prietenul Moshe, profesor de literatură ebraică și religie, decan al Școlii Postuniversitare de Educație Continuă de la Colegiul Academic Oranim a avut bucuria de a o auzi pe Ana Blandiana citindu-și poeziile și s-a îndrăgostit mai mult de poezia ei. A decis să continue cu exegeza operei Anei Blandiana, a scris un studiu foarte serios, a tradus 170 de poezii, acoperind aproape întreaga carieră poetică a autoarei, 1964-2010. I-am luat și eu un interviu în scris Anei Blandiana, iar cartea a apărut anul acesta într-o ediție foarte frumoasă, îmbogățită de ilustrațiile unei studente masterande din Israel. Volumul a fost urmărit cu atenție și muncit, atât de Moshe Itzhaki, cât și de mine, timp de doi ani, pentru că am vrut să finisez ceea ce lui Moshe îi mai scăpa.

Mă bucur că am reușit să păstrez o limbă română corectă și nuanțată, dar asta a fost posibil doar pen-

tru că nu am părăsit-o niciodată, nici măcar o clipă. Probabil acum, de când soția mea a plecat în lumea veșniciei voi mai avea momente de pauză, pentru că vorbeam cu ea numai românește.

În fine, volumul a ieșit anul acesta, a avut parte de două lansări, una la Institutul Cultural Român din Tel Aviv și alta lângă Haifa, într-o localitate mică și cochetă unde este facultatea, la Tivon, într-o frumoasă librărie „Vagonul cu cărți” a doi prieteni de-ai noștri.

Am lucrat și am terminat un alt volum la care țin mult, o antologie a poezilor echinoxști, care se va numi „Ca apa în căușul palmei”, după un vers din Dinu Flămând. Am decis împreună că nu putem include decât 11 poeți în antologie, deși sunt mulți echinoxști, dar i-am ales pe cei mai apropiați. Îmi amintesc de Ion Mircea, Bruno, mereu zgribulit, vară-iarnă, cu o țigară în colțul gurii, venea la sala 29 și ne cerea o țigară. Îmi amintesc de toți prietenii de acolo și alături de Radu Țuculescu am copt lucrurile. Vor fi prezenți poeți din prima generație echinoxistă, din cea de-a doua și din douămiiști.

Rep.: Când va apărea volumul?

Paul Farkaș: Ar trebui să apară până în martie anul viitor, depinde de editor, dar ne dorim ca la lansare să participe măcar trei-patru poeți prezenți în antologie, iar noi vom invita din nou poeții israelieni să ni se alătore.

Rep.: Mai dați-mi un nume, pe lângă Dinu Flămând și Ion Mircea, vă rog!

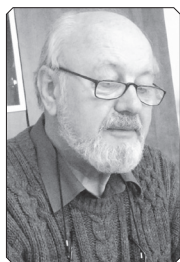
Paul Farkaș: Nu vreau să creez animozități, dar fie: Marta Petreu. Ne bazăm pe aprecierile celor cu care ne-am consultat. Și mai pot spune că volumul este prefațat de profesorul Ion Pop.

Rep.: Să vă întreb și eu, ce vă iese din antologia asta, domnule profesor?

Paul Farkaș: Bani? Zero. E o întrebare foarte bună și nu este ușor să răspund, dar nu mă sperii eu de întrebări. În primul rând e împlinirea unei nostalgii față de Cluj, față de literatură, de cultura română, e felul meu de a închide un cerc mare. Este o vorbă în limba ebraică: atunci când vrei să-ți cauți rădăcinile, să-ți aduci aminte și să nu uiți ceva, trebuie să închizi cercul. Apoi este plăcerea nespusă de-a birui două limbi, plăcerea deosebită de a vedea cultura românească pusă pe limba bibliei.

Vin de la Sighet, de la festival și acolo au fost și trei preoți poeți. Când pe unul dintre ei l-a sunat soția, el i-a spus că e la masă cu mai mulți prieteni, între care și evrei, iar ea i-a amintit cum se spune, că dacă atingi un evreu te-ajută Dumnezeu. Așa am vrut și noi să atingem literatura română.

Rep.: Hahaha, atunci dați-mi voie să vă ating și eu și să vă mulțumesc pentru dialog, domnule profesor Paul Farkaș!

Un oraș într-o pădure sau o pădure într-un oraș

Viorel TĂUTAN

Titlul de mai sus mi-a fost sugerat de imaginea metropolei newyorkeze, în perioada aprilie – octombrie (an de an, după cât mi s-a spus). De oriunde o percepi vizual, din avion, din automobil, de la înălțimea metroului aerian, de pe trotuar, celebra urbe din vecinătatea Atlanticului occidental este dominată de „selvele bătrâne”, cum spune Poetul tuturor timpurilor. Predomină stejarul, care oferă hrana ideală și îndestulătoare miilor de veverițe și, desigur, altor rozătoare. Nu, mistreții nu-și au domiciliul în acest areal, zâmbesc răspunzându-le celor interesați.

În plimbările noastre, împreună cu Doina, cel mai ades însoțind-o pe Aveline-Marie, miraculoasa noastră nepoțică, pe străzi și prin cele câteva parcuri incluzând obligatoriu și câte un loc de joacă pentru copii, am reușit să „inventariem” și alte specii arboricole, precum arțari, fagi, castani, tei, cedri, salcâmi și diferite soiuri de conifere, acestea având rol mai degrabă ornamental. Iar diversitatea arbuștilor sugerează teritoriile național-regionale de unde se trag locatarii/proprietarii caselor (vilelor) în ale căror perimetre sunt răspândiți, având la bază o largă diversitate de arhitectură peisagistică.

Într-un asemenea habitacul vegetal trăiesc, în aparentă armonie, porumbei, pescăruși, vrăbii, sturzi americani etc., fiecare specie păstrându-și fidel „coridoarele aeriene”, locurile în care înnoptează și evidențiind „sigiliul” instinctului de conservare. De toate acestea, dar mai cu seamă de sănătatea acestei păduri răspândite printre case, cât și de păstrarea echilibrului ecologic al urbei se ocupă un serviciu special dintr-un sediu amplasat în clădirea cu douăzeci de etaje care aparține primăriei generale.

Lucrătorii externi angajați direct în activitatea de întreținere a florei urbane sunt împărțiți în echipe și tandemuri. Poartă haine/salopete kaki având ecusoane galbene la vedere pe brațul stâng sau deasupra buzunarului din partea stângă superioară a pieptului. Ce fac ei?

Primo: supraveghează și identifică gradele de uzură sau stările de sănătate și evoluție a vegetației; intervin rapid și eficient acolo unde observă și știu că este cazul. Pentru asemenea acțiuni folosesc instrumente, unelte și utilaje moderne care le facilitează munca, scutindu-i de efort fizic intens și protejându-i de pericole previzibile și imprevizibile. Plasați în nacela unei macarale-elevator, unii retează

crengile periculoase pentru pietoni și acoperișuri, apoi le introduc în „gura” largă a unei râșnițe uriașe, care le transformă instantaneu în rumeguș, strâns, la urmă, în saci din rafe artificială.

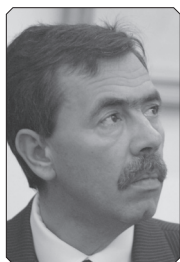
Secundo: întrețin spațiile cu plante ornamentale și flori, folosesc suflante cu aer comprimat pentru frunzele moarte și iarba cosită pe care le adună într-un loc, de unde acestea sunt încărcate în saci și transportate în depozitele de bio-masă vegetală. O altă categorie: înarmați cu clești fixați la capete de tije și cu pungi din material plastic, iar mâinile protejate de mănuși, componenții acesteia adună obiectele abandonate/rătăcite prin iarba gazoanelor, pe rondurile cu flori, pe alei etc., rod al neglijenței sau al slabei educații.

Unul sau altul dintre cititorii rândurilor de mai sus se va arăta oarecum nedumerit în fața pledoariei mele. Acestora le răspund: ceea ce îmi stimulează discursul, este admirația față de respectul și grija administrației metropolitane pentru cetățeni, prin asigurarea unor condiții optime de viață având la bază echilibrul ecologic, relațiile pașnice, respectuoase dintre om și mediul în care trăiește. Sigur, în asemenea conglomerate etnice și genetice, cum sunt în etapa actuală a istoriei omenirii marile metropole (Londra, Paris, Montreal, Rio de Janeiro, Mexico City, de exemplu), este firesc să viețuiască și indivizi alienați, retardați, prost educați, care nu știu sau nu pot să prețuiască termenii respectării echilibrului menționat mai sus. Am străbătut pe jos, ori cu diverse mijloace de transport în comun, capitale și alte mari orașe europene și am reușit să fac analogii și comparații vizând tocmai aspectul strădaniilor administrațiilor de-a oferi cetățenilor proprii, dar și turiștilor, condițiile cele mai bune de confort. Am constatat, firește, diferențe până și între cartiere, sectoare, districte ș.a.m.d.

Însă New York, așa cum afirmam, este metropola în care veverițele se zbenguie libere pe străzi, pe trotuare și prin parcuri mai ales, păsările își văd de-ale lor, iar majoritatea cetățenilor săi iubesc și respectă natura cu toate componentele sale. Aici, spre exemplu, nu reușești să vezi câini singuri vagabondând, dar îi observi în număr mare în lesă, peste tot, însoțiți de stăpânii lor sau de dogsiters.

Ce anume determină acest aspect?

Legile și respectarea lor!

Zădărnicii postdecembriste

Marcel LUCACIU

Oricât de adânciți în stele ar fi poezii (în opinia multora!) și oricât de înalt ar fi turnul de fildeș în care se retrag pentru a se feri de noroiul lumii străine, totuși există, mai totdeauna, o latură civică a creației lor. Ei sunt ultimii luptători din Cetate, căci orice retragere este doar temporară...

Oarecum firesc, în cazul lui Adrian Alui Gheorghe, care a debutat editorial cu volumul de versuri *Ceremonii insidioase* (1985), atitudinea civică e fie vizibilă, fie voalată, mai degrabă în volumele de proză *Titanic șvaiter. Momente și schițe* (1997), *Goliath* (1999), *Bătrânul și Marta* (2002), *România pe înțelesul tuturor* (2003), *Ce rost are să trăiești în România tranziției?* (2004), *Frig* (2008), *Urma* (2013) și *Laika* (2014).

Pornind de la motivul rebelului fără cauză, întruchipat de protagonistul Albert Radițki, romanul *Luna Zadar* (Editura Cartea Românească, București 2016) e o radiografie subtilă și subiectivă a societății românești (și nu numai), așa cum a fost (și, poate, mai este) ea, înainte de execuția cuplului Ceaușescu și după victoria Revoluției din 1989.

Urmărind traseul inițiativ al tânărului Albert, asistăm la un conglomerat de scene, episoade, imagini, în care firele nevăzute ale unor destine debusolate se constituie într-o fină și febrilă țesătură existențială ce reiterează tristul adevăr: „Viața e absurdă, în esența ei (...). Dacă îi recunoști absurdul, știi să te aperi mai apoi, știi să o gestionezi, să o faci suportabilă”.

Printre altele, meritul fostului director al Bibliotecii Județene „G.T. Kirileanu” din Piatra Neamț (pe nedrept, destituit) este, aici, și acela de a depăna o poveste captivantă și senzațională, fără accente melodramatice.

La 19 ani, exact în ziua de 1 ianuarie 1998, nemulțumit de confuza societate postdecembristă, de o mamă ocupată mereu cu serviciul și de un tată necunoscut, adolescentul Albert fuge de acasă, cu gândul de a-și atinge paradoxalul ideal, acela de a fi NIMIC în viață: „Voiam pur și simplu să fiu un nimic social, un gunoi care să cadă în supa trogloditilor, să fiu păduchele de pe gulerul cămășii unui politician care își mestecă discursul greșos în fața unei mulțimi de prostănaci, care s-au născut din greșeală ființe umane”. După ce vând o seamă de lucruri din casă, Albert și prietenul său, Șobi, ajung lefteri la Belgrad, fiind jefuiți în autocar de... un român. În capitala Iugoslaviei, ei locuiesc într-un adăpost numit, impropriu, *Casa Viselor* și își găsesc cu greu de lucru. Ulterior, Șobi se angajează pe un vas de croazieră, iar Albert este inițiat

at în tainele lumii balcanice de interlopul Tanko, fiind plătit de acesta ca să-l supravegheze și să-l apere de periculoșii frați Barici. Grav rănit în bombardamentul Nato asupra Iugoslaviei (1999), adolescentul din Măgurele e îngrijit și salvat de Aiana, o infirmieră româncă. Întors în țară, alături de Aiana, vrea să-și cunoască, în sfârșit, tatăl. Între timp, mama, Albertina Radițki, murise într-un accident de autocar, în Austria. Solicită dosarul ei, de la Securitate, și descoperă că mama lui, ghid turistic la ONT (Oficiul Național de Turism), a fost informatoare, sub numele de cod Sabina. Cu ajutorul doamnei Titieni, care lucra la Arhivele Securității, intră în posesia scrisorilor Albertinei. Toate scrisorile erau adresate lui Olaf Svensson, un norvegian ce participase (împreună cu un grup de canadieni) la construcția Centralei Nucleare de la Cernavodă. Interceptate de Securitate, scrisorile n-au mai ajuns niciodată la destinatarul lor, plecat în Suedia, după încheierea idilei. Împins de curiozitate, Albert pleacă la Stockholm și, după multe căutări labirintice, dă de urmele tatălui său, „o epavă eșuată într-un cămin de bătrâni, un azil în fapt”. Se întâlnește cu „vikingul” Olaf, la restaurantul *Saigon*, dar nu-i mărturisește că e fiul lui. Din amintirile bătrânului din fața sa, amintiri impregnate de alcool, află că Albertina Radițki a fost doar un „trofeu” dintr-o mare și frumoasă galerie feminină.

Cu tot senzaționalul ei, „povestea” e abia un pretext pentru textul narativ și, mai ales, pentru construcția narativă ale cărei tipare ne trimit, uneori, la pasionalul și ultralucidul Camil Petrescu. De pildă, scena în care Albert citește scrisorile mamei sale, în apartamentul doamnei Titieni, ne amintește de *Patul lui Procust*, respectiv de Fred Vasilescu citind scrisorile lui Ladima, în alcovul Emiliei Răchitaru. Jocul intertextualist pare același, însă noutatea construcției din *Luna Zadar* e dată, în esență, de reconstituirea (și, alteori, imaginarea) dialogurilor cu Aiana, îngerul păzitor și totodată demonul „țăcănit” al personajului narator: „**Eu (cândva)**: Înțeleg lumea, dar nu-i înțeleg pe oameni. **Aiana (altădată)**: Respectă amintirile, sunt mai bătrâne decât clipa de acum. **Eu**: Dar dacă amintirile sunt mizerabile? Ce respect să le mai acorzi? **Aiana (tot atunci; dar și altădată)**: Așteptăm ca să ne ajungă din urmă trecutul, ca să ne dea dreptate. Aparții lucrurilor pe care le-ai câștigat. Ele dispun de tine după placul lor. Pierde tot și ești liber. Uită”. Narațiunea încalcă, deseori, ordinea cronologică, într-un vârtej năucitor al amintirilor. Astfel, glisează, perma-

ment, trecutul și prezentul istoric, meditația gravă și „filozofia ieftină”, visul fantasmagoric și cruda realitate social-politică.

Dezamăgite de cenușia tranziție, de stupizenia și de gringolada lumii în care „nu trăiesc, ci se intersectează întâmplător cu viața”, multe dintre personaje resimt, acut, drama globalizării și uniformizării, iar tendința sau dorința de a pleca din țară devine, din păcate, un laitmotiv românesc: „Ah! Și să plecăm mai repede, că în țara asta ne-am uniformizat, avem aceleași vise tembele toți, de parcă ne-ar fi scos cineva dintr-un laborator de clone!” Dureros de trist, fenomenul migrației din ultimele decenii poartă pe umerii încovoiați povara *inaptocrației* (un termen ce aparține francezului Jean d'Ormesson). Ce este inaptocrația? Antonim al *noocrației* la care visase, odinioară, același Camil Petrescu, „inaptocrația este un sistem de guvernământ în care cei mai incapabili de a governa sunt aleși de către cei mai incapabili de a produce; membrii acestor două categorii sunt recompensați cu bunuri și servicii care au fost plătite prin sustragerea averii și muncii unui număr de producători aflat în scădere continuă...”

Pe lângă alura eseistică a multor pagini, farmecul romanului scris de Adrian Alui Gheorghe constă în „panorama deșertăciunilor” evocate cu o mare delicatețe sufletească, în complexitatea tematicii abordate (adolescența, iubirea, viața, moartea etc.), în ironia surâzătoare care învăluie această tematică. Iată doar o mostră: „La noi speranța moare ultima. Dar până moare, se mai chinuie o vreme”. Nu este de neglijat caracterul aforistic al unei asemenea proze substanțiale: „Toată viața e un șantier, iar noi suntem salahorii ei”.

Chiar dacă titlul noului volum sună straniu, *Luna Zadar* ar putea fi luna decembrie (1989); o lună în care toate visurile noastre s-au înălțat precum baloanele colorate și au sfârșit la fel ca ele...

Parafrazându-l pe Bacovia, *Luna Zadar* rămâne o carte „tristă, plină de umor”; o carte despre zadarnica frumusețe a lunii („zadar, zadar, lună de porțelan/ într-o zi ai să te spargi”) și totodată despre zădărnicia unei lumi (postdecembriste), în care Oamenii (câți mai sunt!) aleargă după propria lor identitate, cu năvită și stângăcia unor somnambuli.

Proză în albie poetică

Imelda CHINȚA

Joi, 28 septembrie 2017, a început o nouă sesiune a Cenaclului Literar „Silvania”, ședință găzduită de Casa de Cultură a Sindicatelor și deschisă de președintele Cenaclului, scriitorul Marcel Lucaciu. Invitată a fost eleva Iris Kiraly din clasa a XII-a de la Colegiul Național „Silvania”, Zalău, care s-a remarcat la mai multe ediții a *Concursului de Creație „Iuliu Suciu”*, anul trecut obținând premiul I la secțiunea proză. *Destin facturat de Univers, Sărutul care a dat viață Universului* au fost textele selectate pentru a fi lecturate. Poetul Daniel Hoblea remarcă registrul afectiv în care au fost scrise prozele, un melanj între limbajul dorinței în notă adolescentină și concepte din diferite domenii ale cunoașterii. Omul trăiește acut aspirația spre universal, iar din această perspectivă sunt recunoscutibile unele teme din proza eliadescă, într-un registru mai sentimental, de asemenea recurența unor obsesii mitologice, a unor termeni din ocultism, care îngreunează fraza, prea lungă pe alocuri, nuanțează scriitorul Daniel Hoblea. Se distinge pecetea adolescentină cu intuiții notabile, revolta legată de condiția umană, zbaterea între cei doi poli: universal și particular, proza cu o oază de poezie. Poetul și prozatorul Ion Pițoiu-Dragomir surprinde discrete influențe în proza lui Iris, notații compara-

bile cu proza de factură filosofică a lui Eminescu, Eliade, Macedonski și chiar Gellu Naum, din „*Zenobia*”. Se remarcă deopotrivă nota eseistică, ușor confesivă în prozele citate, iar profesoara Voichița Lung apreciază sensibilitatea, cuvântul frumos, care îmbracă discursul narativ al lui Iris.

Scriitorul Marcel Lucaciu surprinde curgerea melodioasă într-o albie poetică a prozelor, limbajul ales, îngrijit, deopotrivă expresivitatea unor fragmente cu adevărat poetice: „stinge-mi, te rog, o stea și rămâi pe sub pleoape”. Registrul prozelor este adolescentin deoarece are ca temă erosul, însă nimic nu este siropos, ci dimpotrivă se pot surprinde maturitatea artistică și stilistică, de asemenea complexitatea scriiturii, care pare un mozaic de eseu, jurnal, mitologie. Discursul eseistic și filosofic necesită totuși o limpezire, concluzionează poetul Marcel Lucaciu.

Imelda Chința nuanțează incipitul ex abrupto, care dezvăluie cititorilor direcția prozelor, și anume erosul, iar din punct de vedere formal, grupajul este unul mai aproape de proza eseistică. Se distinge dimensiunea reflexivă a textelor, inflexiunile existențialiste și mitologice, care sunt în esență un malaxor al stărilor, al neliniștilor specifice vârstei adolescentine, camuflete într-un discurs confesiv.

Dresura de specimene

Carmen ARDELEAN

Cel care cheamă câinii, Lucian Dan Teodorovici

S-a discutat și s-a scris mult despre ipostazele în care se manifestă artistic un scriitor, despre statutul bivalent – poet/prozator, poet/critic – despre pericolele sau avantajele pe care le incumbă această dualitate, despre influențe și interdependențe. Cât de util îi e poetului, prozatorului sau dramaturgului instrumentarul criticului, istoricului literar sau chiar al cineastului, al actorului sau al regizorului e greu, dacă nu imposibil, de cuantificat. În cazul în care prozatorul își asumă identificarea cu personajul-narator, influența pe care o are statutul de regizor al scriitorului pare mult prea delicată.

E cazul romanului autobiografic *Cel care cheamă câinii*, care oferă o mostră extrem de interesantă de confruntare a scriitorului-personaj Lucian Dan Teodorovici cu regizorul Lucian Dan Teodorovici. Și raportarea la dubla calitate a autorului nu e deloc gratuită, dacă avem în vedere nivelurile textului, evidențierea permanentă a celor două „condiții” ale romanului – de a transfigura sau a transpune realitatea și de a dezvălui crezul artistic al autorului – și, de ce nu, ale personajului: ce ar fi vrut să fie și ce a trebuit să fie.

Asemenea romanului, cronica de față debutează cu un pseudoincipient: dacă prozatorul ieșean alege să marcheze intrarea și ieșirea din operă cu două paragrafe ce aparțin romanului pe care ar fi trebuit să îl scrie, autoarea cronicii de față a ales să se raporteze la o mai mult sau mai puțin ambiguă încercare de teoretizare. În fond, ambele sunt artificii de compoziție care pot îndepărta cititorul sau pot declanșa acea curiozitate bolnăvicioasă a celui avid de literatură. Citite cu atenție, aceste pseudoincipienturi sunt, de fapt, paratexte aflate într-o fină armonie cu esența textului care urmează. În cazul romanului, armonia e de-a dreptul dureroasă, căci experiențele traumatizante, raportarea personajului la destin, la hazard, la divinitate sunt simbolic anticipate în episodul cu accente baroce din incipit.

O dualitate intrinsecă, paradoxală pare să traverseze romanul pe toate palierele sale, parcă în replică la statutul bivalent al autorului, despre care vorbeam, de la colecția sub semnul căreia a apărut, la aspecte care țin de structură, laborator de creație,

factură. Apărut în colecția *Fiction Ltd*, la Editura Polirom, romanul are evidente, mărturisite accente autobiografice, care ar pune sub semnul întrebării decizia editorului de a publica romanul în această colecție. Generat de boala care schimbă dramatic viața scriitorului personaj, romanul ajunge să exprime, în egală măsură, crezul artistic al acestuia, devenind, în mod inedit, un roman despre roman, în genul cunoscutului *Falsificatorii de bani*, al lui André Gide. Cerebralei autoanalize a efectelor bolii asupra individului îi adaugă o atentă și asumată autoanaliză a mentalității scriitorului, a esenței scriiturii, astfel încât, la final, cititorul se întreabă, pe drept cuvânt, dacă e în fața unui roman care are ca temă poetică și poetica existenței umane sau poetică și poetica creației. În fond, ceea ce place în acest roman e tocmai estomparea discretă a granițelor dintre aparență și esență, dintre impresie, coincidență și miracol, dintre denotativul și conotativul vieții, dintre viață și literatură.

Chiar sensurile titlului, *Cel care cheamă câinii*, sunt luminate treptat. Ușor de intuit e primul dintre sensuri, căci autorul folosește sintagma în descrierea unui vecin care, dominat de spaima pe care haita de câini din cartier i-o provoacă, încearcă să domine vocal, prin urlate sistematice, animalele. O exteriorizare, o verbalizare a propriilor temeri realizează și autorul, dar efectul terapeutic, chiar mistic al textului, al scrisului se dezvăluie după un alt episod. E vorba de episodul în care e rememorată emoționanta scenă în care bunica îl vindecă, miraculos, de răceală, prin rostirea unei „formule magice”, a unei incantații care cuprindea patru cuvinte ce începeau cu prima literă a cuvântului care denumea boala. De fapt, scena e, sugestiv, plasată și pe copertele 3-4, semn că titlul *Cel care cheamă câinii* nu e o simplă aliterație, ci o „incantație salvatoare” care plasează, sub semnul miracolului, vindecarea de cancer.

O coerență și o iscusită strategie narativă sunt vizibile la o lectură atentă a romanului ale cărui constante, dominante sunt autenticitatea și substanțialitatea. Urmărind povestea celor patru-cinci luni care urmează sumbrei diagnosticări, cele 15 capitole ale romanului realizează, fiecare în parte, o monografie a unei stări, a unui sentiment, a unui eveniment. Nota originală e dată de faptul că tema capitolei e privită polifonic, iar starea, sentimentul, evenimentul sunt raportate la viața personală, la realitățile sociale,

economice, politice, ba chiar geopolitice. Se realizează, astfel, extrem de interesante analogii, paralelisme, simetrii.

Datele cu precizie, dată fiind scrierea și descrierea aproape în timp real a evenimentelor, episoadele-matrice ale cărții configurează profilul scriitorului-personaj pentru care autocritica, autoironia, autopersiflarea și autoanaliza devin esențiale. Data operației, data diagnosticării, data primei ședințe de chimioterapie sau a fotografierii mesajului *Writing is the only way of life*, citit pe o pancartă de la gheana de gunoi sau a mesajului similar transmis, în aceeași seară, de un bun prieten scriitor care trecuse prin aceeași suferință cu ani în urmă („Dar știi care a fost pentru mine cel mai bun tratament? Scrisul.”) sunt notate cu o exactitate care denotă acuta trăire și conștientizare a timpului, a momentului. Cancerul mamei, diagnosticat la aceeași vârstă, raportarea asemănătoare la divinitate, după conștientizarea gravității bolii, și fina expunere a percepției actuale asupra fețelor bisericești și a miracolelor săvârșite de acestea, extrapolarea interesantă la perioada tinereții, în care îl adora, „empiric”, pe Kerouac și revenirea la regulile „naratologiei” care îi impun să urmărească, în mod cronologic, evenimentele constituie substanța primului capitol care include, abia la final, contextul bolii, al diagnosticării cancerului și al scrierii acestui roman. Se conturează, pe tot parcursul romanului, o imagine nudă a sistemului medical românesc, prin relatarea experiențelor trăite în Iași și Cluj-Napoca, pe un ton care, în mod justificat, alternează elogiul cu oprobriul, admirația cu gustul amar.

Simplificând mult stările și experiențele traumatizante, probabil din dorința de a nu cădea în capcana compătimirii și a autocompătimirii, a tonului de litanie sau bocet, autorul alege să expună cu luciditate și, uneori, chiar cu umor (macabru, dar de calitate) situații tragicomice, generate de personaje inedite, surprinzătoare. Nu minimele biografii schițate dau savoare și autenticitate personajelor, ci modul în care ele se raportează la lume și la existența umană în genere. Dialogurile lungi și savuroase dezvăluie nu doar disponibilitatea umană de a comunica, de a interacționa cu aceia aflați în aceeași stare sau în același mediu, ci și *comedia mundi*, în cea mai pură formă a ei. Omul care nu știe să citească, nu poate vorbi, dar comu-

nică prin intermediul unui caiet în care are întrebări și răspunsuri potrivite pentru orice situație și orice interlocutor pare un personaj coborât din romanele kafkiene. Femeia care deplânge prea mult și deloc justificat soarta soțului, care denaturează intenționat adevărul și intră în polemici dure cu cei care îi contrazic poziția sau punctul de vedere, totul pe fundalul afișării ostentative, strict declarative, a unei credințe nestrămutate în Iehova amintește de quiproquoul din comediiile lui Molière. Reacțiile și situațiile generate de personalul medical par, uneori, suprarealiste, prin insolitul lor.

Difuz se conturează și fresca societății contemporane și a omului de azi, cu toate cutumele și tarele lor. De la problemele de comunicare pe care le are media românească (vezi capitolul 3, în care o nefericită înțelegere a unui studiu privind speranța de viață a copiilor bolnavi de leucemie generează cititorilor părinți traume, poate la fel de puternice ca aflarea diagnosticului) sau companiile aeriene, la problemele de comunicare ale individului care nu are puterea să nege o catalogare făcută de ceilalți sau care nu poate avea dezinvoltura din „online” în realitate, autorul trece, cu stil și aproape insesizabil, la aspecte psihologice, precum modul în care simțurile se acutizează sau se estompează, modificând percepția și perspectiva, în planul realității sau al visului, al aparenței și al esenței, ca într-un joc *Clash of Clans*. Nici situația după diverse alegeri electorale sau deciziile factorilor politici, opiniile diverșilor cercetători nu sunt ignorate, alături de subiectele, replicile unor filme și dialoguri reale care, sintetizând decizii-cheie, puncte de vedere-reper, devin verigi importante ale cărții.

Se cristalizează, cu fiecare pagină, convingerea că suntem în fața unui volum care e, peste toate, un elogi adus umanitarismului și condescendenței pe care le simțim profund la/în cei de lângă noi, căroră le alocăm, oricât de chibzuiți, meticuloși am fi, prea puține pagini în cărțile vieților noastre. Pioni ai cărții, sacrificați ca personaje, sunt Adela și Oana, Ciama, Alin și Alex, Adrian și Aliona, „oamenii apropiați” care beneficiază de un amplu panegiric doar în sufletul și în gândurile autorului. Regi și regișe sunt „nebulii marilor orașe”, cei care, în aparență reprezentanți ai speciei umane, nu sunt decât niște specimene, ca bancnota de 100 de dolari din copilăria autorului.

Cronica discului

Mike Stern – Trip

Daniel MUREȘAN

Prin vara anului trecut, primeam o veste tristă: chitaristul Mike Stern suferise un accident, fracturându-și umerii și ambele brațe. Vrăjitorul mișcării jazz-fusion din anii '80 era în pericol să nu mai poată cânta. Toată lumea muzicală aștepta vești. Iată că după un an vin vești excelente: Mike s-a recuperat în totalitate, ba mai mult – ne încântă cu un nou album.

Doar un tigru fioros ca Stern putea să revină cu un asemenea superb album. Bineînțeles, alături de o pleiadă de prieteni contaminați de jazz. Furios, dar delicat, are grijă de porțelanuri, le șterge de praf pe cele fragile. Modernitatea nu i se potrivește. Dar nici tradiția. Agilitatea de tigru îi indică drumul. Plutește într-un marasm muzical, dar suficient de lucid să îi inspire pe mulți într-ale fusionului.

Între clasicism și avangardă, chitara lui Mike balansează într-o junglă unde devine rege. Memoria artistului aduce la lumină referințe de toate genurile, iar talentul său le înnobilează. Un festin! Totul vibrează în jurul acestui perfecționist, înecat în sudoarea dragostei. Jazzul iese nestingherit din chitara lui. Mike Stern dă totul când cântă, se golește și se umple de tot ceea ce se golise pentru a se goli din nou. Știe să-și doarească dorința de a cânta. Trage de instrumentul său precum un preot mayaș care își smulge inima pentru a o oferi într-un sacrificiu crud zeului său.

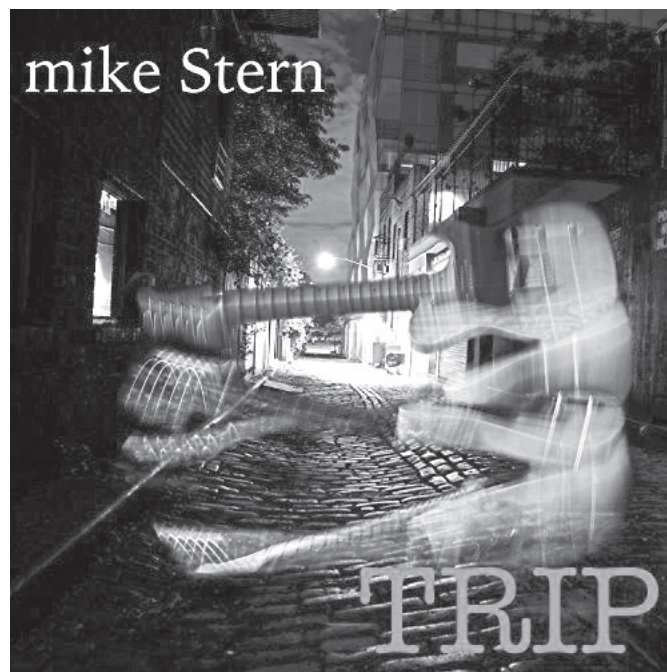
Mike Stern revine întotdeauna. De mai mult de patru decenii. Se spune că tigrul trăiește mult. Foarte bine: cu toții avem nevoie de nebunia sa!

Tracklist:

- 1) Trip
 - 2) Blueprint
 - 3) Half Crazy
 - 4) Screws
 - 5) Gone
 - 6) Whatchacallit
 - 7) Emilia
 - 8) Hope For That
 - 9) I Believe You
 - 10) Scotch Tape And Glue
 - 11) B Train
- Concord Music Records 2017

Componentă Mike Stern:

Mike Stern: chitară, voce; Randy Brecker: trompetă (1, 2); Jim Beard: pian, orgă; Dennis Chambers: ba-

terie (1, 2, 6); Tom Kennedy: bass (1, 2, 6); Arto Tunçboyacıyan: percuție (1, 2, 4, 7, 8); Bob Franceschini: saxofon tenor (1, 6); Victor Wooten: bass (1); Bill Evans: saxofon tenor (3, 10); Lenny White: baterie (3, 4, 10, 11); Teymur Phell: bass (3, 7, 8, 11); Wallace Roney: trompetă (4, 11); Will Calhoun: baterie (5, 9); Edmond Gilmore: bass acustic (5); Gio Moretti: voce (7); Dave Weckl: baterie (8); Edmond Gilmore: bass (9); Elhadji Alioune Faye: percuție (10).

Discografie Mike Stern:

- Neesh (1983)
- Upside Downside (1986)
- Time in Place (1988)
- Jigsaw (1989)
- Odds or Evens (1991)
- Standards and Other Songs (1992)
- Is What It Is (1994)
- Between the Lines (1996)
- Give and Take (1997)
- Play (1999)
- Voices (2001)
- These Times (2004)
- Who Let the Cats Out? (2006)
- Big Neighborhood (2009)
- All Over the Place (2012)
- Eclectic (2014) cu Eric Johnson
- Trip (2017)

Sensurile unui neologism: *scrupul*

Gheorghe MOGA

Interesul nostru pentru neologismul *scrupul* și derivatele acestuia a fost provocat de prezența cuvântului într-o enumerare a termenilor ce denumeau unitățile de măsură pentru cantități minimale. În *Le livre des métaphores*, Marc Fumaroli are o secțiune intitulată *Le corps étalon de mesure* în care comentează expresiile ce conțin cuvinte din terminologia corpului uman folosite ca unități de măsură. În paginile ce preced secțiunea este reprodus un fragment dintr-o lucrare a lui Charles Nodier pentru a sugera bogăția și savoarea terminologiei populare a domeniului: „Ei [strămoșii]... nu aveau nicio problemă când foloseau drept unități de măsură *picătura*, *grăuntele* și *scrupulul*, deoarece acestea făceau parte din vocabularul lor și cu inteligența lor le puteau chiar modifica, căci din *scrupul* au trecut la «*un praf de*». Când vine vorba de substantivul *lacrimă*, M. Fumaroli citează dintr-un *Dicționar istoric* apărut în 1872: „Se spune o idee de *zeamă de lămâie*, un *strop de oțet*, un *scrupul de lichior de coacăze*, o *lacrimă de coniac* pentru a numi câteva picături din lichidele amintite”. Alăturarea *picătură*, *grăunte*, *scrupul* ne-a trezit bănuiala că avem în față un cuvânt a cărui semnificație a suferit trecerea de la natură la cultură. Presupunerea ne-a confirmat-o consultarea *Dicționarului latin-român* al profesorului Gheorghe Guțu. Substantivul latinesc *scrupus* avea un sens propriu „piatră ascutită” și unul figurat „neliniște, grijă chinuitoare”. Aceste sensuri au trecut și la derivatele cuvântului: adjectivele *scrupeus*, *scruposus* și *scrupulosus* erau folosite atât cu sensul propriu „cu pietre ascutite, pietros, stâncos”, cât și cu sensul figurat „greu, spinos, meticulos, minuțios, exact”; alte derivate, adverbul *scrupulose* și substantivul *scrupulositas* s-au folosit doar cu sensul figurat. Dintre aceste derivate, diminutivul *scrupulus* beneficiază de cele mai multe ilustrări ale sensului figurat: *alicui ex animo scrupulum eximere* – a-i lua cuiva o grijă de pe suflet, *scrupulum inicere alicui* – a-i băga cuiva un ghimpe în suflet (Cicero).

Termenul latinesc s-a păstrat în franceză (*scrupule*) și în italiană (*scrupolo*), dar cu ilustrări doar pentru sensul figurat. Ce s-a întâmplat cu sensul propriu? Doar ultimele rânduri ale articolului pe care *Le Petit Robert* îl acordă cuvântului (veche unitate de măsură „a 24-a parte dintr-o uncie”) mai fac trimitere la „piatra ascutită” folosită de vraci, de spițeri, de alchimiști...

În *Dicționarul limbii române* primul sens este cel care face trimitere la „unitatea de măsură pentru greu-

tate egală cu a treia parte dintr-un dram”: [Spițeriile] „au toată libra sau litra de 12 unții..., tot dramul de 3 *scrupuli* și tot *scrupulul* are 20 de grăunțe”. Pe măsura adaptării sale, neologismul împrumutat din franceză a cunoscut variante fonetice (*scrupol*, *scrupel*) și morfologice (pl. *scrupuluri*). Iar sensul principal al cuvântului a devenit acela de „sentiment foarte dezvoltat al cinstei, al moralei, al corectitudinii, al datoriei manifestat în acțiunile, în munca, în realizările cuiva; neliniște, îngrijorare de care este cuprins cineva cu privire la corectitudinea, moralitatea unui lucru, a unei acțiuni”. Dintre bogatele ilustrări ce însoțesc termenul am ales două, una din scrierile lui Ion Ghica („Acela de multe ori se înșeală, mai ales la București, unde nu mai este *scrupul* de a minți”) și alta din paginile de istorie literară ale lui G. Călinescu („Unul din *scrupulele* lui Eminescu... pare să fi fost întotdeauna acela de a nu împovăra pe ai săi cu întreținerea lui”). Termenul intră în locuțiunea adjectivală *lipsit de scrupule* (franceză *dénué de scrupules*, italiană *senza scrupoli*, *pelle da tamburo*, literal „piele de tobă”); și expresia *a (nu)-și face scrupule* are corespondent în franceză *avoir scrupules à faire quelque chose* și italiană *non farsi troppi scrupoli*, *non aver peli sulla lingua*, literal „a nu avea peri pe limbă”.

Împrumutat din franceză, adjectivul *scrupulos* aduce o nuanță semantică aparte într-o serie sinonimică bogată ce cuprinde, deopotrivă, termeni mai vechi (*amănunțit*, *migălos*, *scump*) și mai noi (*exigent*, *minuțios*, *riguros*, *meticulos*, *serios*). Într-o schiță a lui I.L. Caragiale (*Greu, de azi pe mâine... sau unchiul și nepotul*), adjectivul apare de mai multe ori, căci cele două personaje nu se înțeleg din pricina faptului că suferă de o „adevărată anomalie”: ambii sunt *scrupuloși* „prea din cale afară”. Scena VII a actului al doilea din *O scrisoare pierdută* aduce o nouă dovadă a slugărniciei care-l caracterizează pe Ghiță Pristanda, polițaiul orașului: „Poftiți, coane Nicule, poftiți...(umilit) și zău, să pardonați în considerația misiei mele, care ordonă (serios) să fim *scrofuloși* la datorie”. Nu este singurul neologism deformat, în gura personajului *remunerație* devine *renunerație*, iar *vampir* devine *bampir*.

Socotim că întreaga creație a lui I.L. Caragiale poate constitui o „ilustrare” pentru ceea ce înseamnă *scrupulozitate*; prin minuțiozitatea lucrului asupra textului, prin cultul formei, prin grija acordată punctuației văzută ca o gesticulație a gândirii, dramaturgul și prozatorul și-a făurit și respectat propriul supranume – *Moș Virgulă*.

Ghiță Georgian

Loteria oaselor

Bucuria mi se scaldă în lacrimi,
ca un copil abandonat lângă un ghișeu poștal
Picioarele se îndoiaie, împinse de urlet,
corpul se răsuțește
Încerc să vorbesc.
Caietul cu sute de cuvinte, de pe covor,
e o haină roasă de timp
Câinii aleargă peste litere,
aleargă
Adulmecă oase, de unde oase?
Le am doar pe ale mele,
pe care le lustruiesc, fșiu, neîncetat, acolo jos, prin
caiet
Visul mi se scurge prin retine
Crezi că nu cer bon când cumpăr vise?
M-aș simți dator;
față de tine, față de aceste oase pe care le port cu
mine,
pe care nu le-am cerut nimănui,
m-am ales cu ele într-o zi de septembrie
pe când voiam să ajung în altă lume,
dar am fost tras îcoace.
Știu cine a făcut-o și nu blestem momentul,
blestem doar ora, era 13.
Și știi ce e culmea?
Azi mă folosesc de ea,
o vând, o răscumpăr,
Și știi în ce nu cred?
În bonul pe care îl cer,
nu mai are aceeași valoare ca primul vis cumpărat.

Și numără coifuri pe stâncă, la Termopile.
Sufletul meu se plimbă desculț prin lume,
Alunecă-n hăuri, se îmbracă în genune,
Adoarme pe un nor așteptând dimineața
Când norii se nasc și tremură ceața...
La Masala adoarme între aripi de vultur
Prea târziu să salveze și ultimul flutur
Și-ar vrea pe fruntea lor să așeze nimb
Pentru tot ce nu s-a oferit la schimb.
Dar poate totul e doar o poveste,
Și doar spiritul meu tot caută-n lume
De vină e vântul ce mă cheamă pe creste.
Vântul de seară mă strigă pe nume!

Vasile Mic

Visul

Visul
Frumos
Înseamnă de toate.

Visul frumos
Înseamnă
Viață
Sau moarte.

Dacă visul
Frumos
E chiar primăvară,

Zici: Mă nasc iar!

Și te naști iară...

Liliana Popa

Neîmblânzit

Spiritul meu gonește în noapte
Ajunge la Troia, pe zid de cetate
Părtaș e la lupta lui Hector cu Ahile

Andrei Gazsi

De vorbă cu Charles Pierre Baudelaire

*O! viermi, tovarăși fără văz și auz,
un mort voios și tânăr destinul v-a adus...*

Un bufon cioplit în stânca ploii dansează pe retina

amantelor
distinse într-ale amorului secrete.
Parfumul lor nepământesc mă îmbată crunt
prin așternutul cuvintelor nude,

mă unge rob al păcatului pur (mai profund decât
dorul de mamă),
abandonându-mă în delta unui cer unde nici regina
morții
(cu sânii ei diamantați,
cu coapse-i zdravene scăldate-n lapte și miere)
nu îndrăznește să stingă lumina infernului vrăjit.

Tobele bat, zăblaza țâșnește ca vinul din butoaie
printre sânii ei bruni și impliniți.
Crezi că sunt doar un biet trecător prin patul ei cu
mir,
prin raiul ei îndestulat și împlinit?

O, suflet trist, tu, veșnică Madonă a lumii întunecate,
chiar și sărmanii orbi te atingeau cu flori de putregai
când prin iatacul tău, culcată pe o rână, opiu
fumegai.
Te rog, ai milă, ține-mi deschisă ușa nopții
fermecate.

Daniel Mureșan

Marele și nimicul

Mai marele și nimicul sunt plimbați din gură în gură,
așa e datul neamului, a câtor neamuri
cu intrarea, cât mai e timp, pe roluri
în zigzaguri.
Cine știe de unde vine
bucuria mersului propus,
cu nesfârșitele-i aventuri radiante, dar
pe atât de scăldate-n lacrimi neostoite, dovezi
până la cel din urmă răspuns.

Ce va rămâne de noi, hotărâți să ne împărțim
după cântarul rigorii, anunțat de muzele cuminti,
în specii
de savanți chinuți de orare cu ținte precise
și după ambiguitate,
visarea înăscută, moțială inspirată
în chemații de înaltele arte, toate
deschise cu drepturi egale de flacără risipită
peste oceane vandalizate?
Și iarăși speranța nu încetează să ne însoțească
în timp ce ne apropiem stelele îndepărtate.

Irina Lucia Mihalca

În memoria pietrei, o poveste

Pentru fracțiuni de clipe se-ntâlnesc oamenii,
cărări se-mpletesc în lumea lor de umbre
– o curgere tandră –
Poți privi în oglindă cerul și pământul.
Aici, acolo, nu suntem tot noi pe-aceeași pagină?
Desculță bucuria pășește pe durerea intensă.

Un manuscris al divinității ești,
un paradox pe care mulți nu-l înțeleg,
privind de pe o treaptă cauți esența.

O poveste a rămas acolo, în memoria pietrei
– o chemare, o rugă, un strigăt,
privirea tristă spre o fereastră-ndepărtată –
Piatra și respirația ei!
Diamantul meu, prin mine te redescoperi!

Asemeni fluturilor albaștri, clipe ce zboară
dintr-un timp secăt se spulberă în roiuri,
contopindu-se cu cerul.
Acolo se-mprăstie bucuriile colorate,
diluându-se treptat în albastrul zării,
de unde amintirile se întorc, sporadic și neașteptat,
fâlfâind în mirajul pudrat al aripilor,
în puncte violete, albe și indigo.
Atunci ne șoptesc florile, traducându-ne
foșnitor, parfumat, multicolor,
poveștile ce par a fi fost ale noastre.

Închide ochii, te ating în lumina care ne inundă,
hai, lasă-ți gândul să curgă aici spre mine,
Între cer și pământ suntem noi,
eu, tu și universul creat!

Așteaptă-mă, am nevoie de tine,
am nevoie de iubirea ta, așteaptă-mă,
ai nevoie de mine, ai nevoie de iubirea mea.
Să dăm deoparte norii de pe cer,
lăsând doar soarele să ne zâmbească!

La un capăt ești tu, la celălalt eu,
luminoși în timpul ăsta gol și orb,
împreună, nemuritori parcă,
strălucind și nicicând despărțiți,
în timp ce întunericul, mereu întunericul,
stă în ungherele morții,
iar noi, lucirea irizantă din razele curcubeului.

Îmi place să mă joc.

Artistul

Regis ROMAN

Dolescu locuia în centrul orașului, într-o casă seculară, destul de impunătoare, veche, cândva avută în întregime în proprietate, acum nu mai avea mare lucru, doar camera servitoarei cu baie și beciul imens la care nu ar fi renunțat în ruptul capului. Acolo își ținea comoara ascunsă. Subiectivă. Desigur. Colecționar nu de obiecte inutile, sterile, ci de lichid vital. Un vin amar strâns anual în butoaie de 100 de litri, din două sau trei regiuni ale țării. N-avea de gând să-l vândă, doar să trăiască cât îl avea în proprietate și consum. Reușise. Până atunci. Divizase pe rând și înstrăinase apartamentele când rămânea fără bani pentru mai mult de o lună. Cam rămăsese periodic, dar a ajuns și la fundul sacului. Se distra pe seama lui, spunându-și că mâncase ori băuse clădirea, zidurile de piatră, cărămidă, mortar, vopsea, lemn sigilat cu carii. S-a mobilizat cu o energie redusă. O să lucreze, de vreme ce munca nu a omorât pe nimeni, niciodată. Și n-avea de gând să riște, să se accidenteze neatent. Așa că s-a reapucat de pictat.

Înainte de a fi proprietarul unei case imense, moștenite, devenise pictor. Dar mediul și spațiul unui orașel mic nu-l propulsase înspre afirmare. Nici talentul pe care nu-l prea avea. Știa asta, dar de ce să nu încerce să obțină mai mult? Garanția eșecului o compensa cu pivnița personală.

Artiștii sunt sensibili. Așa mormăia noaptea când se spăla apatic pe mâini, încercând să le curețe cu detergent dedurizant de culori, uleiuri, pigmenți, rășini naturale ori sintetice. Falangele le freca neatent, din obișnuință, dar dacă e deprindere, o respecta cu strictete în unicul lighean din singurul dormitor-bucătărie. Pivnițele bune sunt ca femeile, merită orice sacrificiu. Mai afectat decât omul pus la corvoadă, ori viceversa, ofta și aproape adormea, curățindu-și degetele, de care uita că sunt pe acolo.

Săpunind, frecând, aproape îngrețoșat privea tavanul opac, închis, cu lumină naturală, n-avea electricitate și luna îi lumina pașii până după miezul nopții, când trecea dincolo de cele două ferestre. O cameră cu două ferestre pe colț, situate într-un unghi de 90 de grade, unica din zonă, cum să nu fie bestială! Pentru cine să o plătească? Mai deprimată decât ființele patologice fiindcă își dau seama de ambele realități, nu trăiesc doar în cea falsă, iluzorie, alternativă, fixistă, cinică din cauza naivității exteriorizate cu dezinvoltură. Însă, ca efect al ideilor creative, poetice, textuale, materiale neîmpărtășite, creatorii adevărați se bozumflă exponențial. Plictisit, Dolescu făcea mu-

tra caracteristică de broască țestoasă, deși nu mai era nimeni în preajmă care să se distreze de moaca așiată. Dar se considera aducător de nou și noutate. Tare firavi sunt artiștii! Schizofrenia nerecunoașterii eforturilor personale. Deseori inutile sau banale. Numai ei nu înțeleg acest lucru. Și cu cât societatea este mai indiferentă la artă, cu atât înnebunesc mai tare rațional. Iar dacă metaforele lor plastice ori retorice sunt evitate în detrimentul chiciurilor explicite, ajung la un fel de demență. A paraliziei factuale. Vedeti cât lucrez? Degeaba. Sunt priviți cu o notă de inferioritate. Āla? Scriitor, pictor, dramaturg. Pierde vară. Nu lucrează util. Sau lucrează cu inutilitate. Să și-o mănânce singuri!

Săturat de apă călâie, stătută de ore bune și încălzită de aerul monoton al încăperii, mormăia fiindcă avea și temeri existențiale:

- Vreau să fiu! Simplu, uneori se autosugestionona în stările de criză, fiindcă Dolescu, cel tânăr în trecut, bătrân în prezent, ori viceversa... și-a dat seama că nu contează starea de spirit, semnificativ este ceea ce produci ori propui ca imagine la nivel imitativ. Femeile nu-l mai băgau în seamă! Așa că avea un gând, un țel, o speranță naivă și hrănitoare. Să moară mai încolo, când s-o plictisi de lucrurile din jur, dar să n-o facă precum un sărântoc neatent din cauza bolilor induse de consumul otrăvitor. N-avea rude, neamuri, era unicul vlăstar uscat și glumeț. Nu înghițea chestii prefabricate sau procesate de nimeni. Fragmente nivellate, habitudini la modă exploatate, capricii absurde, gonflabile depășite. Să fiu... era chemarea constantă după care se călăuzea dimineața și în miez de noapte. Uneori își pierdea răbdarea. Devenea nervos din cauza obligațiilor impuse ca o lăcustă căreia îi era lene să devoreze și-i venea numai să se împerecheze, da-i era frică să nu fie mâncat de parteneră. Din cauza acelei frici păstrase distanța prudentă față de multe femei. Mai ales față de modelele din tinerețe, când era perceput ca având un fel de talent promițător. Distracția și-o definise la nivel subit și exotic, fără efort, dar trebuie să fii praștie după parteneră, altfel se transformă în lucru și devine un fel de Sisif hipiotizat. Nu întâlnește multe femei exotice, dimpotrivă, erau comune, banale, recognoscibile, frumoase identice. Cum să fie în tranșă după una? Care nu are chef să mute bucățile de piatră, nisip, pământ dintr-un loc în altul. Amicii l-au încurajat constant, dar i-au întors spatele. Și reciproc. Fiind iubitor ancestral, nu îi băga în seamă, dar le lăsa iluzia că-i respectă. Nasol, să nu poți dormi cât vrei,

când dorești, unde ți se năzare. Adică vedea că este aiurea să nu te lași pe tine însuși să respiri cu visele proprii. Nu cerea altceva mai mult. În plus.

Era slab ca o pălugă. Distrofic. Cu toate acestea se sugestionă că e tare precum un munte, îndeplinind cu încâpățănare ceea ce își propunea să facă. Cuvântul contează. Nimic altele. Ca și voința schopenhaueriană. Contează s-o ai, nu să pălăvrăgești pe marginea ei. S-o pervertești în acțiune, nu în afecțiuni idioate. În fapte pozitive care aduc un mai mult virtual gândirii imaginative. O să sporească imaginația! Asta își dorea și n-avea de gând să moară până în clipa respectivă. Se programase. Eficient. Măcar prin pictură! Dacă altfel nu mai era în stare!

Măinile nu și le ștergea, deși avea trei prosoape lângă lighean, două din frotir și unul din cânepă vechi și autentic, prefera să le scuture până simțea că nu mai sunt umede. Un tabiet din pruncia ecologică. Mai bine să aibă grijă de natură decât s-o polueze absurd. Mai bine! Era sătul de detergenți toxici și de apă inutil consumată.

Când ajungea cu gândul la apă, realiza că e mulabil la multe forme, dar rigid în câteva idei. Adică se întreba instantaneu de ce urmasa o meserie necăutată, puțin plătită, detestată, anacronică, dând din brațe ca păsăroiul cu aripile rupte într-o capcană întinsă de oameni sarcastici și egoiști. Știa că din prostie, dar nostalgic combătea critica exactă cu amintiri. Din copilărie își imaginase roșul pigmentat de alt roșu, dar diferit, mesaj nou, fapte diferite, incitante, frumoase în orice conjunctură. O blondă naturală, pierdută între șuvițele castanii ale iernii, într-un lan de grâu copt pe o rotire solară apropiată de înserat și până să te dumirești respiri noaptea în toată tăcerea sensibilității lunii. Cine mai distinge ce? Imposibil.

Copilăria pură, plină de culoare și-o imputa. Dilemele repetitive marchează respirațiile constante ale oamenilor singuri, mai ales ale celor trecuți de o anumită vârstă. Moș. Roșul reprezenta esența culorilor. Nimic nu există mai mult, dimpotrivă, mereu reprezintă mai puțin, gândea bătrânește iubind buburuzele, insectele, găngăniile respective. Distinse doar din cauza petelor negre. Sângele. Să-i oprești mișcarea, îl întuneci. Viu. Universul, să-i înțelegi evoluția, îi urmărești roșeața. Direcție. Timiditatea. Energia în plus, minus, neutră, ceva la care ochii noștri fac față. Context. Minciuna. Orice se reduce la culoare. Falsul este un fond. N-are nuanțe. Dar le capătă când prinde viață, fiindcă trece prin realitatea iluzorie cu curaj. Prin urmare, concluziona că din cauza culorii se dăruise penelului. Identificase trei duzini de nuanțe de roșu, dar nu reușise să o picteze pe ea în lan, doar în minte, și-i părea cu adevărat rău, pentru ceilalți, că nu sunt în stare să vizualizeze o asemenea frumusețe subiectivă!

- Vreau vin! Sec. Nu era auzit de nimeni, fiindcă nu avea chef să fie ascultat niciodată. Era morocănos,

taciturn, ca un android ce respectă softul primit. Nu zâmbea, nu se încrunta, nu își deschidea buzele decât pentru țigară. Prea mulți ingrați, obosiți, teleghidați de internet și reclame ce reacționează penibil în masă, la unison! Obosiți înainte de a trăi. Disperați după hohotele de râs superficiale. Când se liniștea, Dolescu întrecea cumva măsura gândirii, oricum n-avea de dat raportul cuiva anume, știa că era criticabil în cele pe care le urma acasă. Nici măcar o pisică nu-l aștepta pe acolo. N-ar fi rezistat la indiferențele lui! Prea multul vin roșu din pivnița prețioasă îl determina să declame obsesiv și repetitiv aceleași lucruri în locuința slujnicei păstrate. Nu-și plângea de milă și nu se lamenta ca un trubadur plicticos ce se crede interesant, original, glumeț dar e cu siguranță depășit, fiind unicul ce nu-și dă seama de acel lucru. Încoronatul naiv reprezintă o tautologie fățișă? De mult timp nu mai râdea la nicio poantă auzită aiurea. Dar măcar avea răbdare să vorbească singur, fiind sigur că nu o să iște scandal. Imposibil să se bată cu reflexia personală. Era mulțumit că făcuse ceva în ziua respectivă pe care încerca să o uite. Mâine va renaște zâmbitor! Numai să se trezească la timp. Reîntruparea pentru potențialii bani neînsușiți ieri. Ajungea să creadă că-i un personaj mitologic remodelat. Ulise a fost un înțelept autist, nu filosof antic. Curajul luptei cu proprii monștri înseamnă reîntâlnirea familiară. Adevăratul curaj. La câte clișee se închină azi oamenii? Nenumărate. Și cu un fel de tic își mișca umerii, oripilat și indiferent căutând așternutul. Cum să schimbe această stare? Nu știa cum. Dar măcar se întreba. Conștientizarea e primul pas spre vindecare. Adormea și visa că are succes, măcar material.

Într-o dimineață, după o noapte de amețală imună autoindusă, s-a trezit cu un fel de mesaj, chemare de la o familie. I-a sunat mobilul pe care îl folosea pentru adrese, orientare și i-au fost solicitate serviciile. Să picteze o babă, o pirandă, undeva destul de departe. Tonul nu i-a prea plăcut. Era plângăcios și amenințător, totodată, iar limbajul redus, murdar, stricat. Îl implora să îi facă cel mai frumos tablou! Dacă nu... pauză. I se plătea oricât cerea. No problem! Frica i se trăgea din posibilitatea că n-o să reușească să-i impresioneze. Cei cu un limbaj simplist și marginal sunt capricioși. Uneori recunosc frumosul, alții îl urăsc cu toată ființa. Cum să procedeze? Apoi s-a bucurat că poate câștiga bani mulți, uitând grijile. Deșteptarea nu e zadarnică, poate fi aducătoare de profit, dacă există cerere fermă.

Obosit de drumuri impuse, ajunsese să se plimbe într-o zi de vară, pierdut în jurul unui lac aproape artificial de la marginea orașului, căutând o adresă anume, când primise apelul disperat. Adică fusese cândva natural, dar s-a încercat transformarea lui într-un baraj hidroenergetic. Ecologiștii s-au opus și au avut, în cele din urmă, câștig de cauză. Ca de obicei, degeaba, răul fusese făcut de la început, inițiativ, gro-

bian. Adică investițiile s-au sistat, iar acumularea de apă rămăsese sterilă. Oarbă. Goală. Nici păsările nu mai cuibăreau pe acolo. Otrăviseră apa ca să distrugă vietățile, crezând că o să înceteze opunerile fățise. Nu obținuseră decât un rezultat nespectaculos și idiot, gloata, adică societatea civilă protestase revoltată mai acid. N-au înțeles că idioții interesați de parveniri și îmbogățiri spectaculoase, peste noapte, conduc, oricum au terminat totul în zonă, de or pleca cu buzele umflate or să caute alt habitat pe care să-l extermină, exploateze. Încă unul sau mai multe în plus. Nu-i interesau. Au câștigat adevărații pierzători. Normal. Viața. Rămăși cu buza umflată, o victorie tristă, doar unii corporatiști rânjeau acoperiți de firme de avocatură, considerând că vinovăția nu-i a lor, obținuseră și o derogare legiferată înainte de acțiunile murdare. Confruntare deprimantă. De atunci și-a impus să picteze imposibil afectiv un subiect perfect ecologic: cadavrele. Naturile cu adevărat moarte, nu cele închipuite și botezate așa fără vreun sens de critici constipați sau învechiți, nu mai fac rău nimănui.

- Să fiu? Dolescu nu-și răspundea explicit, ci era trist odată cu singurătatea purtată pe umeri. Era bărbat doar, suficient de naiv și vizibil ca un număr imprimat în cartea de telefoane. Accesibil oricui, căutat de puțină lume, găsit și format tocmai de cine n-avea chef niciodată ziua, noaptea ori în segmentele intermediare. Apelul tardiv dat de credința că cineva îl iubește și pe el dezinteresat. Cineva? Adică ele. Nu. Niciodată în ultimii ani. Ce ani? Decenii. Care decade? Viață! Care existență? Reîntrupare. Considera că mereu fusese un fir de nisip unic și ignorat, cauză din care ajunse să se refugieze cu tristețe în artă. Cei deștepți înțelegeau asta. Că roșul simbolizează negru, iar albastru gri. Măcar acolo să depășească condiția firului de nisip! Dolescu poate! Să nu fie doar o particulă ingrată! Ori nu, dar este dator să încerce. Adică să ajungă așa minuscul în ocean... ce ar mai pluti, înota, valsa, doar n-ar sta împietrit ca un idiot împlinit!

Avea o țintă, o adresă la care se cădea să ajungă: strada Vișinului numărul 26, colț cu strada Pelinului. În acel loc i-au fost solicitate serviciile de urgență. Și cum nu avea bani, acceptase. Însă avea și cuvânt. Dacă a spus da, așa rămânea. Trebuia să ajungă într-o înfundătură de la marginea orașului. Destul de departe, încât nu întrezărea finalitatea nicidecum, se întreba ironic dacă o să ajungă efectiv vreodată. Nu luase niciun taxi și regreta, târziu, tardiv, aiurit. Cu ce să-l fi plătit? Orice acțiune amânată nejustificat de mult devine inoportună în cele din urmă, altfel nu s-ar numi tânguine, ezitare, părere de rău. A spus da. Oricum.

- Să? întrebă Dolescu compulsiv, nervos că nu ajunsese încă la destinație.

După tristețe urmează sufocarea cu obiceiuri, în totdeauna. Mahmur diminețile. Cui îi păsa? Nimănui, cu adevărat. Paradigma specifică umanioarelor. Depresiile sunt depășite prin ritualuri sarcastice, prostești,

orișicum inutile. Iubirea este înlocuită cu mângâierea pisicii, erosul fizic cu închinarea la icoane, gândirea cu acceptarea unor maxime penibile, sofisme ale unor ratați celebri mediatizați, liniștea privirii cu perdele de fum aruncate de parveniți și impostori serioși. Dar și invers. Mângâiem pisica obsedant, insinuând că suntem diferiți, discutăm numai despre sex arătând neconformismul și că nu vedem altceva în perspectivă, cităm din filme sau piese comerciale propunând cultura de masă fără a fi tocmai un scaun adaptat la mobilier. Astfel sunt preferați conformiștii, mediocrii, executanții în locul celor care au un fel de viziune a idealului, perfecțiunii, a lumii împinse spre altceva diferit de istorie. Mai bine rămânem evoluționiști și speriați de cel mai mare care poate ne înghite și bau-bau, murim, mai bine rămânem finiți decât să încercăm să trecem mai departe de condiția impusă și să progresăm spre mai mult și mai bine. Proștii autentici spun că progresul este ireal, intangibil, impalpabil, altfel cum și-ar dovedi adevărata imbecilitate și cum ar profita pe seama noastră? Nicum. Desigur.

- Psssihh... strănută mocnit, genul înfundat care anunța prăpădul. De două, maxim trei ori. Când ieșea din cameră la amiază. După ce se întreba de ce mai trăiește? Doar era și puțin alergic la polen și la tristețe, le traducea prin diferențele termice, mâhnire, jale interioară neîmpărtășită ori particule jucăușe, cine mai știe? Oricum, nu-i plăceau depresiile, necazurile melancolice, chestiile superficiale și interesate material. Cine le suportă? Dădea din umeri ca un naiv, poate doar cei care le adoră și respiră nostalgic din prezent pentru trecut, ignorând ceea ce este în față. Viitorul e tare dacă nu-i deformat de impresiile meschine ale prezentului. Nu era cazul lui.

Elimina microbii! Când se supăra, își dădea drumul minute bune, strănutând, și nu se mai oprea decât printr-o tuse seacă. Primele erau timide, urmau cele vulcanice și invazive cu exteriorul, expectora abundent până la o limită în care nu mai avea nimic de dăruit. Atunci se oprea lăcrimând și-și relua tabieturile. Din cauza lor nu-și permitea să fie trist. Era nasol. Un fel de mahmureală grețoasă. Dureri de cap, burtă, limbă sau invers: călcâie, ceafă, sentimente. Îi paralizau și mușchii faciali, grimasele mureau și adopta o fizionomie de broască țestoasă cu toate cele îndreptate în jos, leneș, pământul atrage nasul și buzele fără să conștientizăm. Nu se va mai enerva decât rareori. Așa-și promitea de fiecare dată și privea viitorul. Dar cum să uite în întregime trecutul? Imposibil. Doar nu era un sfânt!

Într-un final a ajuns să caute un loc inedit în câmpul pustiu de la marginea urbei în ziua solstițiului de vară. Nu îl prea găsea. Sau în realitate n-avea chef să lucreze, indiferent la ciclul solar. Cine mai știe? La ce te gândești Dolescu?

Invazia

(variantă)

Marian ILEA

La intrarea în Băile Contelui, celebra stațiune, azi pustie, drumul cotea brusc la dreapta. Cine se aventura pe acolo, risca noaptea să audă scâncete și apoi plânset de copil. Dacă erai la volan, la kilometrul doi fix, îți ieșea dinainte o arătare învelită în scutece albe, ce părea a-ți zâmbi, traversând șoseaua. Accidente cu duiumul. Mașini care ajungeau din drum direct în șanț. Întâi scâncetele, apoi plânsetul, și scutecele albe târându-se pe drum, și zâmbetul ăla, băgau groaza în turiști. Fenomenul a fost prezentat pe larg în presa scrisă și pe ecranele televiziunilor locale.

Când am ajuns la Băile Contelui era o amiază de sfârșit de mai. Doar trei oameni ce păreau înțepeniți în bazinul cu apă sărată. Pe mal, mirosul și sfârâitul te îmbiau să te așezi la umbră sub umbreluțe, dar scaunele de plastic crăpate din pricina timpului te cam puneau pe gânduri. Era mai cuminte și mai sigur în pridvorul cârciumii, cu o cafea și cinci mititei cu muștar. A apărut un om, fără vârstă, sprijinindu-se pe două bețe de schi.

„E liber, domnule ziarist?”, m-a întrebat.

„Cât vezi cu ochii, e liber, domnule Deubele”, am zis. (L-am recunoscut imediat, după o fotografie din arhiva contelui, semăna leit cu cel ce trebuie să-i fi fost bunic.)

„Deubele?!” (Zâmbea copilărește.) „Vă felicit, domnule ziarist! Da, chiar așa îl chema pe tatăl meu.”

Între timp, își aranjă cu grijă bețele de schi și se așeză, uitându-se drept în ochii mei: „Cu ce treburi pe la noi?”

„Ați ghicit, pentru stafie.”

„Aha, nici o noutate. Mare noroc cu stafia asta, că altfel nu ne-ar mai căuta nimeni. Te rog, comandă-mi o prună. Da' una mare să fie, n-ai să regreti.”

„În regulă”, am răspuns.

Sorbituri mici. Își trecea regulat limba peste buze.

„Așa se bea mai cu saț”, a rostit.

Am stat așa până către seară, fără să mai scoatem o vorbă. Mâncasem trei ture de mititei, băusem trei cafele și trei prune. Când și-a început povestea, nu se mai uita în ochii mei, ci, oarecum melancolic, privea către dealul prăbușit, aflat la doi kilometri distanță, unde fusese pe vremuri mina de sare:

În acel an, prin luna mai, a fost prima invazie de cărăbuși. Erau mai mulți și mai dominatori decât lăcustele, domnule. Pădurea de stejari, că aici era atunci pădure și nu bazin de înot, nu case de oameni, deve-

nise pădurea scheletelor de stejari. Cărăbușii numa' roiuri, roiuri. Nu te speria, domnule, stejarii sunt pregătiți pentru orice tipuri de invazii. Imediat ce le dispar frunzele dau o nouă serie de frunze, mai mititele. Frunzele de primăvară le știm cu toții, mai rar apare însă seria de luna iunie. Stejarul e deștept foc și ai zice că nu se pot pune cărăbușii invadatori cu el.

A fost război în toată regula. Toată ziuca zburătă-ceau, punându-se pe halit frunze, noaptea pe ramuri, plini ca niște butii, înțepeneau. La noi, în Nord, e încă răcoare bine în nopțile de mai. Diminețile se dezmorețeau și se apucau iar de treabă.

În anul invaziei a apărut contele Appafy de la Budapesta, parlamentarul Appafy, proprietar de fabrici de pe lângă Szentendre, domnule. Avea baronul ăsta mai mulți bani decât avea pădurea cărăbuși. Cumpărase locul și căuta acum izvorul.

E singurul care a rămas. Toți care veneau își făceau treaba și se întorceau repede la Viena ori Budapesta. Lui i-a plăcut mult boncăluitul cerbilor. Era însoțit de meșterii Probst, Dechant, Leidl, Spindler și Deubele. Da, Deubele îl chema și pe tatăl meu. Nu departe de șantier era satul cu țărani români. Contele Appafy a început imediat angajările. „Ce religie ai?”, întreba. „Sunt ortodox, da' de-al Papei”, i se răspundea. Unii se angajau, renunțau, veneau alții. În decembrie au apărut colibele construite din lut și scânduri de stejar. Lutul și lemnul îi protejau de vântul cel aprig. Contele Appafy a trimis depeșe la Budapesta. În martie s-a înființat în sat Oficiul Poștal. Deubele conducea echipele de țărani. Îl ajutau Probst și Leidl. Spindler ajunsese șeful magaziei mari. Cuiburi de stânci, cărări înguste. Urcau și coborau râpele sprijiniți în bețe de schi. Furtună, ceață, ploaie cu lapoviță, lemne ude. În apropiere de șantier trecea râul Tisa, către Sighet. Contele le-a arătat pădurea, zâmbind: „Domnilor, câtă mobilă se află aici!”, și-a frecat mâinile și a plecat către Sighet.

Deubele a devenit dirijorul fanfarei locale: subvenții imperiale, instrumente vieneze. Probst, Dechant, Leidl, Spindler și Deubele se salutau cu „Servus” și se îmbiau cu gustoasa „Mensch”.

Trecuseră zece luni. Odată cu primăvara, lucrurile se schimbaseră în bine. Băbit îi ziceau Văii Babii, Baltagon îi ziceau la Baltag, Fayna Valgy se numea Valea Făinii, Lozdun se chema Valea Lăstunului. Apăruseră veterinarul Uhrig și doctorul Berg.

În septembrie cerbii boncăluiau, iarna grea sosea

mai repede ca la Viena ori ca la Budapesta. Probst, Dechant, Leidl, Spindler și Deubele găfâiau pe cărările abrupte. Pantalonii de piele și cizmele deveneau țepene.

După trei ani de munci herculeene a fost inaugurat trenul de linie îngustă pentru cărat buștenii la Sighet. De la Sighet lemnul o lua către Chop prin Miskolc până la Budapesta și apoi la Viena ori München. Deubele a fost descoperitorul izvorului cu apă sulfoferogazoasă. Lângă el s-a construit fabrica de cherestea. În sat i se zicea „Firmă”. Țăranii se duceau la „Firmă”, la conte; puțin mai târziu, au construit hotelurile pentru turiștii Imperiului, care veneau să se bălăcească în scaldătorile cu apă sărată ori sulfoferogazoasă. Au apărut și sălile de dans, de biliard, de teatru, încăperi de divertisment, pavilion pentru muzica fanfarei, capela și preotul. Trenul de linie îngustă s-a procopsit cu vagoane de lux, cu scaune învelite în catifea albastră și cu perdeluțe viu colorate la geamuri.

Lipit de stațiune era lacul, ce avea forma unei guși de găscă umflate, pe care creșteau nuferii albi. Dar după cinci ani de la prima invazie s-au reîntors cărăbușii. Nici nu se putea altfel. Țăranii ieșeau noaptea la scuturat stejari. Făceau foc mare. Cărăbușii veneau să danseze în flăcări, se destrămau. Capetele le săreau într-o parte, trupurile ajungeau grămezi de cenușă. Din jar ieșeau fuioare de fum cu un miros greu, cărăbușesc. Găinile din curți au fost hrănite câteva luni cu grămezile de capete măcinate, transformate într-un praf gălbui. S-au îngrășat și au ouat mai des. S-a făcut astfel economie la mălai.

Într-un târziu, Probst, Dechant, Leidl și Spindler n-au mai rezistat și au plecat definitiv la Budapesta. La rugămintea contelui, care i-a făcut casă și i-a dat o leafă cât trei salarii de meșter de case la Viena, Deubele a rămas, ca administrator la fabrică și la stațiune. Deubele s-a însurat cu o țarancă din partea locului, Irinca.

Irinca și-a organizat nemțește grădina: dalii, gălbelele, tufe de rujă-bujă și de mălini, printre ele busuiocul își făcea de cap împreună cu călubărul, buzducii, bumbuștele și florile de paie, bunele rude ale florilor de iarnă.

Irinca îl lua pe Deubele de mână, îl ducea în grădina lor și îi zicea: „Hai să-ți arăt bumbuștile cele globoase de culoare roșie, roză, violet închis, albe și chiar galbene împreună cu tătaișele, pintenașii, scânteiuțele și regina nopții”.

Când Irinca a rămas gravidă, Deubele s-a dus în Sighet, a cumpărat o ceapă de tulipă galbenă pe care i-a făcut-o cadou. Era noiembrie. În primăvară, ceapa a dat frunze, lujer și-n vârf boboc verde ce s-a deschis într-o cupă galbenă cu stamine și praf negru. Când a văzut-o, Deubele s-a dus direct la cârciumă să bea o cană de „Kneipp – Kave”. Îi plăcea lichidul negru și aspru, care se fierbea ca amestec de apă cu orz ars și

măcinat.

Irinca a născut într-o zi de mai, ca acum. Da' atunci stațiunea era arhiplină cu turiști de la Budapesta și Viena, nu ca acum! Deubele plecase la Chop să facă aprovizionarea mare pentru lunile de vară.

Irinca s-a chinuit două zile și două nopți, nu i se deschideau oasele ca să poată da drumul Nou-Venitului, urletele și vaietele ei i-au speriat pe trecători. Pe seară, țăranii au chemat preotul cu patrafirul, cartea, crucea, uleiul sfințit, mirul pentru maslu, șervețelul, sticluța cu apă sfințită, o lumânare, un sfeșnic mic, chibrituri și o farfurioară.

Nou-Venitul a venit pe lume cu capul spart, astfel încât i se putea vedea o parte din creier. A apucat să deschidă ochii, să-și privească mama. Totul a fost iute pregătit, numai că joia era cea mai norocoasă zi a săptămânii pentru nunți, nu și pentru botezuri. Așa că preotul n-a mai avut vreme să-i rostească numele Nou-Venitului, să facă semnul crucii și să-l miruiască. Alburii la piele, cu obrăjorii ca aluatul puțin dospit, privirea curată și scurtă, un fel de puf gălbui în loc de păr, a schițat chiar și un zâmbet; atunci însă nimeni n-a pomenit de zâmbetul ăla. Nou-Venitul le părea tuturor frumos. Scutecele erau pregătite, așijderi jucăria cu biluțe de lemn cântătoare, isprăvită și lăcuită de tâmplarul din Chop și adusă de grijuliul părinte Deubele. A apucat să vadă totul, în puținele clipe care i s-au dat. După ce-a închis ochiișorii, nici nu i-a mai venit întunericul, n-avea de unde să-i vină, Nou-Venitul n-avusese timp să cunoască decât lumina pură și zumzetul aripilor de cărăbuș. I-a plăcut tot: stațiunea, grădina mamei Irinca, laleaua galbenă, femeile care se agitau cu ligheanul în mâini... Chiar că nu merita să poposești doar o clipită aici și să dai bir cu fugiții! Nou-Venitul era foarte liniștit, se împărțeau cu toții din frumusețea lui, deși îl știau mort, ziceau, ca-n fața oricărui mort: „E tare cuminte, uite cum zâmbește, parcă-i viu”. Da, era ca un viu tăcut. Vai! Prin spărtura din ceafă i s-ar fi putut prelinge pasta cea gânditoare! Tatăl Deubele i-a astupat-o, meșter, cu o bucățică de lemn. În trei zile, pasta gânditoare s-a întărit și a devenit creier. Da, domnule ziarist, așa a fost, apoi l-au dus în cimitir unde începuse răcoarea dimineții a se îmbina cu nădușeala după-amiezei. În scutece primitoare înfășurat a fost dus, domnule, și l-au coborât în răcoarea pământului, acolo, în colțul umbros plin cu tufe țepoase de măcieș, cel al nebotezaților. Nou-Venitului i-a plăcut asta. Urletele mamei Irinca l-au iritat și speriat, dar lacrimile tatălui Deubele, tăcute și dese, l-au veselit și liniștit. N-a mai deschis ochii pentru că, e bine știut, dacă stai la naștere doar o clipită cu ei deschiși, nu e nevoie să-i mai deschizi ca să poți vedea. Femeile care au fost prezente în camera Nou-Venitului au devenit toate sterpe. Doar Irinca a mai născut două fete moarte, până bătrânul Deubele s-a așezat în cimitirul Băilor Contelui, chiar lângă

Noul-Venit.

Cum crezi că era plăcuța aia de lemn care a întărit pasta gânditoare, domnule scriitor? Uită-te aici, în ceafa mea, și ai să afli. Cam ca și asta. E o rană umplută cu platină de către doctorul Dan din Sighet, demult, și uite că ține. Om tare priceput, doctorul, domnule. Platină pură, scoasă dintre aurul și argintul minelor din Baia-Sprie, nu chiar așa departe de băile astea. Te poți uita cât dorești, domnule, poți și pipăi, e la fel de pură ca dintru începuturi”.

Se făcuse noapte neagră. Deubele, nepoliticos, își luase bețele de schi și dispăruse fără să mă mai salute. Am plătit consumația, eram deja în mașină, în drum spre Sighet, către numitul doctor Dan. Pe șosea, nici urmă de scâncete, plânsuri ori scutece și zâmbet! Ha! Ha! Bună gluma!

La un cot de drum, ca un cot de pisică, am intrat brusc într-o zonă torențială, grindină oare? Nu, vedeam acum clar, ploua cu capete de cărăbuși, ștergătoarele de parbriz s-au împotmolit în pasta aia; în depărtare distingeam ca o coloană de fum ce urca spre cer. Am tras pe dreapta, am oprit motorul și am așteptat. Dimineața, deși nesferios din fire, am ieșit din mașină îngrozit: eram dinaintea a trei morminte, noaptea nu făcusem decât să mă-nvârt pe aleile cimi-

tirului! În locul coloanei de fum se înălța turnul bisericii. Erau trei morminte situate la marginea cimitirului, lângă niște tufe aprinse de măcieș. Pe crucea celui din dreapta scria: „Doctorul Dan: 1860-1918”; pe cel din mijloc: „Deubele Franz: 1855-1918”; pe cel din stânga, ca o moviliță, scria doar: „Nou-Venitul: 1910”, și avea o cruce miniatură, strălucind metallic. M-am apropiat: era făcută ca din aripi și elitre de cărăbuși, peste ea era așezată o coroană de usturoi, ai căruia căței albicioși semănau leit cu niște cărăbuși! Chiar atunci s-a năpustit peste cimitir un stol de ciori, întunecând cele trei morminte! Croncănitul ghiftuit și oarecum bășcălios al ciorilor m-a trezit de-a binelea. Uf!

Nu-mi mai rămânea decât să-mi fac o cafea tare și să retranscriu visul, împărțindu-l în trei sau patru fragmente; aveam astfel asigurat, fără nicio deplasare, materialul rubricii „Ancheta săptămânii”, încredințată mie de nou-venitul, pe piața maramureșeană, cotidian al Băii-Spriei. Pâinea mea.

Nu, n-am terminat încă: să nu uit să-i solicit redactorului-șef Marian Ilea o primă specială pentru riscurile asumate în ancheta mea. Ce contează că a riscat subconștientul și nu conștientul meu, amândouă sunt tot eu, nu?

„Zile pătate cu sânge”

Alexandru JURCAN

De când a apărut filmul lui Radu Jude (*Țara moartă*), comentariile s-au înmulțit, apele s-au tulburat. Un documentar incomod, un fel de „cine uită trecutul, riscă să-l reîntrească”. Apoi te întrebi: a fost posibil? Românii să fi fost ei capabili de asemenea cruzimi? E vorba de Holocaustul românesc, desigur. Filmul e realizat după fotografiile lui Costică Acsinte, iar comentariul (rostit de însuși Jude) e luat din jurnalul doctorului evreu Emil Dorian. Pozele sunt însoțite de coruri militare, patriotice, care par ironice în acel context al ororilor inimaginabile din „zilele pătate cu sânge”. Jurnalul lui Dorian relatează exclusiv nebunia crimelor, uciderea evreilor, pogromul din Iași, trenurile morții, vina lui Octavian Goga, afirmația ciudată a lui Cioran, Garda de Fier, Antonescu, Horia Sima, copiii uciși etc. Fotografii par deodată însuflețite. Trecutul legionar reînvie, la fel cum lauda unora („câți evrei am ucis!”) șochează. Filmul conține și tăceri grăitoare, ca pentru reflecție.

Am recitat din *Jurnalul* lui Mihail Sebastian, scris în aceeași perioadă, dar care e mult mai complex, iar

problema evreiască nu ține prim-planul scriiturii. Șurubul se strânge mai apoi, nu i se mai joacă piesele, cărțile lui sunt proscrie, prietenii folosesc chiar în fața lui (el fiind evreu) cuvântul *jidani*, cu conotații pline de ură.

Multe injurii la adresa lui Jude, după premieră. Adică intoleranță, rasism, extremism. Conștiințele au fost electrocutate cât de cât. Trei planuri: imaginile, muzica și vocea care comentează. Rinocerizarea acelor ani e rapidă. Fotografii nu arată atrocități, așadar contrastul dintre fapte și imagini creează ceva straniu, frisonant. Tehnica amintește de procedeul descris de Gilles Deleuze în teoria despre imagine-sunet, dar și de filmele realizate de Marguerite Duras. Trebuie să ne asumăm acele crime, nu? Dacă fotografiile sunt și par datate, comentariul are un fior actual, contemporan. Ne-am schimbat, nu? Nu avem nici măcar în subconștient vreo ură față de unguri, evrei, romi, homosexuali? Care să fie realitatea? Dar adevărul curat? Semne de întrebare, ceea ce contează enorm pentru filmul lui Jude.

Germania hitleristă reflectată în presa interbelică din Transilvania

Alexandru Bogdan KÜRTI

Politica îndrăzneată și lipsită de scrupule a lui Adolf Hitler și a Partidului Naționalist-Socialist din Germania a adus după sine una din cele mai mari atrocități din istorie. Presa românească din Transilvania a urmărit cu multă atenție desfășurarea evenimentelor din Germania interbelică. Animat de spiritul revanșard, regimul instaurat în Germania în 1933, și-a impus politica agresivă în Europa, care a dus la declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial și a pus în aplicare planuri de lichidare a adversarilor politici și de exterminare în masă a evreilor.

Prezenta lucrare examinează modul în care presa scrisă a perioadei interbelice din Transilvania a abordat diferite subiecte privind Germania hitleristă. Intențiile politice agresive ale Führerului au provocat îngrijorare și în rândurile gazetarilor transilvăneni.

În perioada interbelică, presa din Transilvania a fost extrem de numeroasă și variată, înregistrând un avânt fără precedent. Toate periodicele s-au implicat în probleme esențiale ale societății, ele fiind un factor esențial în formarea și dirijarea opiniei publice. Dintre publicațiile periodice care au alocat numeroase articole referitoare la Germania hitleristă amintim revistele: „Biserica și Școala” (Arad), „Cele Trei Crișuri” (Oradea), „Cultura Creștină” (Blaj), „Gând Românesc” (Cluj), „Observatorul” (Beiuș), „Revista Economică” (Sibiu), „Societatea de Mâine” (Cluj până în anul 1934), „Țara de Mâine” (Cluj), „Viața Ilustrată” (Sibiu) și „Vieța Creștină” (Cluj); respectiv ziarele: „Chemarea Tinerimei Române” (Cluj), „Dumineca” (Sighetu Marmăției), „Renașterea” (Cluj), „Românul” (Arad), „Unirea: foaie bisericească-politică” (Blaj) și „Unirea Poporului” (Blaj). Au fost tratate aspecte referitoare la doctrina național-socialistă, ascensiunea mișcării naziste, consolidarea puterii Führerului, încălcarea sistematică a tratatelor internaționale, persecuția evreilor, politică externă agresivă. De asemenea, jurnaliștii din Transilvania și-au exprimat consternarea față de simpatia pentru hitlerism a unor politicieni români.

Regimul dictatorial și consolidarea puterii lui Hitler

O prezentare a mișcării și doctrinei național-socialiste din Germania a fost publicată în revista de cultură „Observatorul”, semnată cu pseudonimul Demarly: „Mișcarea politico-religioasă cunoscută sub numele de rasism sau aryan s-a născut din învălmășeala care urma în Germania pacea și revoluția. Ea a prins rădăcini mai ales în 1924 sub conducerea lui Adolf Hitler,

considerat de către tinerimea germană drept un zeu. Caracteristica ei esențială era lupta împotriva tuturor elementelor de naționalitate germană, însă considerate drept străine față de adevăratul germanism, fundamentul unității acestuia fiind rasa. Cruciada nouă a rasismului era deci îndreptată în contra tuturor dușmanilor interni: comunismul, marxismul, plutocrația, materialismul, și semitismul, «tot atâția paraziți pe trupul poporului german». Potrivit articolului, național-socialiștii s-au remarcat prin susținerea dictaturii și prin opoziția înverșunată față de Republica de la Weimar: „Rasiștii, din ce în ce apar ca moștenitorii pangermanismului antisemit de înainte de război. Toate grupurile lor, sub diferite etichete, constituie un bloc «de opoziție națională». Idealul lor politic ar fi dictatura, o dictatură care ar stabili «libertatea culturală a spiritului german, și ar așeza în noul Reich adevăratul creștinism»¹.

În articolul „Între pacte și adevăr” din bisăptămânalul „Chemarea Tinerimei Române”, profesorul Ovidiu Vassu a conștientizat pericolul reprezentat de Hitler și a prevăzut că ascensiunea mișcării naziste va conduce Europa spre un nou război: „Germania a cărei capacitate de a accepta condițiile multiplelor tratate, este baza de stabilitate a păcii europene, este astăzi violent bântuită de mișcarea hitleristă. Finalul acestei mișcări se prevede netăgăduit. S-ar putea spune că, azi nimeni nu se îndoiește de aceasta, este evenimentul care aruncă Europa într-o nouă răspântie”².

La 30 ianuarie 1933, președintele Hindenburg l-a numit pe Hitler cancelar al Germaniei. În noiembrie 1932, NSDAP a câștigat alegerile, devenind cel mai mare grup parlamentar din Reichstag. Între 30 ianuarie 1933, investirea ca și cancelar al Germaniei, și 2 august 1934, preluarea funcției de Führer, în Germania a avut loc trecerea de la democrație la dictatură. La finalul acestui proces Hitler a deținut toate frâiele puterii.

Într-un articol semnat de Secțiunile Asociațiunii Transilvane pentru Literatură Română și Cultura Poporului Român în „Unirea Poporului” s-a considerat că accederea la putere a lui Hitler a reprezentat tranziția spre dictatură: „În realitate, mișcarea național-socialistă din Germania a fost o mișcare a mulțimii, a maselor, a poporului, dacă voiți, dar după ce Hitler s-a văzut în scaun, el s-a făcut stăpân singur, și nu mai dă nimic pe voința mulțimii care l-a dus la biruință. El poruncește, și cetățenii trebuie să-l asculte. Toți socialiștii și toți democrații nu pot înghiți din această

pricină pe Hitler. El nu mai dă nimic pe constituție, pe parlament. A desființat toate partidele potrivnice lui. A închis în temnițe pe cei care nu-s de-o părere cu el. A scos din slujbele publice pe evrei, și pune în locul lor creștini de viță germană. Trimite în surghiun (peste granițe) pe cine nu-i place”. De asemenea, articolul a arătat că există similitudini între metodele folosite de sovietici și cele ale naziștilor: „Când citim cele săvârșite de Hitler în Germania, ne amintim că tot așa s-au purtat în Rusia Lenin și Troțki, și tot așa domnește azi țarul neincoronat Stalin. Și dictatorii Rusiei au ajuns la putere cu ajutorul mulțimilor, pe care apoi, după ce au ajuns în scaunul puterii, nu le-au mai întrebat cum le-ar plăcea să fie guvernate, ci li s-au dat porunci, pe care au trebuit să le împlinescă”³.

Incendierea suspectă a clădirii Parlamentului la 27 februarie 1933 și Noaptea Cuțitelor Lungi din 30 iunie 1934 au fost două evenimente prin care Hitler și-a consolidat poziția.

În timpul campaniei electorale din februarie 1933, clădirea Reichstag-ului a fost incendiată, vinovați fiind declarați comuniștii. Ca urmare a incidentului, național-socialiștii au demarat acțiuni de persecuție împotriva social-democraților și comuniștilor, iar printr-un decret de urgență, Hitler a suspendat majoritatea libertăților civile și politice.

Măsurile luate de autorități împotriva comuniștilor au fost prezentate de redactorii de la ziarul Vicariatului Episcopal greco-catolic din Maramureș, „Dumineca”: „Mâini criminale au făcut ca clădirea parlamentului german – Reichstagul – să fie prada flăcărilor. Sumptuoasa clădire azi este numai praf și cenușe. În urma dezordinelor, președintele republicii Hindenburg, împreună cu cancelarul Hitler au luat măsuri drastice. Au restrâns libertatea omului, introducând starea de asediu cu cea mai mare rigoare. Fiecare individ, care va acționa împotriva guvernului sau va provoca dizordini sau a atenta împotriva bunurilor statului, pe cale statarială, va fi judecat la moarte. Comuniștii sunt supravegheați de aproape, neexceptionând nici pe parlamentarii acestui curent politic. Până acuma au fost deținute 130 persoane, toți membri marcanți ai Partidului Comunist. Aceste măsuri de o rigoare excepțională au nemulțumit pe comuniști și după spusele unor călători, războiul civil în Germania este în toi”⁴.

Profesorul Ilie Cristea, cunoscut simpatizant al mișcării comuniste, în articolul „Revoluția” lui Hitler” din „Societatea de Mâine” a arătat că bilanțul primelor șase luni de guvernare național-socialistă a fost catastrofal, atât din punct de vedere politic, cât și economic. Autorul a taxat recompensarea marilor capitaliști din Germania de către Hitler: „Diversiunea hitleristă ne apare astăzi ca una din cele mai mari și mai îndrăznețe escrocherii ale istoriei. În montarea ei, marea burghezie și junkenismul prusac și-au întrebuințat tot fondul de infamie și perversi-

VIAȚA ILUSTRATA 23

În schimbul acestui formidabil serviciu, nu i s'a cerut nimic. Nici măcar un regret pentru zecile de milioane de proși uciși, sau pentru milioanele de mușci trecuți, prin înfonare, în lumea cea de dincolo. Nu i s'a pretins nici măcar libertatea conștiinței religioase pentru nenorocii muritori din împărăția roșie, precum România n'a pretins nimic, nici tezaurul românesc dela Moscova, când a re luat raporturile diplomatice cu țara lui Litwinov.

Și totuși s'a găsit cineva să protesteze împotriva primirii Rusiei în 'lovărășia neamurilor civilizate: Re prezentantul Elveției. Iar primul ministru al Irlandei și-a condiționat adeziunea, cerând libertate de credință pentru cetățenii Republicii de dincolo de Nistru.

S'a dovedit încă odată, dacă mai era nevoie, că politica este fărămulumde toate compromisurile sunt posibile și de unde eroismul este

exilat de cele mai multori. De aceea sunt și așa de rare înfăptuirile mari și durabile pe acest tărâm.

HEIL HITLER! Partidul național-socialist din Germania și-a înținat congresul la Nürnberg. El a arătat încă odată că nația germană aprobă entuziasmul politica Führerului și înțelege să-l ajute pe-acesta din tot sufletul la zidirea celui de-al treilea Reich. Donăzeci de mil de drapele cu crucea încăr-ligală s'au plecat în fața stăpânului absolut al unei nații de 60 de milioane; și aproape 500.000 de piepturi au strigat într'un glas: Heil Hitler!

Ce va creia entuziasmul acesta hitlerist — e o taină a viitorului. Dar că entuziasmul acesta este real și formidabil, o spun strădăni cari au fost în Germania și mai ales ceiea au văzut congresul dela Nürnberg.

Firește, gazetele evreo-masone vor continua să spună că clanul hitlerist este larifar, cum ar fi la noi de-o pildă elanul electoral hrănit cu, țuică și tocană națională. N. C.

A. Hitler

Germania hitleristă reflectată în presa interbelică din Transilvania

tate. În sprijinul afirmației noastre, ne referim la un singur fapt: partidul, care se intitulează «socialist» după șase luni de guvernare, când se crede solid înscăunat, încredințează conducerea întregii economii germane, unui consiliu superior compus exclusiv din magnații industriei și ai finanței. Krupp von Bohlen chemat să realizeze socialismul – înseamnă o depășire a grotescului! Poporul german plătește astăzi cu suferinți crunte, lipsa lui de simț politic”. În continuare, publicistul a caracterizat programul lui Hitler drept incoerent: „Experimentul hitlerist nu era cu puțință fără îngustimea de spirit (mai pe românește: prostia) micii burghezii germane, care i-a dat baza socială. Programul lui Hitler este de esență pur demagogică, vorbind pe gustul tuturor categoriilor sociale, însăși titulatura partidului, împreunând două adjective (național și socialist) care se exclud, dovedește intenția neonestă de a se induce cât mai multă lume, bineînțeles ignorantă și naivă. Căci, la spiritele critice, el nu putea provoca decât zâmbete. Dacă un desenator ar vrea să exprime printr-o imagine sau simbol toată confuzia național-socialistă, el ar trebui să recurgă la un monstru cu cap de cal, trup de pește și picioare de gâscă”. Nici în politica externă, național-socialiștii nu au avut rezultate bune, după Ilie Cristea: „Cu ambițiile-i umflate, în comică disproporție cu forța-i reală, guvernul hitlerist s-a făcut de râs; cu aroganța și agresivitatea și-a înstrăinat toate simpatiile; cu lipsa-i de tact și de suplețe, a lăsat numai impresii penibile. Niciodată poate în istoria sa, poporul german n-a fost așa de izolat ca astăzi. Chiar membrii partidului național-socialist recunosc că un război, în asemenea condiții, ar fi o pură nebunie”. În finalul articolului, autorul a arătat din ce consta „revoluția” lui Hitler: „Ca să-și asigure puterea «totală», Hitler a desființat autonomia statelor germane, a distrus deci particularismul german, forță eminentamente reacționară. În același scop, a lichidat toate partidele burgheze plus social-democrația, obligând pe toți cetățenii germani să se pronunțe pentru sau contra regimului. Celebra, legalitate germană, scut al tuturor guvernelor până la

Hitler, a fost călcată cu voluptate în picioare”⁵.

În vara anului 1934, sub pretextul prevenirii unui puci, conducătorii cămășilor brune, trupele paramilitare naziste, au fost asasinați cu ajutorul armatei germane. În timp ce majoritatea publicațiilor au prezentat filmul evenimentelor din 30 iunie 1934, respectiv din Noaptea Cuțitelor Lungi, redactorii de la „Unirea: foaie bisericească-politică” au întâmpinat, cu ironie, suprimarea opoziției interne din cadrul partidului nazist în articolul „Hitleriada”: „Vara de obicei e plictiseală. «Sezon de castraveți» pentru presă și public. «Frumosul Adolf» s-a însărcinat să schimbe tradiția. A aranjat, în 30 iunie noaptea, un spectacol cum n-a văzut Europa nici în cele mai senzaționale filme. În rezumat: «Führerul» a coborât din aeroplan și a început a descărca gloanțe de revolver în capetele celor mai buni prietini și tovarăși ai săi. Numărul celor «sinuciși» în felul acesta variază între 3 și 300. Aleși pe sprânceană: cei mai de seamă conducători ai «trupelor de asalt», care au adus pe Hitler în fruntea țării, lotul cu viteză uluitoare, lotul pentru a salva «patria» de primejdia unui război civil, pe care l-ar fi deslănțuit planul blasfem al complotiștilor pedepsiți: de-a înlătura pe Hitler de la cârmă. Lumea a rămas, firește, înmărmurită. Mai ales că printre cei suprimați fără judecată se găsesc oameni de mare valoare și de pilduitoare probitate, cum a fost admirabilul creștin Klausener. Mulți nu-și pot explica nici astăzi enigma acestei barbarii spectaculoase, la un popor civilizată și legalist ca germanii. Ea este totuși teribil de logică. La temeiul delirului național, în care trăiește Germania de ani de zile, stă religia forței și a violenței”⁶.

Prin introducerea serviciului militar obligatoriu și prin reînarmare, Germania nazistă a încălcat restricțiile impuse prin Tratatul de Pace de la Versailles.

Creșterea efectivelor armatei germane a provocat îngrijorare și printre redactorii de la „Renașterea”, organ oficial al Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului, Geoagiului și Clujului: „Actul neașteptat prin care Hitler a înființat deodată 12 corpuri de armată în Germania, violând fățiș tratatul de la Versailles, a provocat o adevărată stupefacție în toate statele din Europa și America. Nimenea nu s-a așteptat la această faptă, care poate ascunde germenii unor primejdii nebănuite pentru pacea lumii. Se pare, că faimosul plebiscit din Saar a ațâțat toate poftele dictatorului Hitler, care nu vrea să se mai oprească din drumul marilor lovituri. De la călcarea clauzelor militare de azi, pasul nu-i prea departe la călcarea clauzelor teritoriale ale tratatului de pace, ceea ce înseamnă război inevitabil”⁷.

„Viața Ilustrată” a arătat că încălcarea tratatelor internaționale de către Germania încurajează mișcările revizioniste: „Atmosfera internațională a fost tulburată recent de bomba care a făcut explozie în țara tuturor surprizelor, în Germania. Guvernul Reichului a hotărât să reintroducă serviciul militar

obligator pentru cetățenii săi, în cadrul unei armate alcătuite din douăsprezece corpuri de armată cu treizeci și șase de divizii. Firește, măsura luată de guvernul lui Hitler calcă dispozițiile tratatului de pace de la Versailles și însemnează că Germania e hotărâtă să se înarmeze după propriul ei plac, nemaiținând seamă de nici o opreliște a vreunui tratat. Pentru care pricină lumea politică internațională s-a tulburat foarte. Și ea nu s-a liniștit nici după declarațiile cancelarului german, care a ținut să precizeze, imediat după senzaționala hotărâre, că nu are nici un gând războinic, și că e gata să trateze cu oricine problema consolidării păcii... dar nu poate să renunțe la egalitatea cu celelalte mari puteri în ceea ce privește înarmarea. Și, probabil, apele internaționale se vor tulbura și mai mult, fiindcă după cea mai elementară socoteală, Germania va continua să calce tratatul de la Versailles și în alte puncte. De-o pildă în chestia Anschlussului, în chestia coridorului Danzig etc. și-și va reclama apoi și mai zgomotos retrocedarea coloniilor pierdute prin același tratat de pace. Și uite așa se vor încurca ițele tot mai mult. Fiindcă «marii aliați» nu s-au prea distins până acum printr-o prea impresionantă solidaritate față de Germania. Cum nu se disting nici astăzi. Și te pomenești, că micii revizionști – ungurii, bulgarii și austriacii – vor prinde și ei curaj și-or încerca să urmeze pilda Germaniei”⁸.

În 1936, germanii au ocupat zona demilitarizată Renania, încălcând Pactul renan de garanție din 1925, care asigură inviolabilitatea granițelor franco-germano-belgiene. După remilitarizarea Renaniei la 7 martie 1936, gazetarii de la revista editată de Mitropolia Română Unită cu Roma, „Cultura Creștină” au scris că pacea în Europa este în primejdie, iar tratatele internaționale nu mai au valoare: „Europa trece din nou prin spaimele morții. Deasupra ei se adună nori grei, vestitori de furtună. Armata lui Hitler a ocupat zona demilitarizată a Renaniei. Tratatul de pace, precum cel de la Locarno, propus și aprobat solemn și liber de Germania, s-au arătat, încă o dată, simple petece de hârtie. Gestul prusac este o fățișă provocare. Justificarea invocată de Hitler este vorbărie goală. Pactul franco-sovietic nu poate fi socotit drept violare a pactului locarnian, din moment ce Germania a fost invitată să intre și ea în această convenție. De altfel, Franța l-a încheiat cu știrea și aprobarea puterilor garante și e gata și acum să primească judecata curții internaționale de justiție din Haga. Ceea ce Germania refuză, Hitler invocă, apoi, onoarea germană, care nu mai poate tolera să nu fie tratată pe picior de absolută egalitate cu celelalte țări suverane. Dar întâia datorie de onoare este respectarea cuvântului dat și a tratatelor încheiate. Mai ales dacă ele s-au făcut cu întregul și liberul tău consens”⁹.

Filmografiile Simonei

Farul orcilor (2016)

Simona ARDELEAN

Gerardo Olivares e un regizor-poez, un regizor explorator. A călătorit în lumea întreagă, filmând documentare pentru National Geographic și Discovery Channel. Ceva din abilitatea sa antrenată de a vedea spectacolul lumii în toată gingășia, dar și ironia sa, s-a transferat în filmele pentru care acum este cunoscut: *La Gran Final* (2006), o comedie despre încercările unor triburi care trăiesc în afara lumii moderne de a vedea un meci de fotbal, *Entrelobos* (2010), un film despre un copil care a viețuit alături de lupi vreme de 12 ani sau *Brothers of the Wind* (2015), în care un alt copil încearcă să salveze viața unui vultur care a căzut din cuib. *Farul Orcilor* (*El faro de las orcas*) păstrează viziunea documentaristului și a iubitorului de natură, repovestind o întâmplare reală care s-a petrecut unde altundeva decât într-un parc național din Patagonia, din izolata peninsulă Valdés.

Imaginile cu care filmul se deschide sunt spectaculoase. Natura e feroce, vântul e aspru, stâncile sunt abrupte și marea e de un nesfârșit albastru. Pe fundal, sensibil și trist, se aud cele 26 de fragmente muzicale ale lui Pascal Gaigne. Egală cu sine, imaginea pare la fel de ireală și de halucinantă ca un tablou al lui Jacek Yerka.

Protagonistul, Roberto (Beto) Bubas, trăiește într-o singurătate asumată, la capătul lumii, într-o căsuță de lângă un far, urmărind orcile pe care le studiază de 15 ani. Singurătatea lui e întreruptă de sosirea unei femei (Lola jucată de Maribel Verdú), care aduce cu sine un băiețel autist pe care speră că o experimentală terapie

cu orci l-ar putea ajuta. Disperaerea unei mame care călătorește din Spania în Argentina, după ce observă primele semne de empatie ale copilului său la vizionarea unui documentar despre orci, este emoționantă. Expresia „a merge până la capătul lumii pentru copilul tău” se dezbracă aici de faldurile metaforice. Alegerea pe care un copil autist o face pentru „a comunica” e misterioasă, tot așa cum e și legătura emoțională a lui Beto (Joaquín Furriel) cu balenele ucigașe, singurele mamifere marine care nu pot fi vânaute de altcineva. Orcile sunt singurele ființe în afară de elefanți și oameni care au o structură socială extrem de complexă și, contrar numelui lor, sunt jucăușe, inteligente și fascinante. Trăiesc în comunități mari, cuprinzând uneori patru generații organizate pe linie matriarhală, și doar extrem de rar, după evenimente traumatice, indivizii se separă de grup, așa cum a fost cazul Lunei, balena masculină despre care s-au făcut zeci de documentare. În filmul acesta, Shaka e cea care aduce un strop de magie în film.

Deși inițial biologul îi refuză femeii ajutorul, în cele din urmă e convins că balenele ar putea fi soluția. E o dilemă personală, dar și externă, deoarece legea spune că trebuie evitat orice contact nemediat cu ele. Decizia sa l-ar putea lăsa însă fără locul de muncă. Pe parcurs, personajele se schimbă, Lola devine mai flexibilă, mai puțin anxioasă, iar Beto reușește să găsească firul care-i leagă barca aflată în derivă. Privit astfel, *Farul Orcilor* e un film despre puterea salvatoare a iubirii.

Personajele sunt puține și rit-

mul mareic, alternând episoade care pulsează cu episoade care respiră somnolent, dar care nu-și pierd nicio clipă poezia. Interiorul căsuței pare un muzeu, atracția dintre cei doi predictibilă, dar nu siropoasă, iar interpretarea puștiului plină de o duioșie nealterată. Nu știu cum, cu așa de puține elemente narrative, care se derulează ușor, filmul e încărcat de o emoție care vibrează ca un ecou surd și după terminarea vizionării. E unul din filmele acelea la care stai în sala de cinema până când și ultimul rând al genericului se sfârșește, neîndurându-te să pleci. Filmul nu e comercial și are ceva din drăgălășenia scenei cu puștiul pe bicicletă din filmul meu preferat, *Cinema Paradiso*, sau din spectaculosul neprelucrat al imaginii cu barca plutind pe oceanul care reflectă cerul înstelat din *Viața lui Pi*. Îți iei rămas-bun de la imaginile panoramice și treci mental, pe lista ta de călătorii Patagonia și de ce nu, observarea balenelor.

Reeditări filmice (V)

Ioan-Pavel AZAP

Ciuleandra (2)

Adulat sau contestat, Sergiu Nicolaescu (n. 1930, Târgu Jiu – m. 2013, București; inginer de formație) rămâne și în prezent regizorul român cel mai prolific și cu cel mai mare succes de public, poziție de pe care e greu, dacă nu chiar imposibil de detronat: peste 60 de lungmetraje realizate într-o carieră de peste patru decenii. Cunoscut, uneori și recunoscut, pentru filmele sale istorice de mare montare sau pentru peliculele de acțiune, acestea din urmă calchieri lejere după filmele americane de gen, se uită sau se ignoră faptul că Sergiu Nicolaescu, autodidact într-ale regiei, a debutat cu filme experimentale care s-au bucurat de succes festivalier și de prestigioase premii internaționale, cum ar fi *Primăvară obișnuită* (1960, în colaborare cu Dumitru Done, Premii UNIA TEC la Moscova – 1962), Praga și Salonic – 1963) sau *Memoria trandafirului* (1964, Premiu la Mamaia, Premii UNIA TEC la Milano și Trieste – 1965). Ambițios, perseverent și orgolios, cu o putere de muncă sensibil peste medie, Nicolaescu a fost, dincolo de orice considerente [1], un fenomen, unic în cinematografia română [2]. A încercat mai toate genurile, simțind nevoia să se „legitimeze” ca cineast și prin altfel de filme decât cele care i-au adus notorietatea și succesul de public, filme „serioase”, să le numim psihologice, iar rezultatele nu sunt de ignorat. Se înscriu pe această direcție: *Atunci i-am condamnat pe toți la moarte* (1972, după nuvela *Moartea lui Ipu* de Titus Popovici), *Osânda* (1976, ecranizare a romanului *Velerim și veler Doamne* de Victor Ion Popa) și *Ciuleandra* (1985), acesta din urmă constituind și subiectul rândurilor care urmează, fiind o nouă adaptare cinematografică a romanului omonim al lui Liviu Rebreanu, după cea din 1930, coproducție româno-germană pe un scenariu de și în regia lui Martin Berger.

Pornind de la un scenariu scris împreună cu Anușavan Salamanian, Sergiu Nicolaescu, ajuns într-o fază de maximă recunoaștere, mai bine spus de popularitate, pare a se autocontempla pe ecran, chiar dacă nu se autodistribue în film, cu mulțumirea de sine a celui care nu mai are timp să privească în jur. Deși ambițios, deși corect „pus în pagină”, deși pasabil, *Ciuleandra* rămâne o peliculă ilustrativă, o transcriere pentru „uz general”, în „benzi desenate”, a cărții. Filmul urmează destul de fidel narațiunea – uciderea Mădălinei de către Puiu Faraga, internarea acestuia la ospiciu, „obediința” lui Puiu față de tatăl său care îi alege drept soție o țărăncă pentru a primeni sângele ostenit,

subțiat al familiei ș.a.m.d. – dar se îndepărtează de substanța prozei prin sinuciderea lui Puiu, ignorând degajat nebunia acestuia – consecință și pedeapsă a degenerării – cu care se încheie romanul: „Nicolaescu reintegrează crima, eludată în versiunea lui Berger, dar înlătură cu totul nebunia, adâncind, mai aproape de izvorul literar, elementele sociale ale istoriei, dar și simplificând-o psihologic. Că în venele fiului pulsează «osteneala generațiilor duse» se declară, nu se vede. Pregătirea (desprinderea din mălul amintirilor a unor imagini din ce în ce mai limpezi), abuziv lungită și urmată de deznodământul precipitat, duce la un dezechilibru dramaturgic” [3]. Filmul este de reținut mai ales prin distribuția majoritar bine aleasă, dar insuficient valorificată: Ion Rițiu (Puiu Faraga), de o virilitate superficială, care maschează gemenele degenerescenței, această din urmă nuanță potențială a interpretării actorului fiind ignorată; Anca Nicola (Mădălina), fragilă și de o frumusețe elaborată, în sensul de construită, așa cum era și personajul cărții, „mutat” în câțiva ani dintr-un sat sărăcăcios în înalta societate; Ștefan Iordache (doctorul Aioanei), reținut, de o sobrietate aproape scortoasă, cel mai bine „exploatat” regizoral. Gheorghe Cozorici (Policarp Faraga) este doar o prezență ilustrativă.

Ciuleandra lui Sergiu Nicolaescu este un film onorabil, dar departe de vârful adaptărilor cinematografice după Liviu Rebreanu, cel mai ecranizat scriitor român după I.L. Caragiale, care rămâne inegalabilul, deocamdată, *Pădurea spânzuraților*, filmul din 1965 al lui Liviu Ciulei și Titus Popovici.

[1] „[...] Sergiu Nicolaescu își construiește cariera cu sârquintă și obediință față de autorități, chiar dacă nu se angajează sau nu este implicat în funcții publice de prim rang” (Bujor T. Ripeanu, *Cinematografiștii. 2345 [de] cinești, actori, critici și istorici de film și alte persoane și personalități care au avut de-a face cu cinematograful din România sau care sunt originare de pe aceste meleaguri*, Ed. Meronia, București, 2013, pp. 386-387).

[2] „[...] la un examen binevoitor al istoriei, filmele sale ex primă, cum arăta critica, «instinct filmic și mai ales o riguroasă stăpânire a meseriei» (Manuela Cernat), dovedind că cineastul a fost unul «dintre cei rari, care cunosc măsura fizică a spațiului și a timpului, mai mult, se pricep să proporționeze armonios și eficient imaginea audio-vizuală» (Florian Potra). În rest, mai mult decât probabil, filmele sale vor suscita și în viitorul previzibil atât contestări categorice, cât și exerciții de adulație perseverente” (*Ibidem*, p. 387).

[3] Tudor Caranfil, *Dicționar de filme românești*, ed. a II-a, București-Chișinău, Ed. Litera Internațional, pp. 49-50.

Solilocvii inutile

Ioan F. POP

Trecerea de la posibilitatea existenței lui Dumnezeu la necesitatea existenței lui (în sensul lui Gödel) este tot un *joc* logic de limbaj. Doar prin intermediul limbajului se pot scoate *a priori* necesități din pura posibilitate. Transferându-ne pe un alt nivel de înțelegere, ne-ar trebui un alt model rațional și un nou limbaj pentru a-l putea defini. Noul nivel de posibilitate nu se poate defini cu necesitățile vechii realități.

Argumentul ontologic este tot o posibilitate limitată a limbajului, una în care el pre-vestește datele existenței. Conceptul de Dumnezeu nu are nevoie de nici o necesitate existențială, el își manifestă doar eterna posibilitate de a fi – *potentia non actu*. Căci, revenind la argumentul ontologic formulat de Anselm, „Dumnezeu este prin definiție ceva decât care nimic mai mare nu poate fi conceput”, nu știm cât de mare ar putea fi ceva, în minte sau în realitate, pe care nu îl cunoaștem, ca atare nu îl putem concepe. Nu cunoaștem mărimea necunoscutului, a inconceptibilului – *comprehendit incomprehensibile esse*. În inconceptibil ar putea exista oricând ceva mai mare decât putem concepe. Doar pe baza existenței a ceva putem aserta, prin analogie, și neexistența a ceva asemănător. Căci nu ne putem imagina decât ceea ce gândirea și realitatea ne pun la dispoziție, extrapolându-le. Plasați într-un alt spațiu cosmic și într-un alt timp, deducțiile noastre ar presupune alte premise și necesități.

Inferența și deducerea existenței din concept este doar o posibilitate a gândirii discursive care se încarcă retrospectiv cu propriile inconceptibilități. Orice existență se naște și moare într-un limbaj. Operând cu o parafrază, putem formula paradoxul ontologic: *inexistența* lui Dumnezeu îi asigură existența.

*

Prea mulți se specializează în a nu ști și în a nu face nimic, se califică rapid în nemernicie și imoralitate, în șmecherie și parvenitism. Ne-am debusolat metodic, afișând o inconștiență de somnambuli, pînă la limita în care am ajuns să ne stipendiem boierește ignoranței, ticăloșii, mehenghii, scursurile omnipotente. Investim în neghiobie cu entuziasmul celui care își taie singur craca pe care stă cocoșat. Așteptăm cuminti sabia inexorabilă a imposturii să ne scurteze iluziile, încrederea, speranța. Și, din păcate, nici un cocoș al rațiunii nu mai cîntă. Se așterne doar somnul adînc al acesteia...

*

Pregătirea pentru coptul pîinii stîrnea în familia noastră o stare de febrilitate. Fiecare aveam misiuni precise: bunica punea făina în postavă, tata tăia lem-

nele pentru foc, eu și cu sora mea le căram la cuptor. Dar, cu adevărat, totul începe cu frămîntatul aluatului, operație pe care bunica o făcea tot mai greu. De la un anumit moment, considerîndu-mă mai forțos, preluam eu această operație obositoare. Bunica era extrem de încîntată de prestația mea, mai puțin de giumbușlucurile pe care le făceam cu aluatul, pe care îl ridicam cu postavă cu tot pînă aproape de grindă. Ea ținea bine de marginile ei, mă implora să mă opresc, temîndu-se că o să răstorn totul pe jos. După ce se dospea bine aluatul, umfîndu-se ca în poveste, bunica îl lua și îl porționa în bucăți mari, pe care le rotunjea, cu care umplea apoi șapte tipsii, dar întotdeauna ne făcea doi coci mai mici și pentru noi. După aceea duceam totul la cuptor, într-o formație de mic regiment alimentar, cuptor care era bine încins în prealabil. Eu și cu sora mea tot trăgeam cu ochiul la cei doi coci care zîmbeau, așezați pe cîte o frunză de viță-de-vie, din gura cuptorului, așteptînd cu nerăbdare clipa cînd vor fi gata. Nu apucau să se coacă prea bine că noi îi scoteam afară, rupîndu-i în bucăți aburinde, pe care le înfulecam cu poftă. Chiar și astăzi continui să caut în orice pîine gustul celei făcute de bunica în cuptor, a cărei savoare îmi înmiresmează încă amintirile.

*

Mă mișc nesigur între orizonturile juxtapuse a două pagini, ca între două borne temporale de la care începe (sau se termină) existența: pagina de citit și pagina de scris. Între acestea două se întinde abisalitatea zilelor, micile zbateri și pulsiuni imergente ale clipei, exuviile iluziilor care nu-și găsesc locul. Trec peste paginile vieții fără să știu dacă au fost sau urmează să fie scrise. Citesc adîncit în carnea cuvintelor, în golul lor locuit. Scriu cu gîndul că mă descopăr în ceea ce scriu, că eul meu capătă consistența subiectivă a cuvintelor care îl compun și re-compun. Scrisul mă *scrie* pe măsură ce identitatea mea se dizolvă în poziții impersonale, în alterități care își caută propria umbră. Scriu pentru a nega orice certitudine a faptului că aș putea fi predicatul unei subiectivități pure. Scriu ca și cum s-ar rătăci cuvintele prin mine, într-un joc obsedant al incertitudinii. Scriu ceea ce vreau doar cînd scriu ceea ce nu-mi imaginez că pot scrie. Scriu din adîncul neputințelor care îmi ies. Scrisul este tăcerea mea *exprimată*, un rest de ființare pe care nu l-am putut integra total în viață – simple *geometrii* poetizante. Scrisul este ființarea pe care am plasat-o în afara imediatității, clipa înțepenită pe care am încercat să o smulg morții. Scrisul este un contract oficial cu moartea.

Protopopul Grațian Flonta (1859-1946) – personalitate sălăjeană marcantă din generația Marii Uniri

Marin POP

În galeria personalităților sălăjene care au făcut parte din generația de aur a Marii Uniri se înscrie, la loc de cinste, și protopopul greco-catolic Grațian Flonta. Din păcate, viața și activitatea vrednicului preot, care a slujit o viață întreagă la Meseșenii de Sus, este mai puțin cunoscută, motiv pentru care ne propunem ca în prezentul articol să evidențiem câteva crâmpoșe, acum când ne aflăm în pragul centenarului Marii Uniri.

Grațian Flonta s-a născut pe data de 7 octombrie 1859, în localitatea Sâg. Studiile primare le-a început la Sâg, unde l-a avut ca învățător pe Petru Iepure. Și-a continuat studiile elementare la Crasna, iar în perioada 1868-1871 la Gimnaziul Minorit din Șimleu Silvaniei.

În perioada 1871-1879 a studiat la Gimnaziul românesc din Beiuș, absolvind cele opt clase cu „succes bun”. În perioada respectivă, directori ai renumitului gimnaziu românesc au fost Theodor Köváry-Chioceanul (1819-1906) și Petru Mișuțiu (1830-1902). Printre colegii săi s-a numărat și Pamfil Ossian care, la fel ca Grațian Flonta, a ajuns protopop tractual¹.

Pe data de 15 septembrie 1879, Grațian Flonta este trimis din partea Diecezei Greco-Catolice de Gherla să studieze teologia la Seminarul Central din Pesta. A absolvit în anul 1883 și s-a întors acasă, în Sălaj.

În același an, în luna octombrie, s-a căsătorit cu Eugenia Orian, fiica protopopului din Șomcutul Mic, de lângă Dej.

A fost ordonat ca preot în anul 1884, de sărbătoarea „Întâmpinării Domnului”, de către episcopul diecezei de Gherla, Ioan Szabo. A fost numit preot-cooperator în parohia Cățalul Român (azi Meseșenii de Sus), alături de venerabilul preot Simion Bocșa, bunicul soției sale și socrul vicarului Silvaniei, Alimpiu Barboloviciu.

Din data de 30 martie 1884, când oficiază prima Liturghie, va sluji ca preot-cooperator alături de venerabilul preot, până la 26 octombrie 1892, când acesta din urmă trece la cele veșnice.

După moartea preotului Simion Bocșa este numit administrator al parohiei Cățal, iar pe data de 21 iulie 1913 episcopul diecezei de Gherla, dr. Vasile Hosu l-a înaintat în funcția de paroh².

În anul 1905, preoțimea sălăjeană discută tot mai intens necesitatea editării unui periodic de predici și știință pastorală. Inițiativa elaborării și tipăririi

periodicului aparține în special preoților Alimpiu Coste, Ioan Budișan și Avram Dragoș, dar nici preotul Grațian Flonta nu este străin de ea. La începutul anului 1906 ea a fost pusă în practică și astfel, la Șimleu Silvaniei, apare primul număr al revistei, sub denumirea de „Păstorul sufletesc”.

Periodicul a fost redactat „cu înalta permisiune a Măritului Ordinariat de Gherla” și era structurat în trei părți: Partea I – predicile pentru Duminecile și sărbătorile din luna respectivă; partea a II-a, denumită „materie instructivă”, era dedicată învățaturii pastorale, urmată de „Cronică”, știri personale, poșta redacției și bibliografie, care constituiau ultima parte a periodicului³.

În *Precuvântare* se arată scopul pe care și l-au propus inițiatorii proiectului cultural-religios, acela de „a fi în serviciul preoțimei în împlinirea oficiului de doctor sufletesc al credincioșilor, a o ajuta în activitatea sa intrinsecă, referitoare la mântuirea sufletelor”. De asemenea, subliniază că proiectul era unul inedit și umplea un gol care se simțea de mult în rândul preoțimii greco-catolice și nu numai: „Să simțta foarte lipsa unei foi preoțești – pastorale – ceea ce cetim și din mulțimea epistolelor venite la adresa redacțiunii de la membrii clerului, începând de la Ilustru' Arhieru până la preotul de pe sate; mai ales că, în timpurile noastre, în împlinirea chemării, preotul are a să lupta cu așa multe pedici, când, ca să poată ajunge rezultate în activitatea sa, trebuie să-și folosească toate puterile sale, ca să se poată bucura de rezultate în urmarea zelului său”. Dacă pentru clerul „din patrie și străinătate” (prin străinătate înțelegând și frații din vechiul Regat), existau numeroase periodice de predici și pastorale, care serveau interesele clerului și îi ajutau la „împlinirea oficiului”, clerul greco-catolic nu avea până la acel moment un organ propriu, preoțesc: „Aceasta ne-a stat înaintea ochilor, iar în urmarea concrederii conferinței preoțești din Șimleu Silvaniei, ne-am decis a eda (edita – n.n.) *Păstorul sufletesc*”⁴.

Apariția noului periodic a însemnat un real succes, după cum rezultă și din corespondența primită la redacție. Colectivul de redacție mulțumește tuturor celor care au trimis predici și studii spre publicare, fiind rugați ca și pe viitor să fie „într-ajutor la munca grea luată asupra noastră”.

După cum se poate observa din sumarul primului număr al periodicului, preotul Grațian Flonta devine

un colaborator apropiat și publică de-a lungul timpului mai multe articole. Iată câteva dintre ele: „Botezul Domnului Nostru Isus Christos” (nr. 1/1906); „Duminica Mironosițelor” (nr. 5/1907); „Dumineca a 7-a după Rusalii și Serbătoarea Sf. Proroc Ilie” (nr. 8/1908); „Dumineca înainte de Crăciun” (nr. 1/1909).

În anul 1908 se aniversa centenarul nașterii ideologului revoluției de la 1848 din Transilvania, Simion Bărnuțiu. La propunerea despărțământului șimleuan al Astrei, adunarea generală din acel an a avut loc la Șimleu Silvaniei, în perioada 6-9 august 1908. Era cea de-a doua adunare generală care se organiza la Șimleu, după cea din anul 1878.

În acest context, conducerea despărțământului sălăjean al Astrei a luat decizia elaborării unei lucrări cu caracter monografic, pentru a pune la dispoziția distinșilor invitați și publicului, informații inedite referitoare la bogata și tumultoasă istorie a Sălajului. Lucrarea, intitulată „Schița monografică a județului Sălaj”, a fost coordonată de Dionisie Stoica și Ioan P. Lazăr și a apărut la Tipografia „Victoria” din Șimleu Silvaniei, în anul 1908. Reputatul profesor și pedagog Victor Rusu, pensionar la vremea respectivă, stabilit la Budapesta, unde a și decedat în anul 1910⁵, a pus la dispoziție informațiile cu caracter istoric pentru primul capitol. Capitolul referitor la Biserica a fost elaborat de protopopul greco-catolic din Meseșenii de Sus, Grațian Flonta, iar istoricul școlilor sălăjene a fost elaborat de către profesorul de pedagogie Gavril Trif, pensionar la vremea respectivă, stabilit la Șimleu Silvaniei⁶.

Din păcate, autorii nu au reușit să continue cercetarea și să elaboreze o monografie completă a Sălajului, însă lucrarea elaborată în anul 1908 a rămas în timp ca o lucrare de referință pentru istoriografia românească din Sălaj.

Pe data de 27 mai 1915, prin ordinul episcopului Vasile Hossu, preotul Grațian Flonta a fost înaintat la gradul ierarhic de protopop onorar, cu dreptul de a purta și brâu roșu. Decretul de numire i-a fost înmănat în cadru oficial, pe data de 20 iunie 1915, de către noul vicar al Sălajului, dr. Alexandru Gheție, după ce au celebrat împreună Sfânta Liturghie la biserica din Meseșeni.

În anul de grație 1918, pe data de 6 aprilie, este numit protopop al districtului protopopesec Pericei, iar un an mai târziu, la 22 februarie 1919 asesor al Sfântului Scaun consistorial din Gherla⁷.

Un document istoric foarte important, cules și tipărit de către Asociația „Fiii satului Meseșenii de Sus”, coordonator prof. Țurcaș Floare, îl reprezintă însemnările preoților care au păstorit în parohia Meseșenii de Sus în perioada 1875-1974. În el regăsim și însemnările preotului Grațian Flonta, între anii 1892-1936, perioadă în care a păstorit în parohie și

a consemnat evenimentele mai importante din viața comunității, dar și evenimente importante din istoria națională, precum sunt însemnările anului 1918, anul în care se sfârșește Marele Război și se realizează Marea Unire. Datorită importanței lor istorice deosebite le redăm și noi în continuare: „Anul 1918. Războiul mondial decurge ca la sfârșitul anului trecut. Pre frontul Rusiei, e armistițiu dară în interiorul Rusiei precum se cetește din gazete sunt turburări și răsturnări mari, lupte crâncene dintre partidul bolșevicilor (proletari) și burghezi – cetățeni.

La Brest-Litovsk se face pace provizorie între Rusia și Germania și Austro-Ungaria, - pace umilitoare pentru Rusia. În vara anului 1918 se face și la București pace provizorie între România și Germania și Austro-Ungaria, - pe lângă condiții foarte umilitoare pentru România – Germania și Austro-Ungaria se află în culmea bucuriei.

Grandomania nu mai are margini, conlocuitorii noștri maghiari se poartă cu dispreț față de români, aduc legi și mai draconice față de români, - închid 400 școli române, dela granița dispre România?

Pre români îi opresc ca să nu poată cumpăra moșii boierești, orice contract de vânzare ori cumpărare trebuie să fie înaintat la «Espositoarea ministrului» pentru de a se ratifica, - firește că această Espositoarea nu-și dă învoirea, unde este vorba de moșie ungu-rească ca se-o cumpere românii. -

Într-aceea spre toamna anului acestuia se schimbă sortii războiului. Italia la Pieve și Francia la Marine lovesc învingătorii frontului armatelor aliate și trupele se retrag pe ambele fronturi. -

Bulgaria văzând că e inzadarnică orice împotrivire, leagă pace separată, - așșderea și Turcia, - la 30 octombrie erumpe și în țara noastră revoluția, - pre ministrul președinte Tisa îl asasinează în palatul său, - ostașii părăsesc cu toții frontul și vin pe acasă și inscenează turburări prin comune, - notarii se refugiază, - bătrânii preoți și învățătorii, - oamenii devastează în unele locuri curțile domnești, - jefuesc averi, bucate și vite.

În comuna noastră au fost demonstrații în contra notariului, - ba vreo 12 inși au voit să-i iea caii de trăsură, dară s-a împăcat fratele notariului dându-le 2400 cor. Notariul Lob Elek de naștere din Crasna de religie mozaică s-a refugiat de cu bună vreme în Zălau, dinaintea turburărilor, căci se putea să-l asasineze românii din Cățulul român, - fiind cu toții în acea convingere că li s-au făcut multe nedreptăți din partea aceluși notar.

Pre unii slujitori, românii i-au omorât, în Sâg l-a omorât atât pe notariul cât și pe un jandariu, - în Stârciu l-a bătut pre notariu și notăreasă până i-au lăsat mai mult morți, - mai târziu s-au vindecăt ambii.

România văzând că dușmanii ei adică Germania și

Austro-Ungaria e răpusă prin aliații ei Italia și Franța, Anglia și America, - se înarmează din nou, cerește Basarabia și Bucovina, - apoi la porunca Antantei pășește în Ardeal, - și cuprinde rând pe rând orașele din Ardeal, în luna Ianuarie 1919 era cuprins și orașul Zălau, de către armata României. -

*La 1 Decembrie s.n. (stil nou - n.n.) 1918 s-a ținut la Alba Iulia o Adunare importantă pentru români (acolo a fost de față și scriitorul acestor rânduri ca paroh cu 4 oameni din Cățulul român) unde s-a proclamat Unirea Ardealului cu România, - și unele părți locuite de români în Ungaria (total 26 comitate - județe pretind românii pentru ca să se unească cu România) (sublinierea autorului - n.n.)*⁸.

După realizarea Marii Uniri, au urmat primele alegeri parlamentare din cadrul României Mari, la începutul lunii noiembrie 1919. Localitatea Meseșeni de Sus făcea parte din circumscripția electorală a Crasnei, iar deputat a fost ales vrednicul învățător Teodor Mureșan din Blaja, de lângă Tășnad, la vremea respectivă în județul Sălaj, ca reprezentant de marcă al Partidului Național Român. Din păcate, în urma unui accident teribil, Teodor Mureșan a trecut la cele veșnice. În acest context, locul a fost declarat vacant în ședința Camerei Deputaților din data de 18 iunie 1921. Conform Decretului Regal din data de 31 iulie 1921 au fost stabilite zilele pentru alegeri, respectiv 17 și 18 august⁹.

PNR a susținut în aceste alegeri două candidaturi: cea a lui Ghiță Pop, respectiv a lui Aurel Ghilea, preot în Iaz¹⁰. Secretarul general de la Ministerul Muncii din acea perioadă a demisionat pentru a putea să candideze în circumscripția Crasnei¹¹. Pe lângă aceștia s-au mai înscris în cursa electorală Alexandru Cadar, preot în Cățulul Unguresc, Ioan R. Petringeni-Moțul, cu program socialist și Al. Marghiloman¹². În total s-au înscris 11 candidați.

Din partea PNR se pune problema retragerii candidaturii preoților Ghilea și Cadar, în favoarea candidatului oficial, Ioan I. Lapedatu¹³. În final, în cursa electorală au rămas doar candidatul PNR, Ioan I. Lapedatu și cel al guvernului, Alexandru Hodoș.

În campania electorală pentru aceste alegeri, candidatul guvernului averescan era sprijinit în mod direct de prefectul județului Sălaj, Nicolae Șerban. Acesta era acuzat că străbătea satele circumscripției cu automobilul lui Octavian Goga și făcea campanie candidatului guvernului, avându-i alături pe candidat și administratorul plasei Crasna. Prefectul îi amenința pe alegători că dacă nu vor vota cu candidatul guvernului „zile bune nu vor avea în județ cu dsa”. În aceste condiții, PNR prevedea că și la Crasna se vor produce ilegalități și falsificarea alegerilor, precum s-a întâmplat la Diciosânmartin și la Oravița¹⁴.

Candidatul Ioan Petringeni trimitea la data

de 27 iulie 1921, înainte de a se retrage din cursa electorală, o telegramă regelui Ferdinand, în care se plângea că administratorul plasei „calcă sfânta constituție în picioare”, făcând numeroase abuzuri și nepermițându-i să-și expună oferta electorală. De asemenea, că după ce l-a reclamat Inspectoratului Ministerului de Interne din Cluj îl amenința „cu bacioneta jandarmilor în pept”¹⁵.

În sprijinul candidatului guvernului au mai venit preotul Dăianu, Octavian Prie, deputații Aurel Milea și Danil Vasu. Teodor Mihali a primit și el ordin să sprijine această candidatură dar, se spune într-un articol din ziarul „Patria”, „se vede a avut totuș atât respect pentru etatea sa și a rămas la Dej”.

Preotul Dăianu le spunea confrăților din această circumscripție să nu se pună rău cu „stăpânirea, căci numai dela ea poate veni toate bunătățile”. Octavian Prie, secretar general în Ministerul Instrucțiunii Publice, amenința pe revizorii școlari, pe preoți și pe învățători „și când nu eșia la cale cu aceștia, amenința, suflecându-și mânecile, pe toată lumea”. Deputatul Aurel Milea „se jura pe nevastă și copii către poporul din Bănișor, că la 24 de ceasuri va răpune capul notarului din acea comună”, iar Dănilă Vasu „striga popoului din Sâg, că înaltul guvern pentru aceea plătește fânul rechiziționat în Crasna cu 60 de lei maja, iar în Ciucia (Ciucea - n.n.) cu 120 lei, deoarece Crasna a avut deputat din partidul național, iar Ciucia are deputat, care ține cu puterea”.

Văzând că nu au succes la electorat, fieful fiind tradițional al PNR, s-a încercat amânarea alegerilor. Astfel, Aurel Milea, însoțit de primpretorul de la Crasna, a sustras buletinele de vot de la șase secții de votare, iar Danil Vasu și Gheorghe Petruca, funcționar de la resortul de Interne, de la celelalte patru secții și le-au ars, sperând că dacă nu vor fi buletine de vot se vor amâna alegerile.

Fruntașii PNR au aflat de aceste ilegalități și au plecat urgent la Zălau, capitala județului, unde au protestat în fața prefectului. Atunci, prefectul a apelat „la alt truc”. Au născocit un ordin telefonic al directorului general al Internelor din Cluj, prin care se sublinia că ar fi existat unele agitații în circumscripție și că se amână alegerile cu 30 de zile. Dar, se spune că ordinul era datat din Cluj la 16 august, ora 8,30 seara, adică în momentul în care sosise și la Zălau, așadar era „măsluit”. Ordinul nu a fost trimis Biroului Electoral Central, singurul abilitat să decidă dacă se amâna sau nu alegerile, ci a fost transmis primpretorelui Marcu, iar acesta, la rândul lui, urma să-l transmită președintelui circumscripției electorale, venerabilul protopop Grațian Flonta.

În timpul nopții, frunțașii PNR, „printr-un act eroic”, au reușit să ajungă, din nou, în posesia buletinelor de vot și le-au restituit secțiilor de votare.

În ziua alegerilor, primpretorul a comunicat pro-

topopului Grațian Flonta că se amână alegerile, însă acesta socotind că ordinul este nelegal și luându-și responsabilitatea pentru ordinea și liniștea din circumscripție a dat ordin pentru începerea votării.

În aceste condiții, prefectul a dat ordin primpretorelui să-l aresteze pe Grațian Flonta. Venerabilul protopop nu-și pierde calmul, se ridică de pe scaun și-i spune să-l aresteze dacă are cu ce, dar să nu uite că în acea zi el era suveran, în calitatea sa de președinte al circumscripției electorale, și-l invită să părăsească sala, dacă nu va da ordin să fie arestat chiar el. Auzind acestea, prefectul l-a chemat la el pe căpitanul de jandarmi și îi dă ordin și lui să-l aresteze pe Grațian Flonta. Căpitanul refuză să execute acest ordin, subliniind faptul că în ziua de alegeri primea ordine doar de la președintele circumscripției electorale și de la general. Nici frunțașii Partidului Poporului amintiți mai sus (Dăianu, Vasu și Prie), care se găseau la Crasna, nu l-au putut îndupleca pe Grațian Flonta să amâne alegerile, fiind scoși afară din sala de votare de către acesta.

În sfârșit, prefectul se adresează Biroului Electoral Central județean, care se întrunește de urgență la Zalău. Cercetând ordinul venit de la Cluj și cele întâmpinate până atunci, membrii Biroului îi dau dreptate lui Grațian Flonta și decid continuarea alegerilor. Prefectul nu respectă această decizie și dă ordin primpretorului plasei Crasna să confişte buletinele de vot. Acesta îl atenționează că era o ilegalitate ce se pedepsea cu cinci ani de închisoare și cere ordin scris. Prefectul nu renunță și-l sună pe pretorul Gheție, care acceptă și ordin verbal și se deplasează, împreună cu jandarmii, la Crasna, unde confiscă buletinele din această secție. Între timp, în celelalte 9 secții se încheiasse deja votarea, iar procesele verbale erau întocmite și semnate¹⁶.

Delegații secțiilor de votare s-au întrunit la Crasna, unde au totalizat voturile, neluând în considerare secția de votare din Crasna, deoarece aici procesul de votare a fost întrerupt. Legea electorală prevedea că dacă într-o secție s-a întrerupt procesul de votare, alegerile erau validate dacă aceasta nu ar vicia rezultatul definitiv. Astfel, a fost proclamat ales candidatul PNR, Ioan I. Lapedatu, care a obținut 1.613 voturi, iar Al. Hodoș doar 240. La secția din Crasna, în momentul întreruperii procesului de votare, I. Lapedatu avea 66 voturi, iar Al. Hodoș doar 4 voturi¹⁷.

Astfel, se încheiau alegerile parlamentare parțiale din circumscripția Crasna, județul Sălaj, alegeri care au iscat mari pasiuni politice. Este de remarcat curajul, cinstea și onestitatea protopopului Grațian Flonta, care nu s-a lăsat înduplecat și intimidat de reprezentanții administrației locale, aceștia dorind câștigarea alegerilor, cu orice preț, a candidatului guvernamental.

În campania electorală s-au folosit numeroase

metode, legale sau ilegale, pentru a atrage electoratul. Astfel, deputatul Aurel Milea a oferit rachiu alegătorilor din localitatea Pecei, în valoare de 100 lei, fără să plătească apoi cârciumarului, un invalid de război, care declară presei, având și martori, acest incident¹⁸.

În anul 1923, în zilele de 17 și 18 iunie, are loc un eveniment religios important pentru Grațian Flonta și parohia sa, prin vizitația canonică a episcopului diecezei de Gherla, dr. Iuliu Hossu. Parohia Cățelul Românesc (Meseșeni de Sus) nu mai fusese vizitată de către un episcop de 150 de ani, de când vrednicul episcop sălăjean Grigorie Maior a vizitat-o și a lăsat un document istoric foarte important în registrul parohiei, amintit de preotul Grațian Flonta în „Monografia Sălajului”.

Evenimentul din anul 1923 făcea parte din programul de vară a vizitațiilor canonice a episcopului „vizitațiilor”, cum a fost denumit Iuliu Hossu, deoarece în timpul păstoririi sale nu a lăsat nevizitat nici un cătun din Dieceza de Gherla. Programul a început pe data de 17 iunie, în parohia Fetindia și s-a încheiat cu o serbare cultural-religioasă de mare amploare la Șimleu Silvaniei, pe data de 8 iulie 1923, după ce a vizitat toate parohiile de sub Meseș și Valea Barcăului.

Preotul Grațian Flonta trimite înaintea episcopului șase care, deoarece, spune el, suita episcopului se compunea din 9 persoane, în frunte cu canonicul Dr. Victor Bojor – profesorul de Teologie din Gherla Dr. Giorgiu Bob, protopopul din Zalău, Traian Truțașiu și cinci clerici de la Seminarul din Gherla.

Căruțele, în două dintre ele fiind și tineri din Meseșeni, s-au deplasat în parohia Fetindia pentru a-i aduce pe distinșii invitați.

Conform tradiției, episcopul a fost întâmpinat la „poarta triumfală” amenajată în mijlocul satului de către primpretorul plasei Crasna, Alexandru Marcu, pe care se găsea decorată inscripția: „Întru mulți ani Stăpâne!” De asemenea, porțile locuitorilor pe unde trecea convoiul au fost decorate cu crengi verzi și flori, cu șterguri frumoase și icoane.

De la poarta de triumf, episcopul, având în frunte poporul cu praporii bisericii și în sunetul clopotelor, s-a deplasat la biserică, unde era așteptat de vrednicul preot-protopop Grațian Flonta, care „prin o înflăcărată și inimoasă cuvântare salută pe Arhiereu”. Se intră, apoi, în biserică, unde se oficiază cele obișnuite la sosirea de seară, după care se vestește liturghia de a doua zi. Biserica a fost plină de credincioși atât în seara sosirii episcopului, cât și a doua zi la Sfânta liturghie. La sfârșitul liturghiei, Iuliu Hossu a ținut „o splendidă cuvântare”, în care „arată bucuria sufletească ce o simte în mijlocul acestui popor credincios – care cu atâta dragoste a venit la biserică, aduce laude binemeritate atât poporului, cât și pă-

rintelui sufletesc, pe care pentru zelul în păstoria sufletelor în vreme de aproape patru decenii – îl ridică la înalta treaptă de arhidiacon onorariu. Adânc emoționat pentru această distincție, bătrânul protopop mulțamește Arhiereului¹⁹.

După liturghie, episcopul Iuliu Hossu, împreună cu protopopul Grațian Flonta, vizitează 17 case, „pe unde este întâmpinat cu cele mai călduroase simțăminte de venerațiune și dragoste”, iar după ce au servit masa de prânz, episcopul și-a continuat „drumul vizitațiunii”, deplasându-se în parohia Cățelul Unguresc (Meseșenii de Jos) și Crasna, „unde asemenea a fost primit cu mare fast sărbătorească”²⁰.

Adunarea generală a Astei din anul 1926 poate fi considerată, credem noi, evenimentul cultural cel mai important al primului deceniu de după Marea Unire, poate al întregii perioade interbelice, care a avut loc la Zalău. În suita de evenimente culturale care au avut loc în perioada 12-14 septembrie, reputatul intelectual blăjean Alexandru Lupeanu Melin remarcă prezența deosebită a preoțimii sălăjene: „Încrestăm aici cu mare bucurie, că preoțimea română unită din Sălaj a luat parte la toate serbările „Astei” în număr deplin, având orator inimos și mult aplaudat pe Păr. Grațian Flonta din Cățelul, o mândrie a clerului nostru din Sălaj”. De asemenea, împreună cu preotesele și copiii au participat la balul organizat luni seara în sala teatrului orășenesc²¹.

Ca o recunoaștere a activității sale deosebite pe tărâm religios, cultural și național, pe data de 18 aprilie 1930, a fost decorat cu Ordinul „Coroana României”, în grad de ofițer.

Pe data de 1 septembrie 1936 se pensionează și se stabilește în localitatea Crasna, unde mai oficiază în anul 1941, ca urmare a expulzării preotului-protopop onorariu Alexandru Cadar, în urma Dictatului de la Viena din 30 august 1940²².

Protopopul Grațian Flonta a decedat în anul 1946, în localitatea Crasna, la venerabila vârstă de 87 ani. Prohodul a fost oficiat de către un sobor de preoți, în frunte cu protopopul tractual, Liviu Truțașiu, la Crasna, după care a fost transportat spre Cățelul Românesc, parohie în care a slujit nu mai puțin de 52 de ani, până la pensionarea sa. Iată ce nota preotul Ștefan Șuta, care era administratorul parohiei în acel moment: „După oficierea prohodului, defunctul a fost așezat pe o mașină însoțit de întreaga Preoțime și asistență îndreptându-se spre parohia Cățelul pe care a păstorit-o cu vrednicie 52 de ani. Convoiul ajuns la intrarea în parohie este așteptat de întregul popor credincios în frunte cu preotul local care întâmpină sosirea convoiului printr-o elocvență ocazională. Întreaga mulțime în sunetul duios al clopotelor se îndreaptă spre biserică unde se continuă prohodul la sfârșitul căruia protopopul tractului rostește ponegirical scoțând în relief bogata activitate

a defunctului pe teren religios cât și cultural-național. Corpul defunctului este așezat apoi spre veșnică odihnă alături de soția sa în țințirumul bisericii”²³.

Astfel se stingea din viață încă una din marile personalități sălăjene, care și-a pus întreaga viață în slujba nației sale, pentru propășirea culturală și materială. Acum când ne aflăm în pragul anului centenar, am considerat că avem o datorie morală de a aminti câteva crâmpie din viața și activitatea unei personalități sălăjene, care poate constitui un model pentru noi.

Note:

1. Constantin Pavel, *Școalele din Beiuș. 1828-1928*, Beiuș, 1928, pp. 164-166 și 187.

2. *Memorialul Besericescu. Cățelul Românesc. 1875-1974* (coord. prof. Floarea Țurcaș), Meseșenii de Sus, 2011, p. 107.

3. *Păstorul Sufletesc* (Șimleu Silvaniei), an I, nr. 1, 1 ianuarie 1906; Redăm și sumarul primului număr al periodicului, apărut la data de 1 ianuarie 1906: **Partea I: Precuvântarea redacțiunii; Sărbătoarea Nașterii Domnului Nostru, Isus Christos** de Alimpiu Coste, preot; *Ziua a doua de Crăciun* de Ioan Budișan, preot; *Anul Nou*, de Alimpiu Barboloviciu, vicarul Silvaniei; *Botezul Domnului Nostru, Isus Christos* de Grațian Flonta, preot; *Duminica după Botezul Domnului* de Ioan Budișan, preot; *Duminica lui Zacheiu* de Avram Dragoș, preot; *Vorbire la cununie* de Alimpiu Barboloviciu, vicarul Silvaniei; *Predică la înmormântarea unei fete tinere* de Tit Bud, vicarul Maramureșului; *Înainte de Sfânta Euharistie. Meditație* de Simion Gogan, teolog.

Partea a II-a: Despre S. Sacramânt a Euharistiei de Augustin Vicaș, protopop; *Oratoria sacră* de Ariton M. Popa, preot; **Cronica. Știri personale. Poșta redacțiunii.**

Partea a III-a: Publicațiuni.

4. *Ibidem*, pp. 1-2.

5. *Gazeta de Duminecă* (Șimleu Silvaniei), nr. 29, 18/31 iulie 1910.

6. Dionisie Stoica, Ioan P. Lazăr, *Schița monografică a județului Sălaj*, Șimleu Silvaniei, 1908, p. 6.

7. *Memorialul Besericescu. Cățelul Românesc ...*, p. 107.

8. *Ibidem*, pp. 62-63.

9. Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC), *fond MAI*, dos. 17/1921, f. 1-3.

10. *Gazeta de Duminecă*, 1921, nr. 23, 3 iulie 1921, p. 3.

11. *Idem*, nr. 24 din 10 iulie 1921, p. 2.

12. *Idem*, nr. 25 din 17 iulie 1921, p. 3.

13. *Patria* (Cluj), nr. 165, 29 iulie 1921, p. 3.

14. *Idem*, nr. 177, 12 august 1921, p. 3.

15. ANIC, *fond MAI*, dos. 17/1921, f. 11.

16. *Patria*, nr. 184, 20 august 1921, p. 1.

17. ANIC, *fond MAI*, dos. 17/1921, f. 12; *Patria*, nr. 184, 20 august 1921, p. 1.

18. *Patria*, nr. 193, 31 august 1921, p. 3.

19. *Gazeta de Duminecă*, nr. 25, 24 iunie 1923, p. 2.

20. *Memorialul Besericescu. Cățelul Românesc. ...*, pp. 74-75.

21. *Școala Noastră* (Zalău), nr. 17-18, 1-15 octombrie 1926, p. 331.

22. *Memorialul Besericescu. Cățelul Românesc...*, p. 107.

23. *Ibidem*, p. 88.

Lanțul de aer

Roxana CRISTIAN

În ziua de sâmbătă, 9 septembrie 2017, a fost pomenirea anuală a Părintelui nostru Sofian. Anul acesta s-au împlinit 15 ani de când Părintele locuiește în Țara de Dincolo...

Unii dintre *noi* au fost, după cum se cuvenea, întâi la Sfânta Liturghie de la Antim și, în continuare, la parastasul care a urmat în Biserica Antimului, ca apoi să vină cu autobuzele la mănăstirea Căldărușani. Alții dintre *noi* au venit direct la mormântul Părintelui, la mănăstirea Căldărușani.

Zic mereu *noi*, ca să nu fac discriminare între *unii* și *alții*, cum se întâmpla uneori, demult, acum vreo 20 și ceva de ani, când unul dintre *noi* începuse să ne certe aspru că nu suntem disciplinați, că deranjăm pe Părintele în momente nepotrivite, că umblăm când nu se cuvine prin biserică, că ne perindăm tot timpul, ba la Paraclis, ba la chilia Părintelui, ba în Biserică să-i dăm pomelnice interminabile și că nu trebuie să-i cerem Părintelui toată-ziuă-bună-ziuă binecuvântări pentru orice fleac.

Observațiile îndreptățite ale fratelui mai mare ne rușinau nespun și ne îndurerau, cu atât mai mult cu cât ne dădea mereu ca exemplu de urmat disciplina din Biserica catolică, unde toată lumea stătea drepți în bănci. Ne trimitea chiar să ne ducem acolo să luăm aminte... și chiar ne duceam uneori, când serviciile religioase erau urmate de un concert de orgă și admiram sincer ordinea rigidă care domnea acolo...

Totuși, unul dintre *noi*, mai îndrăzneț, ne-a luat apărarea și ne-a mângâiat cu explicația că suntem un „organism viu”, cu un metabolism arzător... – da, pe vremea aceea eram destul de ardenti! – și că avem „funcții” de „organe” diferite, dându-ne ca exemplu metabolismul diferit al rinichilor, ficatului, ochilor, urechilor, inimii și altele ale aceluiași organism. Această explicație ne-a mers la inimă și ne-a uns sufletul, așa încât ne-am înviorat duhovnicește, înțelegând *altfel* mișcarea, ca să nu mai zic „foiala” permanentă, din biserică noastră. Chiar am devenit, prin blândețea celui care ne-a apărat, mai disciplinați, mai atenți. De altfel, Părintele Sofian ne spunea mereu că lucrul cel mai important în rugăciune este *atenția*.

Din păcate, pe măsură ce am mai crescut, am devenit mai serioși, de fapt mai reci, adică ne-am răcit aproape de tot și ne-am distanțat mult unii de alții și de propria noastră exuberanță de începători spirituali. Astăzi avem chiar nostalgia stării aceleia de „indisciplină”, când ne țineam de Părintele Sofian pentru orice „fleac” și-l întrebam cum să facem chiar și gestu-

rile cele mai firești ale vieții cotidiene...

Dar sâmbătă, 9 septembrie, la mormântul Părintelui nostru iubit, ne-am reconciliat ca altădată... Da, l-am iubit pe Părintele Sofian și ne provocam unii altora chiar stări de gelozie, iar Părintele era obligat să fie foarte sever – „mână de fier în mânășă de catifea” – cu fiii și fiicele lui din acea vreme; odată, țin minte, cum i-a răspuns unei fiice care i-a mărturisit direct gelozia: „Dar ce aveți cu... cutare?! Dumneavoastră sunteți a lui Hristos!” Iar altădată, altuia, i-a dat un răspuns usturător: „Eu, pentru asemenea gânduri, mi-aș da palme!” De fapt, nu este cazul să zic „unuia” sau „altuia”, era limpede că atunci când un răspuns particular era aflat de ceilalți, însemna că răspunsul era pentru toți. Cam așa eram atunci la Antim: „Toți pentru unul, unul pentru toți”.

Acum, la Căldărușani, ne-am regăsit din nou cu toții într-Unul singur... Pe când legănam coliva Părintelui, abia atingând umărul celui alt, dar mișcând aerul dintre noi, am înțeles că formăm un lanț viu. Oricât de fragile verigi am fi fost, fiorul care ne străbătea, legăna coliva asemenea Sfântului Aer mișcat de aripile Duhului.

Cheia din argint

Howard Phillips LOVECRAFT

Când Randolph Carter împlini vârsta de 30 ani, pierduse cheia viselor sale. Până atunci, evadase din prozaismul vieții prin călătorii nocturne în orașe antice și stranii situate dincolo de orizont și-n grădini delicate, aflate peste mări de azur. Însă, din momentul în care observă greutățile tinereții, acesta realizează că libertățile sale se restrâng tot mai mult, până când ajung să dispară. Corăbiile-i nu mai navigau peste râul Oukranos până la fleșele aurite din Thran, iar caravanele-i cu elefanți nu se mai avântau prin junglele parfumate din Kled, unde zăceau adormite palate uitate cu coloane de ceară mucegăite, cufundate într-un gin-gaș și netulburat somn de veci sub clar de lună.

Citise foarte mult despre lucrurile așa cum sunt și discutate cu multă lume. Filosofi renumiți îl învățară să pătrundă în natura logică a fenomenelor și să analizeze în detaliu toate procesele care-i provoacă gândurile și închipuirile. Trecu vremea minunilor. Uitase treptat că viața e doar un șir de imagini ale creierului, care nu realizează nicio distincție între reprezentările faptelor reale și cele născute din închipuiri lăuntrice și că nu există niciun motiv de a pune una mai presus de alta. Glasul convenției-i penetră atât de profund urechile, încât ajunsese la o adorație superstițioasă față de realitățile fizice tangibile, care-l făcea să se simtă rușinat când avea viziuni. Înțelepții-i spuseră că închipuirile sale erau prostești și copilărești; iar el ajunsese să creadă acest lucru cu tărie, deoarece observa că era cea mai simplă explicație. Nu luase niciodată în calcul posibilitatea ca faptele realității să fie la fel de prostești și copilărești; ba chiar să depășească limita absurdului, fiindcă actorii ei se încăpățâneau să-și caute scopuri și justificări, fără a ține cont de felul în care Cosmosul orb se mișcă aleatoriu de la neființă spre ființă și apoi iarăși spre neființă, nepăsător față de dorința sau existența minților care acum pâlăie în lumină pentru ca apoi să se cufunde în întuneric.

Îl coborâseră până la lumea văzută și-i explicară atât de mult faptele ei, încât misterul dispăru din lume. Când se plângea de ceea ce i-au făcut și căuta să fugă în târâmurii crepusculare unde magia preschimba toate acele fărâmituri și corespondențe din mintea sa în privesți de speranțe fără sfârșit și plăceri de necuprins, îl orientau spre noile cărări ale științei, îndemnându-l să găsească minuni în vortexul atomului și-n tainica imensitate a bolții cerești. Dacă nu putea afla desfătare în elementele cu legi cunoscute și măsurabile, îi spuneau că nu are pic de imaginație, că e imatur și că preferă iluzii de vis în locul celor ale

creației fizice.

Așadar, Carter încercă să procedeze precum ceilalți, pretinzând că banalele fapte și emoții ale minților pământene sunt mai importante decât fanteziile sufletelor rare și delicate. Nu se împotrivi atunci când îi spuneau că durerea unui animal împăiat sau a unui plugar cu dispepsie din lumea reală sunt mai prețioase ca neasemuita frumusețe din Narath, cu cele 100 de peșteri și domuri de calcedonie săpate în stâncă, pe care și le amintea din visuri obscure, ci începu să-și cultive un dureros simț al milei și tragediei. Dar, la un moment dat, nu mai suportă să vadă cât de superficiale, nestatornice și absurde sunt aspirațiile omenești și câtă goliciune e în instinctele noastre reale, care contrastează cu idealurile pompoase pe care ni le impunem. Atunci a recurs la glumele politicoase pe care lumea l-a învățat să le utilizeze împotriva extravaganței și artificului din vise; pentru că văzu cum viața cotidiană a lumii noastre e la fel de extravagantă și de artificială și ca atare merita mult mai puțin respect, din pricina sărăciei în frumusețe și a încăpățănării prostești de a admite lipsa rațiunii și scopului. În acest mod, a devenit un soi de scriitor satiric, căci nu putea observa goliciunea satirei într-un univers lipsit de minte, care nu posedă niciun standard de consistență sau inconsistență.

În primele zile ale înlănțuirii sale, Carter se orientă spre galanta dogmă bisericească pe care i-o inoculase naiva credință a părinților săi, în speranța că îngustele cărări mistice o să-i ofere o evadare din viață. Apropierea-i oferă închipuirea și frumusețea răbdării, o banalitate demodată și prozaică, pătrunsă de gravitatea bufniței și a ipotezelor grotești care guvernau plictiseala și fascinația majorității profesorilor săi. Ajunsese să simtă toată stângăcia care-l determina să țină vii temerile și ghicitorile crescânde ale unei rase primordiale în confruntare cu necunoscutul. Era îngrozit de modul în care oamenii solemnii încercau să creeze realități terestre din miturile străvechi, unde se zdruncina fiecare element al științei lor de fanfaron; iar această seriozitate nepotrivită ucidea orice atașament față de vechile mărturisiri de mulțumire, unde se ofereau ritualuri muzicale și scurgeri emoționale sub masca unei fantezii eterice. Atunci când studia elementele evocate de aceste mituri, descoperea că sunt mult mai hidoase decât celelalte. Poveștile habarn-aveau că frumusețea stă-n armonie și că delicatețea vieții lipsite de reper în mijlocul unui univers fără scop poate salva armonia cu visele și simțăminte-

le celor care au fost înaintea noastră și și-au prăvălit orbește sferile afară din haos. Nu vedeau că binele, răul, frumusețea și urâtenia sunt doar niște fructe ornamentale de perspectivă, a căror valoare rezidă doar în conexiunea cu ceea ce soarta i-a făcut pe strămoși să gândească și să simtă, unde detaliile subtile diferă la fiecare rasă și cultură. În schimb, le negau pe toate sau le transferau înspre instinctele crude și vagi pe care le împărtășeau cu fiarele și țărani; în așa fel încât viețile lor erau târate cu hidoșenie în durere, dezgust și disproporție, împodobindu-le cu ridicola mândrie de a se elibera de ceva imperceptibil care-i bântuia. Puneau în locul falșilor zei ai fricii și supunerii oarbe pe cei ai revoltei și anarhiei.

Carter nu gustă profunzimea acestor libertăți moderne, pentru că facilitatea și mizeria îmbolnăviseră un spirit care iubea numai frumusețea solitară, a cărui rațiune se răscula în fața logicii șubrede cu care partizanii săi încercau să împodobească impulsul brutal pentru a-i oferi sfințenia idolilor răsturnați. Observă că majoritatea urma calea răspopiților și nu izbutea să se elibereze din iluzia că viața ar avea o altă menire decât aceea la care se gândeau oamenii. Nu putea lăsa deoparte cruda concepție a moralei și obiceiurilor situate dincolo de limitele frumosului, chiar și atunci când Natura îi zdruncina cu amoralitatea inconștientă și impersonală prin lumina descoperirilor științifice. Perverțiți cu bigotismul și iluziilor preconceptuate ale justiției, libertății și consistenței, aruncaseră la gunoi vechea înțelepciune și căile vechilor credințe; nu se gândiseră niciodată că acea înțelepciune și acele căi erau singurii creatori ai gândurilor și judecăților actuale, singurele călăuze și norme ale unui univers fără sens, fără limite și referințe stabile. Pierzându-și aceste coordonate artificiale, viețile lor ajungeau lipsite de orice direcție și curiozitate dramatică, până când își cufundau plictiseala într-o grăbită și pretinsă zădărnice, zgomot și încântare, scenografii barbare și instincte animalice. Când aceste impresii păleau, dezamăgeau sau aduceau scârbă prin repetabilitate, aceștia cultivau ironia și amărăciunea, găsind defecte în ordinea socială. Nu realizau niciodată că simțămintele lor animalice erau la fel de nestatornice și contradictorii ca zeii strămoșilor lor și că satisfacția unei clipe este durerea celeilalte. Frumusețea calmă și veșnică apare doar în vis, iar ceasornicul acestei lumi a mers înapoi chiar din clipa în care venerarea realului a zdruncinat secretele copilăriei și inocenței.

Înconjurat de acest haos al goliciunii și neliniștii, Carter a încercat să ducă viața unui om cu gânduri potrivite și neamuri ilustre. Visele i-au devenit ridicole într-o vreme în care nu mai putea crede în nimic, dar dragostea pentru armonie îl apropiase de căile rasei și statutului său. Se plimba neconținut prin orașele oamenilor și-și concentra mereu privirea, fiindcă nicio priveliște nu părea în totalitate reală; fiecare rază de lumină solară aurie și fiecare licăr al pavajelor de pe

balustradă ivite la primele becuri ale serii păreau să servească numai pentru a-i aminti de visele pe care le avu cândva și să-l determine să tânjească după tărâmurile celeste pe care nu mai știa unde să le caute. Călătoria era doar o batjocură, iar Marele Război nu-l frământa decât foarte puțin, chiar dacă luptase în prima linie a Legiunii Străine Franceze. O vreme își căută prieteni, dar se plictisi curând de cruzimea emoțiilor acestora, cu viziunile lor convenționale și pământene. Simți o plăcere vagă că toate rudele sale se îndepărtau de dânsul, pe motiv că nu-i înțelege starea mintală. Singurii care ar fi putut schimba ceva erau bunicul și unchiul Christopher, dar ei erau morți de multă vreme.

După aceea, începu iarăși să scrie cărți, pe care le abandonase atunci când visele îl părăsiseră. Dar nu găsi nici în această activitate vreo satisfacție sau împlinire, căci avea în minte atingerea pământului și nu se mai putea gândi la lucruri delicate ca atunci când o făcuse de plăcere. Umorel ironic prăbușea toate minaretele crepusculare construite de el, iar frica pământeană de improbabil zdruncina toate florile gingașe și minunate din grădina zânelor. Condiția milei asumate făcea personajele serbede, în vreme ce mitul unei realități importante și evenimentele semnificative ale omului preschimba înalta fantezie în alegorie facilă și satiră socială ieftină. Noile sale romane aveau succesul pe care nu-l avuseră celelalte, pentru că știa cât de gol trebuie să fie ca să mulțumească o turmă goală. Ca atare, le puse pe foc și renunță la scris. Erau niște romane foarte grațioase, în care râsul urban acoperea visele zugrăvite cu atâta limpeziciune, iar el văzu că sofisticăria lor distruseră toată viața. Apoi a cultivat iluzia deliberată, cufundându-se în conceptele de bizar și excentric ca antidot la simțul comun. Acestea, însă, arătau sărăcie și sterilitate; iar el văzu că doctrinele populare ale ocultismului erau la fel de dure și inflexibile ca știința, fără a avea liantul adevărului. Stupiditatea grosolană, falsitatea și harababura nu erau vis și nu puteau oferi o evadare pentru o minte antrenată să le depășească nivelul. Atunci Carter a cumpărat cărți tot mai stranii și a căutat persoane tot mai teribile și mai cufundate în erudiția fantastică, adâncindu-se în tainele conștiințelor care le-au elaborat și învățând numeroase lucruri despre hrubele secrete ale vieții, legendelor și antichităților imemorale care-l bântuiau. Decise să locuiască într-un spațiu mai îngust și-și mobilă casa din Boston pentru a se adapta dispoziției schimbătoare: câte o cameră pentru fiecare carte și obiect, văruiată în culoarea optimă, unde se aduceau surse specifice de lumină, căldură, sunet, gust și parfum. Auzise cândva de o persoană din Sud, cunoscut și temut din pricina blasfemiilor pe care le citise în cărțile și tăblițele de lut preistorice din India și Arabia. Îl vizită, stătu cu el și-și completă studiile vreme de șapte ani, până când groaza îl purtă într-un miez de noapte spre un cimitir necunoscut și arhaic,

unde observă că partenerul său dispăru. După această experiență, se reîntoarse în Arkham, teribilul oraș bântuit de vrăjitoare al străbunilor săi din New England, pentru a realiza o serie de experiențe întunecate, printre sălcii îmbătrânite și acoperișuri dărăpănate, care-i aduseră posibilitatea să pecetluiască niște pagini din memoriile unui nebun. Dar aceste orori îi arătau doar marginea realității, neavând nicio legătură cu țara de vis pe care o cunoscuse în tinerețe.

La vârsta de 50 ani, Carter realizează că nu poate avea niciun pic de odihnă sau satisfacție într-o lume prea grăbită pentru frumusețe și prea îngustă pentru vise. Convins de ambiguitatea și zădărnicia tuturor lucrurilor, își petrecu ultimele zile în izolare și în fragmentele amintiri melancolice ale visului din tinerețe. Plictisit de gândurile naive privitoare la necesitatea de a trăi, cumpără de la o cunoștință din America de Sud un lichid cu ajutorul căruia să poată uita totul fără să sufere. Dar inerția și forța obiceiului îl opreau să-l ia; așa că lăncezi nehotărât printre concepțiile vremurilor de altădată, dând la o parte straniile obiecte atârinate pe pereți și remobilându-și casa la fel ca în vremea tinereții: carouri purpurii, mobilă victoriană și toate accesoriile de acest tip.

Pe măsura trecerii timpului, ajunsese chiar să simtă o plăcere în lăncezeală, fiindcă reminiscentele și izolarea de lume transformaseră viața și sofisticarea în ceva depărtat și ireal; iar în somnul nocturn reapăru un strop de magie și de speranță. De ani de zile, somnu-i era plin de reflecții ale treburilor cotidiene, la fel ca în cazul persoanelor pe care le cunoștea; dar acum se întoarse acel licăr straniu și sălbatic, acea fascinantă și vagă imanență care lua forma imaginilor clare ale copilăriei, care-l determină să se gândească iarăși la lucrurile veșnice de care uitase. Auzi iarăși chemarea mamei și a bunicului, care zăceau în mormânt de un sfert de secol. Într-o noapte, bunicul îi reaminti de cheie. Acel cărturar cărunt, cu un chip la fel de însuflețit ca în anii vieții, îi ținu un discurs lung și sincer despre neamul lor și despre viziunile delicate și sensibile ale persoanelor care-l alcătuiau. Îi vorbi despre cruciatul cu ochi înflăcărați, care învățase sălbaticele taine ale sarazinilor care-l țineau captiv, despre primul Sir Randolph Carter care studiase magia la curtea reginei Elisabeta și despre acel Edmund Carter care scăpase de spânzurătoare în timpul vânătorii de vrăjitoare de la Salem și ascunse într-o casetă antică o cheie din argint moștenită de la strămoși. Înainte să se trezească din somn, acel vizitator nobil îi spuse unde se află cheia: într-o *cutie cu minuni* din stejar decorată cu motive atât de grotești, încât nimeni nu mai îndrăzni să se apropie de ea vreme de două secole.

Carter găsi cheia în praful și umbra mansardei, pierdută și uitată în spatele unui cufăr pătratic, cu o lungime de un picior. Reliefurile gotice erau atât de înspăimântătoare, încât nu era de mirare că nicio persoană de la Edmund Carter încoace nu mai îndrăznise

să-l deschidă. Nu se auzi niciun zgomot la deschidere, dar în aroma aceea a uitării era ceva mistic. Existența cheii era doar o legendă, fiindcă tatăl lui Randolph Carter habar n-avea că ar putea deține un astfel de cufăr, care era atât de ferecat cu fier, încât nimic nu putea să spargă lacătul. Carter avu o presimțire vagă că acolo s-ar putea găsi vechea poartă a viselor, dar despre modul ei de utilizare, bunicul nu-i oferă nicio informație. După ce bătrânul slujitor forță încuietorea cufărului, tremurând în fața chipurilor hidoase de pe lemnul înnegrit și a respectului total deplasat, Carter observă înăuntru, pe o pătură decolorată, o cheie uriașă placată cu argint și decorată cu arabescuri criptice, care sfidau orice regulă logică. Pătura era voluminoasă și avea rolul de a ascunde hieroglifele stranii dintr-o limbă necunoscută, încrustate cu un băț de trestie. Carter recunoscuse acolo niște caractere de pe un papyrus deținut de acel teribil învățat din Sud care dispăruse misterios în cimitir. Omul acela totdeauna tremura atunci când citea semnele și aceeași senzație o simțea și Carter acum, când curățea cheia și apucă noaptea în vechea cutie de stejar. Între timp, visele crescuseră în intensitate și, deși nu-i mai arătau niciunul din orașele stranii și incredibile grădini ale vremurilor de altădată, îl transportau într-un spațiu al cărui scop era evident. Îl trimiteau înapoi în timp, într-o zonă unde voințele amestecate ale strămoșilor îl destinau unei forțe ancestrale și oculte. Știa că trebuia să călătorească în trecut pentru a se contopi cu vechile obiceiuri; motiv pentru care zi după zi cutreieră colinele din Nord, cu bântuitul Arkham, perimatul Miskatonic și colibele rustice ale neamului său.

Sub focul îmbietor al toamnei, Carter se familiariză cu vechile amintiri printre pantele grațioase ale colinelor, cu pajști stâncoase, văi îndepărtate și hățșuri împădurite, ajungând la drumul îngustat și la fermele cu înfățișare de vizuini, iar apoi la furtunosul Miskatonic, traversând numai poduri rustice de lemn și piatră. La o intersecție, văzu un pâlț de ulmi uriași, la umbra cărora făcu popas unul din strămoșii săi cu un secol și jumătate în urmă, tremurând în fața zgomotului oferit de vânt. Acolo era casa dărăpănată a bătrânei vrăjitoare Good Fowler, cu geamurile sale diabolice și acoperișul prăbușit pe partea fațadei nordice. Când zări coliba, mări viteza mașinii sale și nu se opri din mers până în momentul în care ajunse la dealul din localitatea unde se născuseră mama și strămoșii, observând cum vechea casă albă își etalează mândria la marginea drumului și aruncă o privire spre delicata panoramă a pantei stâncoase și văilor împădurite, de unde se zărește la orizont arhitectura din Kingsport și fărâmituri din arhaica și visătoare mare ce-l înconjoară.

Textul original: *The Silver Key*; www.hplovecraft.com.

Traducere de Victor CIOBAN

textul integral pe www.caietesilvane.ro

O mână de ani fără Gheorghe Șișeștean

Ovidiu COSTINAȘ

Finele lunii octombrie a anului 2012 a adus cu sine o mare deznădejde pentru cultura sălăjeană odată cu trecerea înspre eternitate a omului de cultură Gheorghe Șișeștean, profesorul care a pus numele Sălajului, alături de alți renumiți sociologi, în liga superioară a sociologiei românești și europene.

Pe lângă pierderea omului de cultură, s-a pierdut de asemenea continuitatea unor cercetări în domeniul socio-antropologiei culturale a Sălajului și a regiunii Transilvaniei, profesorul Șișeștean fiind un aprig culegător de informații cu caracter sociologic, un bine documentat specialist al cercetării documentelor păstrate în diverse arhive oficiale, dar de asemenea și un adevărat sociolog rural, urmare a multiplelor sale deplasări în vederea cercetării, pe care le-a realizat în anii de activitate.

Despre profesorul Șișu, cum îi spuneau prietenii, colegii și apropiații, se poate spune că a fost un om omniprezent, întrucât odată cu amplificarea muncii sale, făcea nenumărate eforturi să fie prezent când la Zalău, când la Oradea, când la București, dar mai ales să fie pe cât posibil plecat în misiune de cercetare și documentare, timp în care a reușit să realizeze în jur de 30 de lucrări științifice și didactice.

S-a axat pe multe teme, dar cu siguranță a pus mult accent pe dezvoltarea socio-economică a Transilvaniei, zestrea ei culturală și spirituală, reușind astfel să realizeze prin lucrările publicate adevărate compendii științifice despre Transilvania, în special despre zonele lui cele mai dragi: Maramureșul natal și Sălajul, unde a trăit până la momentul dispariției sale.

Profesorul Șișeștean a realizat o amplă cercetare asupra dezvoltării Transilvaniei în perioada terezianistă, odată cu implementarea unor inovații sociale. De asemenea, după analiza istorică privind tehnicile agricole de cultivare a pământului se poate constata o asociere între variabilele socio-economice și cele geografico-climatice, inspirate de factori suplimentari, precum recadastrarea teritoriului în urma apariției unor noi culturi, a porumbului sau a cartofului, de pildă. La acestea se adaugă multiplele modernizări ale spațiului rural efectuate de către autorități pentru organizarea gospodăriilor și efectuarea cadastrărilor extravilan și intravilan, cu toate că spațiul rural cunoaște o dezvoltare mai lentă bazată pe egocentrism, dar totuși au loc evoluții la nivelul tehnicilor economice, organizarea spațiului, arhitectură, gastroonomie sau vestimentație.

Șișeștean arată că la sfârșitul secolului al XVIII-lea

spațiul rural autohton era dominat de arhaic la care se adăuga lipsa elitelor sociale semnificative proprii. Ocupația austriacă din Transilvania și Bucovina a reușit greu și cu multă persuasiune în propunerile de modernizare să îi ridice pe cei din ruralul majoritar românesc la statutul de cetățeni, în ample activități terezianiste sau iosefiniste, începând cu teritoriile de graniță ale Imperiului Austriac: Banatul de Munte, Făgărașul și Năsăudul. În aceste zone, austriecii au impus mutări de vetre de sat, interzicerea dispersării gospodăriilor, trasarea de fronturi stradale, planuri-tip pentru case și gospodării, comunioane de casă (impuse cu precădere în zona Banatului și a Făgărașului) și mai ales învățământ obligatoriu de 3 clase cu predare în limba germană și română. Formele acestea, odată impuse, au devenit treptat tradiție păstrată până în secolul al XX-lea, în special în ceea ce privește reorganizarea gospodăriei. În zona Câmpiei de Vest s-au făcut ample lucrări de asanare a terenurilor mlăștinoase, datorită lipsei digurilor pe văile marilor râuri și bazine hidrografice, procedându-se, în plus, la despădurirea zonei joase din arealul Tisa-Carpați. De asemenea, s-a regândit și rețeaua de drumuri din Transilvania, deoarece drumurile anterioare erau proiectate prin zone de înălțime și mai greu accesibile, din cauza faptului că eventualele drumuri de până atunci prin zona văilor ar fi fost inundate primăvara și toamna, numai că, odată cu asanarea malurilor, s-au realizat o serie de drumuri noi înspre bazinul Tisei, aspect care duce totodată și la izolarea unor sate aflate în zonele de deal, pe unde treceau drumurile principale de până atunci.

Față de Muntenia și Moldova, Șișeștean explica faptul că numărul țăranilor liberi din Transilvania era redus, la fel ca numărul țăranilor liberi din multe alte zone ale Europei. Singurele zone din Transilvania oarecum privilegiate au fost Țara Chioarului și Ținutul Cetății de Piatră, unde țăranii, folosiți în scopuri militare de apărare împotriva principilor transilvăneni cu orientare turcofilă, au beneficiat de unele drepturi de libertate, diplome nobiliare, unii dintre ei, purtând denumirea de nemeși. Unii au trecut la calvinism, făcând astfel o dublă schimbare, religioasă și apoi etnică, iar populația majoritar românească, fiind ortodoxă, a trecut la finele secolului al XVIII-lea la confesiunea greco-catolică, tot în scopul obținerii de privilegii. Ulterior și celelalte zone ale Transilvaniei au fost supuse reorganizării teritoriale și a infrastructurii.

Profesorul Șișeștean explică în alte publicații și cum

s-a efectuat în Transilvania reorganizarea spațiului și a agriculturii. Toponimiile vechi din Transilvania cu referire la zonele agricole poartă denumiri precum: runcuri, curături, săcături, lazuri. Ele sugerează un asolament agricol individualizat la nivelul gospodăriei, în sensul de fazare pe linia pădure – câmp cultivat – moină – câmp cultivat. Nu exista o cultură modernă a asolamentului, pământul în faza de câmp cultivat era folosit cu alternanță între culturile de primăvară și toamnă, urmând ca după o perioadă de câțiva ani, pământul să fie trecut în regim de moină în scopul revenirii fertilității la care se adăugau ajustamente, precum bălegar de la animale mari, arderea miriștilor sau alocurea, acoperirea cu pământ bazic peste terenurile puțin productive cu aciditate ridicată. Dominația austriacă a impus asolamentul colectiv, care a fost utilizat în zonele accesibile, dar și aici doar în zona terenurilor arabile, restul spațiilor de fânețe, teren accidentat sau în zonele de munte, au rămas multă vreme după modelul vechi al asolamentului individual.

Odată impusă reimplementarea cadastrală bazată pe dihotomia intravilan-extravilan s-au produs și ample schimbări în sistemul juridic, deoarece la trecerea dintre generații, făcându-se împărțea egală între moștenitori, avea loc o fărâmițare a terenurilor, situație care a dus intervenția repetată a autorităților maghiare de atunci de reșezare a terenurilor. La toate acestea s-a mai adăugat și trecerea la asolamentul trienal, care a dus la un amplu proces de recadastrare. Reforma agrară, românească de data asta, de la 1921, care implica și proprietățile nobilimii maghiare, au trasat din nou alte măsuri cadastrale.

Satele cu peisaj rural al asolamentului colectiv sunt reprezentate pe tot cuprinsul Transilvaniei, în special în zonele colinare, de semne de hotar discrete, uniformitatea culturilor, terenuri masive lipsite de copaci sau arbori fructiferi, care ar îngreuna procesul agricol. Măsurile asolamentului colectiv au avut și efecte sociale, precum creșterea coeziunii comunităților, solidaritate socială sau mentalități colectiviste. În contrast, satele fără asolament colectiv păstrează linii masive de demarcație a hotarului, păstrând urme ale fostelor defrișări masive, dar de asemenea, arată și o delimitare psihologică în cadrul satului între spițele de neam. Toate aceste aspecte tind să reliefeze importanța avută de marea reformă austriacă pentru secolele XVIII și XIX.

Venind în partea de comportament social al spațiului transilvănean și cu precădere înspre Sălaj, găsim la profesorul Șișeștean un amplu interes pe partea de manifestare a omului social. Explicând modul în care domnia sa a văzut că se transmite moștenirea în satul românesc în diverse ideologii comunitare, aflăm că în spațiul românesc s-a utilizat cu precădere tipul succesoral fragmentat și moștenirea egalitară, cu axare pe împărțirea egală a patrimoniului, reușindu-se astfel implementarea unui model al satului genealogic cu generații noi la fiecare câteva zeci de ani. Se folosea

tehnica „umblării pe bătrâni” pentru identificarea unui strămoș comun deținător de patrimoniu și împărțirea lui pe spițele de neam, cu ample măsurători, ca urmare că tradiția satului devălmaș respingea căsătoriile între verii de gradul I și gradul al II-lea.

Una dintre cele mai puternice ideologii comunitare este cea a sângelui. Deși în spațiul tradițional românesc nu vom găsi afirmată tranșant ideea distincției dintre sângele masculin și cel feminin, o atare distincție este prezentă în mecanismele de transmitere a numelui, care presupun ideea de legătură de sânge, pe linie masculină, între copil, părinte și bunicul din partea tatălui. Ideologia sângelui are funcționalități sociale multiple: preîntâmpină incestul, prin interdicțiile de mariaj în parentarea apropiată; explică, prin postulatul polarității sexuale, diferențele sociale dintre bărbat și femeie; este criteriul fundamental de menținere a solidarității și continuității grupului social; legitimează funcția de autoritate a elementului masculin. Odată cu introducerea legislației moderne și a liberalizării raporturilor dintre sexe, practica accesului discriminatoriu la proprietatea funciară a dispărut, femeile având drepturi egale cu bărbații.

În cazul arhaic românesc, continuitatea spiței de neam și a numelui era pe structura: x-ego, y-tatăl, z-bunicul patern, iar în cazurile unde atribuirea numelui suferea modificări, avea loc o ginerire, ca urmare a faptului că nu se nășteau băieți în familie. Mecanismul de transmitere a numelui de familie pe linia paternă se păstrează și în sistemele civile moderne.

În lumea tradițională românească, posibilitatea deciziei în selecția maritală era extrem de limitată în cazul femeilor. Selecția era apanajul masculin al tatălui ei, dar și al viitorului soț. Principalele funcții de decizie și control comunitar erau rezervate bărbaților: decizii legate de proprietatea gospodăriei, proprietatea comună sătească, achiziția sau înstrăinarea de bunuri, control social comunitar, control premarital.

În schimb, principalul agent al manipulării mijloacelor magice era feminin: fete aflate în pragul căsătoriei care își caută ursitul, femeii descântătoare. Femeia este considerată ca fiind contaminată cu impur și, în consecință, supusă unor interdicții sociale: perioada lunară de ciclu biologic cu interdicția împărtășaniei, lehuzia prin care era interzisă intrarea în biserică timp de 40 de zile până la molitva preotului. Activismul social al fetelor era considerat nefast, aducător de pericole, neavând voie să meargă la colindat, să intre în altă gospodărie de Crăciun sau Anul Nou.

Sociologul Șișeștean a descoperit și explicat frumos modul de manifestare a religiosului în spațiul transilvănean, înainte de modernitate. În vechea organizare a spațiului religios, bărbații vor sta în naos, iar femeile în pronaos, căci naosul este considerat mai sacru decât pronaosul, iar bărbatul mai pur decât femeia. Funcția de centru comunitar era îndeplinită de biserică. Pe locul secund era situat cimitirul, în jurul căruia se constituie

un întreg univers de reprezentări colective. Dispunearea mormintelor poate semnala configurația socială, cu sistemul de înrudire și cu cel de autoritate. La Sânmi-haiu Almașului de exemplu, în cimitirul situat între biserica veche și cea nouă, morții sunt îngropați pe spițe de neam, bătrânii și descendenții în aceeași zonă a cimitirului. La Ciumărna, cimitirul de lângă biserică, a fost împărțit în două părți aproximativ egale, partea nordică a fost rezervată ortodocșilor, iar partea sudică greco-catolicilor; după 1948, partea greco-catolică a fost abandonată, toți morții fiind îngropați în partea ortodoxă. În satele de pe Valea Someșului, cimitirul s-a autonomizat față de biserică, fiind situat în altă parte a satului, iar în curtea bisericii sunt îngropați preoții, cantorii, curatorii.

Moartea este un eveniment socialmente perceput în cotidianul tradițional în termenii unei complementarități între Lumea de aici și Lumea de dincolo, moartea reprezentând o schimbare a statutului existențial al ființei umane, cele două lumi fiind îngemănate, abia după șapte ani de la moarte considerându-se că răposatul intră definitiv în rândul celor morți, devenind astfel moș-strămoș, nemaifiind comemorat în pomeni periodice.

În Transilvania, se păstrează credința că de Crăciun cerul de deschide și rămâne în această stare de excepție până la Bobotează, iar în celelalte zone ale țării, se consideră că de Crăciun, morții revin cu sufletul pe la casele lor. Morții sunt comemorați la marile sărbători, se consideră că sunt temporar întorși în comunitate, având o funcție sacră, psihopompă sau ocrotitoare a comunității. Există însă și morți malefici, strigoii care se presupune că ies din mormânt în anumite zile ale săptămânii (marți, joi și sâmbătă), la sărbători precum Sângeorzul sau Sântindreiul, una dintre cele mai periculoase nopți asupra căreia oamenii abundă cu practici de protecție exprimate prin ungerea cu usturoi a corpurilor sau a caselor. Mulțimea ritualurilor legate de moarte asigură apărarea comunității de acțiunea nefastă a morților și asigurarea odihnei celui decedat în lumea de dincolo. Mortul este scos din casă cu picioarele înainte și tot așa este dus și la cimitir, în opoziție cu nașterea, când copilul vine pe lume cu capul înainte.

Cercetarea despre asocierea comunitară în lumea satului sălăjean cu orientare spre constituirea grupurilor de colindători arată punctele comune, dar și particularitățile la nivel de unitate teritorială. Analiza practicilor și valorilor sociale conturate în timpul sărbătorilor de iarnă de către cetele de feciori relevă o realitate socio-culturală extrem de reprezentativă pentru Sălaj. Concret, în Sălaj nu există termenul de „ceată de feciori”, ci doar cel de „feciorii satului”, „bandă” sau „rând de colindători”. Ce este diferit în schimb este numărul de cete de feciori, care diferă de la un sat la altul, sau în unele cazuri, cetele de colindători sunt

mixte, compuse din băieți și fete, sau grupuri individuale.

Șișeștean a descoperit că în sate precum: Sânpetru Almașului, Bozna, Recea Mare, Badon, Bezded, Bănișor, Horoatu Crasnei, Cizer, Adalin, Treznea, Iaz, Fetindia, Meseșenii de Sus sau Sîg exista doar o singură ceată de feciori; ori sate ca: Mirșid, Pria, Bobota, Stâna, Șeredeu, Ortelec, Moigrad, Crișeni, Plopiș, Agrij sau Dumuslău, care aveau mai multe cete de feciori ce colindau, fiecare, o anumită parte a satului; pe când în sate precum: Derșida, Toplița, Cormeniș, Creaca sau Cernuc erau cetele mixte de colindători formate din băieți și fete; iar în satele Firminiș și Popeni, de exemplu, existau grupuri separate și distincte de băieți sau de fete.

Oricum, grupurile de colindători aveau anumiți lideri sau membri cu rol special. Conducătorii cetelor se numeau fie răvășeri, găzdă de corinz, chizeși sau tizeși, la casa cărora de obicei se opreau cetele pentru a servi masa sau pentru verjel, petrecerea cu muzică desfășurată la câteva seri distanță de seara Crăciunului. Mai existau și alți membri în cetele de feciori, cum ar fi grăitorul, cel care se adresa gazdelor de la casele unde colindau, sau guda, persoana desemnată cu vestirea apropierei cetei de feciori cu câteva gospodării în avans. În anumite sate, ceata de colindători era însoțită de muzicanți, ca de pildă în: Agrij, Stâna, Horoatu Crasnei, Hereclean, Sânpetru Almașului, Dumuslău, Recea Mare, Bobota, Cizer, Treznea, Derșida, Bănișor, Adalin, Șeredeu, Ortelec, Sîg, Popeni, Mirșid sau Moigrad, pe când în satele Bocșa, Bezded, Firminiș, Toplița, Cormeniș, Bozna, Aghireș, Crișeni sau Cernuc, ceata nu era însoțită de muzicanți.

Dincolo de existența cetelor de colindători, ele aveau și un fel de rol de socializare, conform tradiționalului „mărs pă didic”, obicei care însemna vizita reciprocă la date prestabilite a grupului de feciori dintr-un sat ce mergeau cu toții în vizită în satele învecinate, urmând ca persoanele vizitate să întoarcă vizita la o dată ulterioară. Aceste vizite „pă didic” aveau loc de obicei în perioada sărbătorilor de peste an, în special a celor de iarnă. Dacă de exemplu feciorii dintr-un sat mergeau pă didic la Anul Nou, ei primeau la rândul lor vizita „didicanilor” din satele unde au fost, la Bobotează. „Mărsul pă didic” însemna adunarea feciorilor în dimineața plecării într-un loc prestabilit din sat, urmând ca mai apoi să meargă împreună în satul vecin, unde erau primiți de către feciorii satului vizitat ori la casa de colindă sau la crâșma satului, urmând ca apoi fiecare fecior vizitator să fie dus la masă acasă la unul din feciorii satului gazdă, urmând ca apoi să plece în locul unde se ținea haba, ori dacă nu era habă, mergeau însoțiți de feciorul gazdă în vizită la fetele cu care anterior feciorul vizitator dansase cel mai mult. Dacă se întâmpla cumva ca unul dintre didicani să își găsească aleasa în satul vizitat, se întorceau însoțiți de părinți să negocieze „târgul de

zestre”.

Temele prezentate sunt doar câteva din multele abordate în cercetarea sa de către profesorul Șișeștean și cu siguranță ar fi fost mult mai amplă, dacă nu ar fi avut parte de un sfârșit prematur. Există în schimb o variată moștenire culturală lăsată de către reputatul sociolog și nu ar trebui uitată sau neglijată, pentru că întreaga cercetare are latură supra-subiectivă, care permite studierea sa, precum cea exercitată asupra unei literaturi presărate cu multă tehnicitate. Orice ar fi, chiar dacă au trecut cinci ani de la pierderea sa, așa cum el însuși a arătat în cercetarea sa despre lumea de aici și cea de dincolo, el face parte în continuare din

comunitatea culturală locală, iar munca domniei sale îl face să fie atât de prezent în continuare.

Bibliografie

Bădescu, Ilie/Cucu-Oancea, Ozana/Șișeștean, Gheorghe, *Tratat de Sociologie Rurală*, Ed. Mica Valahie, București, 2009, pp. 183-189, 218.

Costinaș, Ovidiu, *Teza de doctorat – Identități și tendințe de dezvoltare rurală în sate de sub Muntele Șes*, Cluj-Napoca, 2017, pp. 43-47.

Șișeștean, Gheorghe, *Antropologia și sociologia sacrului*, Editura Limes, Zalău, 2002, pp. 150-151, 156-159, 161-163, 175-176, 179-181.

Șișeștean, Gheorghe, *Forme tradiționale de viață țărănească*, CJCVTCP Sălaj, 1999, pp. 23-26, 76-77.

Bazarul cu Decizii

Cristina Beatrice PREDĂ

Pe vremea când marea nu își cunoștea încă valurile, Tatăl Ocean se plângea de monotonia adâncurilor. Cu toate că animalele acvatice înotau frenetic toată ziua, acestuia îi lipseau cu desăvârșire prietenii care să-l asculte. Când tristețea deveni puternică, Oceanul se hotărî să se scurgă într-o sticlă și să meargă în Bazarul cu Decizii, despre care auzise în cărți pe când era doar un lac.

În acel loc, oamenii schimbau sentimente, trăiri, emoții. Cei agitați primeau liniște, iar cei liniștiți dobandeau poftă de viață.

„Eu de ce să nu îmi dau o șansă?” își spuse, legând o fundă roșie de dop, în timp ce se străduia să meargă prin nisip și să nu zdruncine sticla prea tare.

Ajuns în inima târgului, Tatăl Ocean se plimba fără țintă, ca un explorator fără busolă. Se opri la diverse tarabe cu Bunătate, Cinste, Furie, Lene, Hărnicie, Generozitate, Minciună, Adevăr, dar nu găsi ceea ce îi folosește.

Oftă prelung și se pregăti să se întoarcă acasă. Visul lui se risipise timpuriu.

- Am scoici muzicale de dăruit, am scoici muzicale de dăruit! o voce groasă împânzi piațeta. Veniți să le studiați!

Mirat, Oceanul făcu doi pași înapoi. „Oare salvarea mea stă în scoici? Este posibil? se întrebă.

- Dacă tu ai încredere, cu siguranță! îi răspunse doamna, citindu-i parcă gândurile.

- Nu o asculta! Este Furtună! Habar nu ai ce pune la cale! strigă bărbatul de la standul în dreptul căruia scria „Minciună”. De aceea, Tatăl Ocean zâmbi și îl ignoră.

- Chiar ești Furtună? Și ce te aduce pe aici?

- Da, sunt! zise mândră. Și nevoia m-a adus aici.

O privi nedumerit.

- Știu, nu pare că Furtuna ar avea vreo problemă din moment ce își petrece timpul vâjâind printre copaci, flori și trestii. Uneori, aș vrea să mă eliberez de zumzetul continuu din urechi. Să fiu singură.

- Te înțeleg! Eu mi-aș dori companie. Sunt un Ocean în care sălășluiesc fel de fel de viețuitoare, dar când vine seara, ele adorm și nu am cui să îi vorbesc. Mă simt atât de singur...

- Nu mi-aș fi închipuit că poți fi solitar printre atâtea picături de apă. Iată! Îți dau scoicile muzicale pe o fărâmă din singurătatea ta. Te învoiești?

- Desigur!

Scoicile alunecară în Ocean, stropind sticla de pe care Furtuna culese singurătatea râvnită.

- Mulțumesc! își strigară unul altuia cu entuziasm.

- „Bazarul cu Decizii” a fost întotdeauna liber. Oamenii vin aici și decid ce și cum vor să fie: Buni, Cinstiți, Furioși, Leneși, Harnici, Generoși, Mincinoși, Sinceri. Nimeni nu are dreptul de a-i obliga. Sunt stăpâni pe propriile convingeri, îi explică Furtuna, uitându-se în zare.

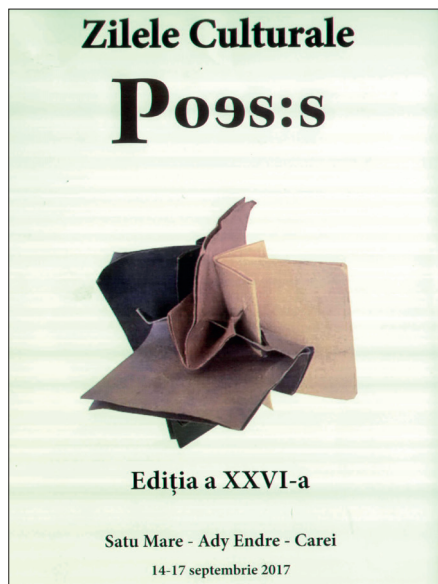
- Și dacă greșesc?

- Dacă? Mereu greșesc. Toți greșim și ne chinăm să reparăm. Alergăm buimaci de la o tarabă la alta, căutând soluții. Asta este frumusețea. Învățăm și creștem, creștem și învățăm. Cântărim decizii și descoperim cât pierdem sau cât câștigăm de pe urma lor.

Oceanul încuviință. O sticluță îl purtase spre îndeplinirea dorinței. Cine și-ar fi închipuit că o Furtună, de care apa se teme cel mai mult, îl va alina? Viața scoate din buzunar nenumărate surprize...

Malaxorul de octombrie

■ La invitația poetului și eseistului George Vulturescu, conducerea revistei *Caiete Silvane* a participat, la jumătatea lunii septembrie, la **Zilele Culturale Poesis, ediția a XXVI-a**, Satu Mare, prilej

în care s-a lansat și nr. 1 (313)/septembrie 2017 al prestigioasei reviste săptămărene (director Dumitru Păcuraru, redactor șef George Vulturescu). Au fost prezenți la eveniment reprezentanți ai multor reviste/edituri din țară și străinătate: *Convorbiri literare*, *Viața Românească*, *Vatra*, *Casa de Editură Max Blecher*, *Familia*, *Orizont*, „*Libertatea*” – Pancevo (Serbia), *Hyperion*, *Nord Literar*, *Conta*, *Scrisul Românesc*, *RAO*, *Mișcarea literară*, *Editura Școala Ardeleană*, *Bucovina Literară* etc. În acest an, premiile „Poesis” au fost acordate astfel: Premiul „Opera Omnia” pentru poezie – Ileana Mălăncioiu; „Opera Omnia” pentru critică – Eugen Negrici; premiul „Cartea de poezie a anului” – Ioana Diaconescu și Ioan Baba; premiul pentru traducerea operei lui Lucian Blaga în limba franceză – Jean Poncet; premiul pentru proză – Radu Sergiu Ruba; premiul „Ady Endre” – Oláh András. Ioan Pinte, managerul Bibliotecii Județene Bistrița-Năsăud, a primit Premiul „Poesis” pentru îngrijirea ediției Petru Câr-

du – Starea vremii, proiect editorial al Bibliotecii Județene „George Coșbuc”. George Vasile Dăncu a primit premiul pentru Editura Școala Ardeleană, iar Claudiu Komartin – premiul pentru Casa de Editură Max Blecher.

■ **Grigorie M. Croitoru, Maria V. Croitoru, Elemente de cultură tradițională: despre alimentația locuitorilor din satul Aluniș, Colectia „Ethnos”, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2017.**

Mărturisesc autorii: „De mai multe ori ne-am propus să ne oprim. Chiar am scris în prefețele unor cărți că vor fi ultimele dintr-un șir de lucrări planificate a le realiza; de pildă, în *Nota asupra ediției* a volumului *Cealăii lumii. Basme/povești, snoave, legende, bancuri, culese din Aluniș de-a lungul anilor* – scriam: «Această culegere de proză populară din satul Aluniș încheie acțiunea noastră de cercetare etnofolclorică a acestei vechi așezări românești de pe Someș...» Ne-am dat seama repede că despre alimentația tradițională a acestor truditatori ai pământului n-am scris aproape nimic și nu este drept. Prin urmare, ne-am răzgândit și ne-am așezat la masa de lucru cu intenția fermă de a valorifica materialul deja strâns”. Cărți apărute la Editura *Caiete Silvane* scrise de Grigorie M. Croitoru și Maria V. Croitoru: *Pe unde umblă doru – folclor literar din satul Aluniș*, 2004; *Nume de oameni, nume de animale, nume de locuri în satul Aluniș*, 2005; *Preotești – un sat pe cale de dispariție (Monografie sentimentală)*, 2006; *Obiceiul de a chiui și chiuiturile din satul Aluniș, județul Sălaj*, 2007; *Culegere de texte pentru activitatea dirigintei*, 2007; *Meșteșug și artă populară în satul Aluniș (Text și fotografii ilustrative)*, 2008; *Din folclorul copiilor și al tinerilor din Aluniș*, 2008; *Din datinile, eresurile și practicile magice ale alunișenilor*, 2010; *Glosar de cuvinte regionale aparținând graiului vorbit în satul*

Aluniș, 2011; *Obiceiul de a colinda și colindele din satul Aluniș*, în colaborare cu Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2013; Grigorie M. Croitoru, Maria V. Croitoru, *Cealăii lumi. Basme, povești, snoave, legende, bancuri*, 2016; plus trei volume de teatru semnate de Grigorie M. Croitoru: *La judecata sfinților (teatru)*, 2011; *File din cartea vieții (teatru)*, 2015; *Apa trece, pietrele rămân (teatru)*, 2015; și un volum pentru copii scris de Maria V. Croitoru: *Cărticica cu povești / Mesés könyvecske* (traducere în limba maghiară de Simone Györfi), 2016.

■ **Carmina Balcanica, anul IX, nr. 1 (18), mai 2017.** Tema

acestui număr: Primul Război Mondial reflectat în literatură, toate textele fiind traduse în engleză (România: Liviu Rebreanu, prezentare de Carmen Dărăbuș, plus fragmente din *Pădurea spânzuraților*; Camil Petrescu, prezentare de Gela Enea și fragmente din *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*; George Topârceanu, prezentat de Mihaela Albu, plus fragmente din volumul *Amintiri din luptele de la Turtucaia*; Cipru: Panos Ioannides, *Vagabond street*; Serbia: Aleksandar Gatalica, *The Great War*). La rubrica *Recenzii* semnează Anastasia Dumitru, *Cultura memoriei și memoria culturii*; la *Miscellanea*, poeme de Horia Bădescu și Ioana Diaconescu, iar la *Eseu*: Victor Castellani (USA) – *Realizing Agamemnon. Agamemnon in the epic tradition*.

■ **Mihai Vintilă, Dirijorul de cuvinte, Ed. InfoEST, Brăila, 2017.** Câteva spicuiuri din referințele critice: „O carte nouă prin esența sa tematică și a stilului, un Mihai Vintilă poet asumat și redefinit... Cumpără și vinde cuvinte,

nu pe bani, pe sentimente și trăiri profunde” (Virgil Andronescu); „M.V. în volumul de față ridică ștacheta, ne oferă un loc în sala de spectacole și ne invită să urmărim cum dirijează cuvintele” (Alexandru Halupa); „În această nouă carte, M.V. depășește punerea în abis despre care scriam altădată, ba chiar și laconismul de care făcea uz cu alt prilej... Aproape că aș spune că întregul volum este un manifest al strigării...” (A.G. Secară). Alte volume de versuri scrise de Mihai Vintilă: *Primii Pași* (2005), *Fiare și oameni* (2012), *Ordine în gânduri* (2013), *Sensul Cuvintelor* (2014), *Adevăruri mari scrise cu litere mici* (2015).

(D.H.)

■ Trei la a treia (1)

A ieșit de sub teascuri un nou număr al Fanzinului timișorean „Paradox”, cel de-al 27-lea. Coper-

ta și ilustrația primului, cel din 1972, au fost realizate de Sandu Florea, artist român strămutat peste Atlantic, care, vorba lui Dodo Niță, l-a desenat atât pe Păcală cât și pe Superman. În publicația data-tă „august 2017”, semnează texte de diferite tipuri (proză, istorie literară, critică, eseu): Laurențiu Nistorescu, Dorin Davideanu, Daniel Haiduc, Dușan Baiski, Doru Treța. Traian Urdea își continuă seria de pilule umoristice „Actualitatea științifică pe glob”. Alături de textele cenacliștilor de la „H. G. Wells”, revista cuprinde o povestire de Ioana Vișan, un fragment din romanul lui Marian Coman (prezentat de Antuza Genescu) și o proză de Sergiu Someșan. Frumoa-

sele ilustrații color, imprimate la o calitate de album, sunt semnate de Sergiu Zegrean, Marina Nicolae, Bogdan-Alexandru Ungureanu, Consuela Grigorescu, Dmitry Brodetsky, Nicu Dărăștean, Petru Zmed și Andrei Moldovan. Apariția continuă cu cinste o serie publicistică, multiplu laureată pe plan național și internațional.

■ Trei la a treia (2)

Până nu demult, Dudeștii-Noi au fost prezenți în spațiul cultural bănățean doar prin persoanele artistului plastic Josef Tasi și a poetului Geo Galetaru. Apoi, în martie 2013, a apărut primul număr al revistei „Sintagme literare”, care, cu sprijinul (adică finanțarea) autorităților din comună, catalizat de entuziasmul Asociației Culturale „Vatra Dudeșteană”, a ajuns la 27 de apariții în iulie 2017. Drept predoslovie, stătea scris pe „fruncea” publicației: „Indiferent de conjunctură (economică, politică ori socială), cultura nu va dispărea. Este crezul comun la care ne vom raporta cu precădere în paginile acestei noi reviste literare. Alăturat lui, vom fi gazde vrednice și deschise tuturor semenilor îmboldiți de fiorul creației, fie ei debutanți sau consacrați.” Redacția și-a pus crezul în practică, iar publicația a sporit în doar cinci ani de la 16 la 80 de pagini bine îndesate, unde publică poezie: Andrei Zanca, Angela Furtună, Anghi Melania Cristea, Carmen Tania, Daniel Corbu, Dora de Mircea, Horia Șt. Simon, Ioan Matiuț, Ion Cristofor, Irina Lucia Mihalca, Liviu Ioan Stoiciu, Mariana Cornea, Mihaela Aionesei, Mihaela Oancea, Nuța Crăciun, Octavian Mihalcea, Petru M. Haș, I. Bribețe, Rodian Drăgoi, Simona-Grazia Dima, Vasile Dan. Secțiunea proză îi alătură pe Anghi Melania Cristea, Corina Victoria Sein, Dana Gheorghiu, Florin Anghel Vedeanu, Gela Enea.

În „Atelier critic”, își exprimă opiniile: Adrian Dinu Rachieru, Cezarina Adamescu, Constantin Stancu, Daniel Marian, Gruia No-

vac, Ionel Bota, Raul Constantinescu. Esee: Ionel Bota (prezent și în dialog cu Liviu Ioan Stoiciu), Li- uța Scarlat, Ovidiu Bufnilă. Tălmăciri din literatura universală: Anna Buoninsegni Sartori (traducere de Costel Drejoi), Gabriella Sica (traducere de George Nina Elian), Jesus de Matias Batalla (traducere de Elisabeta Boțan), Oscar Wong (traducere de Elisabeta Boțan).

■ Trei la a treia (3)

Citesc amuzat pe site-ul Uniunii Scriitorilor o stră-stră-prezentare a poetei Adriana Weimer, colegă care lucrează la biblioteca municipală din Lugoj. Bibliografia afișată pe forul profesioniștilor într-ale scrisului citează doar trei titluri din operă: „Drumuri în noi”, Editura Marineasa, Timișoara, 1997; „Profund” (tot acolo, 2000); „Infinita iubire” (de asemenea, 2005). Publicul zălăuan s-a întâlnit cu autoarea la „Zilele revistei «Caiete Silvane» 2015”, an în care avea tipărite în plus încă două volume de versuri: „Clipa - Infinit” (Editura Marineasa, Timișoara, 2009) și „Un cer de cuvinte” (idem, 2012), cu versiunile paralele în engleză: „A sky of words” (traducere de Ada D. Cruceanu), germană: „Ein Himmel voller Worte” (Hans Dama), „Un ciel de paroles” (Elena Ghiță) și italiană: „Un cielo di parole” (Ioan Sîrbu). Cel de-al 27-lea an de libertate a exprimării fără de cenzură a adus o antologie de autor: „Cuvânt din cuvânt” (Editura Eurostampa, Timișoara, 2017). „Captatio benevolentiae” este realizată de Ana Blandiana: „M-a impresionat într-un mod deosebit nu numai finețea scriiturii, ci și tipul de sensibilitate pe care o simt înrudită. Citindu-vă poemele am avut senzația că m-am întâlnit cu un prieten care, chiar și atunci când suferă, face lumină în jur. Vă felicit și vă doresc tot succesul pe care îl meritați, un succes care, oricât ar fi de mare, nu se poate compara cu norocul de a fi scris ceea ce ați scris.”

(F.G.)

Adela Rusu

Adela Rusu

Balasi Csaba

Balasi Csaba

Bikfalvi Zsolt

Bikfalvi Zsolt

Bikfalvi Zsolt

Grigore Roibu

Balasi Csaba

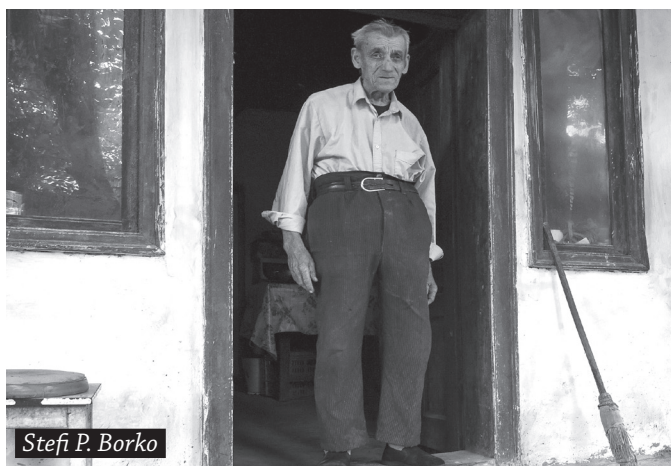
Virgilio Bardossi

Virgilio Bardossi

Stefi P. Borko

Stefi P. Borko

Ovi D. Pop

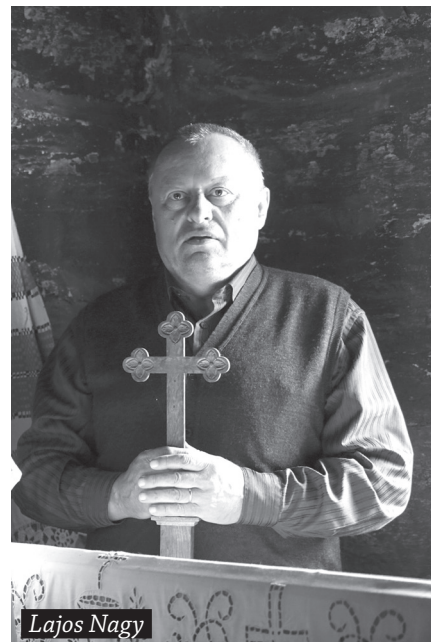
Ovi D. Pop

Manolis Metzakis

Lajos Nagy

Lajos Nagy